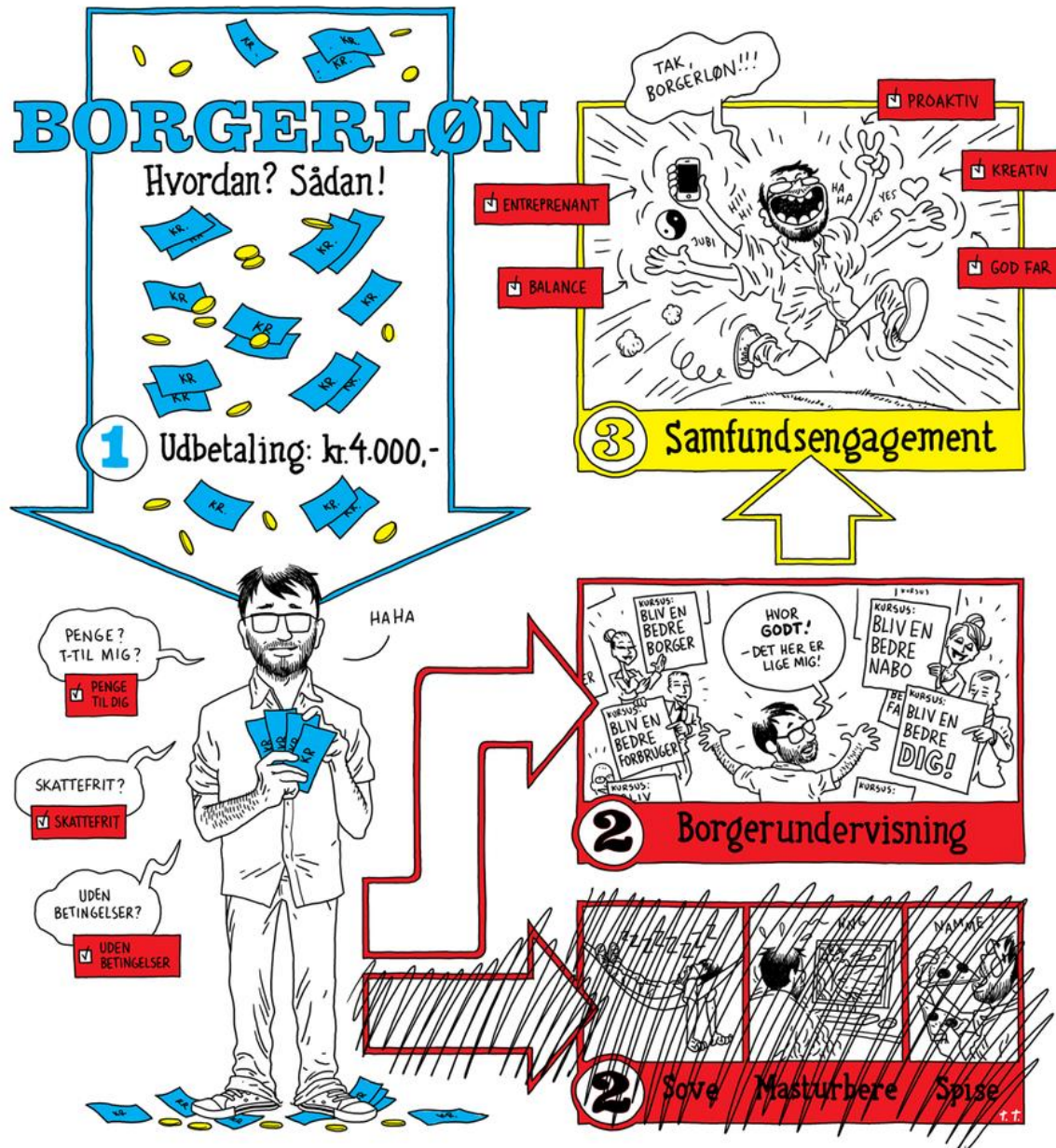

Hvad aktualiserer borgerløn?

– en analyse af ideerne bag borgerløn i en socialpolitisk kontekst

Line Ratzer
Studienr. 20151963

Speciale på Kandidatuddannelsen i Socialt Arbejde, Aalborg Universitet
August 2017
Vejleder: Per H. Jensen
239.567 anslag

Abstract

This thesis focuses on basic income as an idea and compares it with the prevailing social policy and social work. The purpose of the thesis is to investigate what basic income is, what has made it gain popularity in certain circles and how it represents a possible change in the way social policy and social work are organized, by examining the following research question:

What is up to date with basic income in the context of social policy development and what potential for change of social work contains basic income?

The question is investigated through an ideological analysis, which helps to investigate what ideas underpin basic income and how the ideas have changed over time. Basic income is subsequently set in relation to the prevailing social policy and social work. Using Peter Hall's theory of paradigm shift, the thesis investigates how and to what extent basic income represents a change in existing social policy and social work. J. W. Kingdon's theory of agenda setting is incorporated, to investigate what actualizes basic income within the social policy context. The investigation method is a document analysis based on systematically collected documents. The purpose of using the document analysis is to gain access to the ideas of basic income, as well as the development of the basic income concept over time.

The thesis shows that the aim of basic income includes a goal of creating equality, economic security and freedom - a goal that has been in existence since the rise of basic income in Denmark. The idea of basic income is also seen as representing third-order change, according to Hall, in relation to prevailing social policy, as basic income introduces new concepts, new tools and new objectives to social policy. The fact that basic income has gained relevance in relation to the social policy context is due to a combination of the social policy trends that are problematized, a prediction of increased automation and roboticism (which is believed to aggravate current social policy issues), and new actors helping to spread the idea, as well as pointing out that other countries are in the process of planning basic income experiments, to contribute to making 'Utopia' more realistic. Regarding social work, it is found that there is the potential, for vulnerable citizens, that

with a general sense of security and freedom, they more likely will become part of the community. However, there is also a risk that basic income may be used to reduce social benefits and abolish social work. This refers to the fact that people themselves can find out how to manage their freedom, leaving the citizens who are already exposed at risk of being excluded and isolated.

The thesis concludes that what actualizes basic income is seen to be a combination of several things. The timeliness can be understood in conjunction with social policy development, in the sense that basic income is fundamentally contrary to the principles of rights and duty, as well as the system being an expensive bureaucratic control exercise. How social work in a citizen's economy will work must be concluded as unpredictable, as this will largely be a political choice.

Indholdsfortegnelse

Abstract	1
1. Introduktion & problemfelt	6
Borgerløn	7
Problemformulering	9
Begrebsafklaring og afgrænsning	10
Socialpolitik	10
Socialt arbejde	11
Læsevejledning	12
2. Teoretisk ramme	14
Borgerløn – en ide	14
Borgerløn – en forandring	15
Borgerløn – en teknik	16
Teori om dagsordenfastsættelse	17
3. Metode	21
Dokumentanalyse	21
Dataindsamlingsmetode	22
Metodiske overvejelser	26
Ideanalyse som analysemetode	28
4. ANALYSE I: Borgerlønsideens oprindelse	31
Oprør fra midten	31
Ideen om borgerløn i et humant ligevægtssamfund	32
Borgerløn & keynesiansk socialpolitik	34
Oprør fra midtens politiske handlingsprogram & socialt arbejde	36
Oprør fra midten som en tredje gradsforandring	39
Hvad aktualiserer borgerlønsideens fremkomst?	42

5. ANALYSE II: Borgerløn i 1980'erne & 1990'erne	44
1980'ernes borgerlønside	44
1990'ernes borgerlønside	46
Borgerløn & neoliberalistisk socialpolitik	48
Et opgør med aktivlinjen	49
En mindre stat – men med hvilke midler?	52
80'erne og 90'ernes forslag & socialt arbejde	53
Anden- og tredjegradsforandringer	55
Borgerlønnes aktualitet – fald eller succes?	58
6. ANALYSE III: Borgerlønsideen genopstår	60
Borgerlønsideen fra 2000-2015	60
Borgerlønsideen i 2016 & 2017	62
Alternativet	62
Dækningen i landsdækkende dagblade	64
Bidrag fra andre aktører	66
Borgerløn & investeringsstatens socialpolitik	68
Investering i mennesket	69
Nej – til tvang, pligter og kontrol	69
Mennesket som autonomt, entreprenant og selvansvarligt	72
Det skal kunne betale sig at arbejde	74
De aktuelle konkrete forslag & socialt arbejde	75
Konkrete forslag fra Alternativet	77
Forslag fra øvrige aktører	78
Borgerløn som fortsat tredjegradsforandring	80
Borgerlønnes nuværende aktualitet	82
7. Diskussion	86
Borgerløn & potentialet for forandring af det sociale arbejde	87
8. Konklusion	91
Besvarelse af de fire hjælpespørgsmål	91
Hvilke ideer danner grundlag for borgerløn, og hvordan har ideerne ændret sig gennem tiden?	91

Hvordan og i hvilken grad kan borgerlønsideen anses som en forandring af den herskende socialpolitik igennem tiden? _____	92
Er der noget i sammenhængen mellem borgerlønsideen og socialpolitikken eller i graden af forandring, som kan indikere, hvad der aktualiser borgerlønsideen? _____	93
Hvordan har det sociale arbejde udviklet sig i takt med den socialpolitiske udvikling, hvordan forholder borgerløn sig til det sociale arbejde, og hvilket potentiale for forandring af det sociale arbejde ligger der i borgerlønsideen? _____	95
Endelig konklusion _____	96
Oversigtsskema _____	97
Referencer _____	98

1. Introduktion & problemfelt

Interessen for borgerløn, også kaldet ubetinget basisindkomst (UBI), er aktuelt voksende. Politikere, økonomer, repræsentanter fra erhvervslivet og fagbevægelsen er begyndt at fatte interesse for tanken og opfordrer til at overveje borgerløn som en realistisk mulighed for at reformulere velfærdspolitikken, både herhjemme og i udlandet (Hansen, 2016; Haunstrup m.fl., 2016)

Dette speciale omhandler borgerløn og undersøger fænomenet inden for en socialpolitisk kontekst i Danmark.

Min interesse for og indgangsvinkel til at vælge borgerløn som specialeemne er opstået af flere årsager. For det første er det min oplevelse som tidligere socialrådgiver i Jobcenterregi og som socialrådgiver for kroniske smertepatienter, at det sociale arbejde over en årrække har været under hastig forandring og i stigende grad er kommet under pres. Det har givet mig interesse for at udforske alternative muligheder for det sociale arbejde. For det andet har Alternativet med sin indtræden på den politiske scene bragt emnet om borgerløn ind i den politiske debat i Danmark. Dermed har vi i Folketinget et parti, som har et konkret forslag kaldet ”basisydelse uden modkrav”, som udspringer af ideen om borgerløn. For det tredje eksperimenteres der med borgerløn flere steder i verden. I Europa er særligt Finland, Holland og Frankrig i gang. Også i Canada og USA samt i flere udviklingslande planlægges det at påbegynde forsøg med borgerløn i løbet af 2017, mens det er under overvejelse i Skotland og Irland (Madsen, 2016). Jeg undres over, hvad det er ved ideen om borgerløn, der gør, at flere lande aktuelt ser et behov for at gå i gang med at eksperimentere.

Samlet set har de tre nævnte faktorer gjort mig nysgerrig på at undersøge, hvad borgerløn indeholder, hvad der har gjort borgerløn aktuelt, og hvilket potentiale der ligger for forandring af det sociale arbejde.

Jeg vil i det følgende undersøge nærmere, hvad borgerløn overordnet set er, for at blive klogere på fænomenet.

Borgerløn

Ideen om borgerløn går flere århundrede tilbage. I Danmark vandt begrebet dog først indpas i 1978 og tilskrives ofte udgivelsen af bogen *Oprør fra midten* fra 1978 (Christensen, 2000: 216). Bogen argumenterer for en tildeling af borgerløn til alle som et element i at sikre et såkaldt "humant ligevægtssamfund". Oprøret bestod i en kritik af den daværende samfundsorden og vækstideologi. Der blev med bogen introduceret nye mål for samfundet i form af demokratisk medansvar, personlig frihed, økonomisk lighed, økologisk ligevægt og solidaritet med andre grupper (Meyer m.fl. 1993: 116f). Siden har borgerløn været til debat ad flere omgange. I 1990'erne indgik borgerløn fx som et element i den politiske dagsorden om velfærdssamfundets fornyelse, særligt på social- og arbejdsmarkedsområdet. Borgerløn fremstod på det tidspunkt som et alternativ til arbejdsmarkedspolitikken i en tid, hvor befolkningen havde mistet troen på ideologien om fuld beskæftigelse (Christensen, 2000: 443). Borgerløn har dog aldrig vundet indpas som mere end en ide eller tanke. Men netop fordi den er en konkurrerende modsigelse til det eksisterende samfund, har borgerløn iflg. Erik Christensen, tidligere lektor i samfundsfag på Aalborg Universitet samt bestyrelsesmedlem i BIEN¹, en tilbagevendende livskraft.

Flere begreber anvendes i omtalen af borgerløn. Borgerløn er aktuelt det mest anvendte begreb sammen med begrebet ubetinget basisindkomst (UBI). På dansk anvendes dog også begreber som bl.a. basisydelse, negativ indkomstskat, social dividende og borgerydelse. Flere af begreberne dækker over forskellige varianter og udformninger af ideen om borgerløn. BIEN anvender begrebet basic income, der defineres som "a periodic cash payment unconditionally delivered to all on an individual basis, without means-test or work requirement" (BIEN Earth, u.å.).

Hele ideen med borgerløn er således, at den ydes med regelmæssige intervaller (periodic), fx hver måned. Den gives til hvert enkelt borger, så man ikke er afhængig af fx

---

¹ BIEN er et internationalt netværk for basisindkomst. BIEN står for Basic Income Earth Network. BIEN Danmark er afdelingen for det danske netværk, som arbejder på en indførelse af ubetinget basisindkomst i Danmark og på at sætte basisindkomst på den politiske dagsorden (BIEN Danmark, u.å.-b)

ægtefælleindkomst, og man sikres sin egen individuelle indkomst. Borgerløn ydes uafhængig af øvrig indkomst. Det betyder, at lønarbejde er et supplement til borgerlønnen, som altid udbetales ubeskåret. Borgerløn gives derudover uden krav om arbejde og uden krav om at stå til rådighed for arbejdsmarkedet. Enhver har dermed ret til at vælge sin foretrukne livsform, samt i hvilket omfang og under hvilke vilkår man vil deltage på arbejdsmarkedet. Udbetalingen sker uden nogen form for kontrol eller behovsvurdering. Den grundlæggende holdning til beløbets størrelse er, at den skal være på et niveau, hvor det er muligt at leve af den på et beskedent niveau (BIEN Danmark, u.å.-a).

Da borgerløn sikrer alle borgere en basal offentlig forsørgelse uden behovsvurdering eller modkrav om fx at stå til rådighed for arbejdsmarkedet, ændrer ideen hele synet på bl.a. social- og beskæftigelsessystemet (Christensen, 2000: 3). Iflg. Christensen (2000: 31ff) bygger det nuværende velfærdssamfund på fire grundprincipper: 1. Selvforsørgelsespligten – alle skal forsørge sig selv. 2. Ret til forsørgelse – dem, der ikke kan forsørge sig selv, er berettiget til offentlig hjælp. 3. Rådighedspligten – modtager man offentlige ydelser, skal man principielt stå til rådighed for arbejdsmarkedet. 4. Aktiveringspligten – Alle har ret og pligt til aktivering, såfremt selvforsørgelse og lønarbejde ikke er muligt. Disse grundprincipper udfordres af ideen om borgerløn, bl.a. ved at bryde med den grundlæggende præmis i samfundet om lønarbejdernormen. Med borgerløn sker bl.a. et brud i skellet mellem lønnet og ikke-lønnet arbejde (fx frivilligt arbejde, omsorgsopgaver i hjemmet), og arbejdsbegrebet udvides. Derudover udfordres hele ret-og-pligt-ideologien, eftersom rådigheds- og aktiveringspligten som udgangspunkt ikke eksisterer i et samfund med borgerløn. Borgerlønstanken bryder således med fundamentale normer og ideologier i samfundet.

Som tidligere nævnt er interessen for borgerløn vokset. Flere steder i Europa og rundt om i verden er man begyndt at lufte konkrete ideer om borgerløn, og flere eksperimenter er sat i gang eller er på vej (Hansen, 2016; Haunstrup m.fl., 2016). I den franske valgkamp førte socialistpartiets præsidentkandidat Benoît Hamon i efteråret 2016 en valgkamp med ubetinget basisindkomst som mærkesag. Han endte med at få 6,4% af stemmerne i opgøret mod de ti øvrige kandidater (Yde, 2017). Schweiz havde i juni 2016 en folkeafstemning om indførslen af borgerløn, som dog blev nedstemt. Folkeafstemningen blev til på initiativ fra en underskriftindsamling, som formåede at samle mere end 100.000 underskrifter for at gøre en folkeafstemning mulig (Ritzau, 2016). På den politiske scene herhjemme har

Alternativet udarbejdet forslaget ”basisydelse uden modkrav” som første skidt mod borgerløn som universel samfundsmodel.

Borgerlønstanken er igennem tiden blevet betragtet som kontroversiel og er ofte blevet forsøgt usynliggjort eller latterliggjort. Det gør sig også gældende i den aktuelle politiske debat. Alternativets forslag om en ”basisydelse uden modkrav” er bl.a. blevet latterliggjort som et virkelighedsfjernt og et vidtgående, venstreorienteret forslag om borgerløn (Nielsen, 2016). Med igangsættelsen af konkrete borgerlønsinspirerede eksperimenter i bl.a. Finland og Holland, synes tankerne bag borgerløn dog at have opnået en form for gennembrud, som indikerer, at det er ideer og tanker, som skal tages mere seriøst end som så.

Borgerløn er et fænomen, som har vækket min interesse, ikke mindst fordi den har gjort mig opmærksom på, at den socialpolitiske virkelighed og det sociale arbejde kan være anderledes. Borgerløn repræsenterer en mulig forandring af samfundet, ikke mindst måden hvorpå socialpolitikken og det sociale arbejde er indrettet. Det er ikke min hensigt at kaste dom over, hvorvidt borgerløn er en god eller en dårlig forandring, men jeg finder det relevant og vigtigt at sætte fokus på og undersøge, hvad ”det anderledes” er, og hvori forandringen består. For enten af forkaste eller optage borgerløn som ide anser jeg det som rimeligt først og fremmest at undersøge, hvad borgerløn er, og hvad der har gjort, at den har vundet popularitet i visse kredse. En sådan undersøgelse kan ligeledes kaste lys over, om der er elementer ved borgerløn, som man skal være opmærksom på, eller som bør diskuteres, forud for en evt. implementering.

Problemformulering

Ovenstående leder mig frem til følgende problemformulering:

Hvad aktualiserer borgerløn inden for konteksten af den socialpolitiske udvikling, og hvilket potentiale for forandring af det sociale arbejde indeholder borgerløn?

Med ovenstående problemformulering er det således min hensigt at undersøge, hvad der i sammenhængen mellem borgerløn, den socialpolitiske udvikling og det sociale arbejde gør, at borgerløn er blevet et aktuelt emne. Hertil kommer, hvordan borgerløn potentielt ændrer det sociale arbejde.

Til problemformuleringen har jeg udarbejdet følgende hjælpespørgsmål, som min analyse er bygget op omkring:

1. Hvilke ideer danner grundlag for borgerløn, og hvordan har ideerne ændret sig gennem tiden?
2. Hvordan og i hvilken grad kan borgerlønsideen anses som en forandring af den herskende socialpolitik igennem tiden?
3. Er der noget i sammenhængen mellem borgerlønsideen og socialpolitikken eller i graden af forandring, som kan indikere, hvad der aktualiserer borgerlønsideen?
4. Hvordan har det sociale arbejde udviklet sig i takt med den socialpolitiske udvikling, hvordan forholder borgerløn sig til det sociale arbejde, og hvilket potentiale for forandring af det sociale arbejde ligger der i borgerlønsideen?

Begrebsafklaring og afgrænsning

Jeg vil i det følgende redegøre for de centrale begreber socialpolitik og socialt arbejde, da disse begreber er gennemgående i undersøgelsen. Jeg vil under teoriafsnittet komme nærmere ind på, hvilket fokus jeg anlægger i forhold til borgerløn som begreb.

Socialpolitik

Socialpolitik er, i både et historisk og et nutidigt perspektiv, et centralt element for undersøgelsen, da det er socialpolitikken, som borgerløn sættes i relation til og forholder sig til.

Socialpolitik beskæftiger sig med sociale problemer, særligt områder omhandlende forsørgelse af og omsorg for mennesker, som ikke kan forsørge sig selv via indtægtsgivende arbejde, eller som ikke kan tage vare på sig selv. Kernen i socialpolitikken har historisk set været at sikre forsørgelsen af dem, som ikke kan forsørge sig selv (Rold Andersen, 2009). Borgerløn erstatter socialsystemets opgave med at sikre dem, som ikke kan forsørge sig selv. Det er med denne indgangsvinkel, at jeg undersøger borgerløn i relation til den socialpolitiske udvikling.

Sociale problemer er iflg. Rasmussen (2016) det bedste udgangspunkt for at definere socialpolitik:

Socialpolitik kan defineres som de politikker, der tematiserer den samfundsmæssige forståelse af sociale problemer, og som tematiserer, hvorledes myndigheder og

offentlige institutioner – eventuelt efter aftale eller i samarbejde med andre aktører – kan handle for at afhjælpe, løse eller forebygge sociale problemer i forhold til individer, familier, bestemte grupper eller bestemte områder (Rasmussen, 2016: 83).

Socialpolitikken er altså rettet mod at tage hånd om sociale problemer. Fokus for specialet er med afsæt i dette, hvilke opfattelser af sociale problemer der udspringer af borgerløn, hvilket antages som udgangspunkt for at undersøge sammenhængen med den socialpolitiske udvikling. Fokus for specialet er således i høj grad centreret omkring at identificere, hvilke opfattelser af sociale problemer som danner grundlag for borgerlønsideen, og hvordan disse opfattelser ændres over tid. Hertil kommer, hvad der anses som værende årsag til de sociale problemer, og hvilke løsninger der, i lyset af dette, er behov for. I afsnittet om analysemetode kommer jeg nærmere ind på, hvordan identifikationen af sociale problemer indgår som led i analysemetoden.

Socialt arbejde

Som det er tilfældet med socialpolitik, er socialt arbejde ligeledes et centralt element i undersøgelsen, som borgerløn sættes i relation til undervejs i specialet.

Socialt arbejde er iflg. Egelund:

Socialt arbejde er mangefacetteret, modsætningsfuldt og foranderligt i tid og rum. Det praktiske sociale arbejde er – måske i højere grad end andre menneskebehandlende fag – så snævert knyttet til omgivelsesforventningerne og samfunds- og politiske strømninger, at det ikke giver megen mening at søge at indhente det definatorisk ude af den kontekst det indgår i (Egelund, 2016: 546).

Omdrejningspunktet for dette speciale er, hvad der aktualiserer borgerløn inden for den socialpolitiske kontekst, og hvordan borgerløn potentielt ændrer det sociale arbejde. Som det fremgår af Egelunds definition, er det sociale arbejde snævert knyttet til bl.a. de politiske strømninger i samfundet. Da borgerløn repræsenterer et helt andet syn på socialpolitikken end den aktuelle, vurderer jeg det indlysende, at borgerløn også repræsenterer et ændret syn på det sociale arbejde. Jeg har undervejs i specialet således fokus på, hvordan det sociale arbejde udvikler sig over tid, hvordan borgerløn forholder sig til det sociale arbejde, som det udvikler sig, samt hvilke alternative løsninger til socialt arbejde borgerløn indeholder. Dette fokus er foretaget for at opnå indsigt i, hvordan borgerløn potentielt ændrer det sociale arbejde.

Læsevejledning

Specialet er inddelt i otte kapitler. Herunder redegøres kort for kapitlernes indhold.

Det indledende kapitel har præsenteret specialets intention og problemfelt.

Kapitel 2 indeholder en præsentation af specialets teoretiske ramme. Der argumenteres for, hvordan borgerløn betragtes som en ide, en forandring og en teknik. Med udgangspunkt i P. Halls teori om paradigmeskift er det hensigten at undersøge, hvordan og i hvilken grad borgerløn repræsenterer en forandring af den eksisterende socialpolitik. Jeg inddrager ligeledes J. W. Kingdons teori om dagsordenfastsættelse for at undersøge, hvad der aktualiserer borgerløn inden for den socialpolitiske kontekst.

Kapitel 3 præsenterer specialets metodiske fremgangsmåde, som er en dokumentanalyse. Der redegøres for dataindsamlingsmetoden samt ideanalysen som analysemetode. Ideanalysen skal bidrage med at undersøge, hvilke ideer der ligger til grund for borgerløn, og hvordan de har ændret sig igennem tiden.

Kapitel 4 er specialets første analyse og dækker perioden 1970'erne til 1980. Fælles for analyserne i kapitel 4, 5 og 6 er, at de påbegyndes med en deskriptiv analyse af borgerlønsideen for at indfange, hvilke ideer der ligger bag borgerløn. Herefter sættes borgerløn i relation til det dominerende økonomiske paradigme og den socialpolitik, som udspringer som følge af det respektive paradigme for den angivne tidsperiode. Endvidere følger et afsnit, hvor borgerløn sættes i relation til det sociale arbejde, ligesom der sættes fokus på, hvilke konkrete forslag som udspringer af borgerløn. Efterfølgende bringes teoriapparatet i spil med henblik på at analysere, hvad sammenligningen af ideen om borgerløn og den socialpolitiske udvikling kan sige om graden af forandring, borgerløn repræsenterer, og hvordan borgerløn er blevet aktuel. Kapitlerne 4, 5 og 6 er delt op i tre analysedele på baggrund af tre kronologiske snit, kendetegnende ved hver deres dominerende økonomiske paradigme, hhv. keynesianismen, neoliberalismen og social investment state (i det videre investeringsstaten). Kapitel 4 dækker den sidste del af den periode, hvor keynesianismen dominerer som økonomisk paradigme. **Kapitel 5** dækker perioden 1980-1999, hvor neoliberalismen kommer til, og **kapitel 6** tager sig af perioden med investeringsstaten fra 2000 til i dag.

Jeg har undervejs i kapitel 4, 5 og 6 beskrevet, hvordan borgerløn forholder sig til det sociale arbejde. På baggrund af min samlede analyse diskuterer jeg i **kapitel 7**, hvilket potentiale for forandring af det sociale arbejde der ligger i borgerlønsideen.

Kapitel 8 er specialets sidste kapitel og konklusion. Her samler jeg op på mine analyser i relation til problemformuleringen.

På side 97 er der indsat et oversigtsskema, som er udarbejdet med henblik på at skabe overblik over borgerlønsideens udvikling.

2. Teoretisk ramme

I dette afsnit præsenteres de overordnede teoretiske perspektiver, der benyttes i undersøgelsen, ligesom der redegøres for, hvorfor disse teorier er væsentlige for at besvare problemformuleringen.

Som det første præsenteres, hvordan borgerløn anskues som en ide, en forandring af den herskende socialpolitik og en teknik, samt hvilke teorier jeg i den forbindelse bringer i anvendelse.

Borgerløn – en ide

For at kunne begribe, hvad der aktualiserer borgerløn, anser jeg det først og fremmest som afgørende at frembringe en forståelsesramme, der giver mulighed for at undersøge, hvad borgerløn er, dvs. hvad den indeholder, og hvad der danner grundlaget for borgerlønstanken. På den baggrund har jeg formuleret hjælpespørgsmålet: Hvilke ideer danner grundlag for borgerløn, og hvordan har ideerne ændret sig gennem tiden? For at kunne besvare dette anser jeg det som oplagt at anskue borgerløn som en politisk ide.

Jeg læner mig i forståelsen af borgerløn som en politisk ide op ad Lübckes (1995) forståelse af en politisk ide som en kombination af tre faktorer: 1. En række teorier om, hvordan den menneskelige psykologi, samfundet og økonomien er indrettet og vil reagere under forskellige omstændigheder. 2. En række målsætninger, der siger noget om, hvorledes samfundet bør indrettes. 3. En strategi for, hvad man skal gøre i nærmeste fremtid i lyset af teorierne og den overordnede målsætning. Ifølge Lübcke er der tale om en fuldt udviklet politik, når både teorien, målsætningen og strategien er tilstede (Lübcke, 1995: 9). Denne forståelsesramme tilbyder mig således et grundlag for at undersøge, hvordan borgerløns fortalere mener, verden ser ud, hvordan den bør se ud, og hvad der bør gøres.

Politiske ideer kan jf. P. Hall (1993) også anses som værende problemorienterede. Hall udtrykker det således:

More precisely, policymakers customarily work within a framework of ideas and standards that specifies not only the goals of policy and the kind of instruments that can be used to attain them, but also the very nature of the problems they are meant to be addressing (Hall, 1993: 279).

Dermed tilføjes også problemidentifikation som genstand for undersøgelsen af borgerløn som ide. Samlet indbyder Lübcke og Halls forståelser af en politisk ide mig til 1. at foretage en problemidentifikation, 2. at se på, hvilke årsager der opfattes som at ligge til grund for problemerne, og 3. at identificere målsætningerne og de instrumenter, man ønsker at anvende for at nå disse målsætninger (Lynggaard, 2007: 223). Da min analyse dækker tre tidsperioder, får jeg med dette perspektiv også mulighed for at undersøge, hvordan borgerlønsideen udvikler sig over tid, dvs. om der fx sker ændringer i problemforståelsen eller de instrumenter, man ønsker at anvende.

Borgerløn – en forandring

For at svare på den del af problemformuleringen, der handler om, hvordan borgerlønnens aktualitet kan forstås inden for konteksten af den socialpolitiske udvikling, har jeg udarbejdet et hjælpespørgsmål, som lyder: I hvilken grad kan borgerlønsideen anses som en forandring af eller et opgør med den herskende socialpolitik? For at kunne svare på dette har jeg brug for et begrebsapparat, som gør det muligt at sætte borgerlønsideen i sammenhæng med den herskende socialpolitik. Dette gøres for at undersøge, hvordan borgerløn repræsenterer en forandring af den herskende socialpolitiske linje. Her finder jeg Peter Halls (1993) teori om politiske paradigmer anvendelig, da teorien netop fokuserer på og skelner mellem forskellige grader af politisk forandring (Hall, 1993: 277).

Hall betegner politiske paradigmer som et sæt af ideer, der indeholder bestemte virkelighedsopfattelser. Paradigmerne indeholder bestemte antagelser, som tages for givet, når politikken formuleres. Det paradigme, politikerne benytter sig af, er bestemmende for, hvordan de opfatter de problemer, de står overfor (ibid.: 279). De paradigmer, jeg har fokus på i de tre analysedele, er hhv. keynesianisme, neoliberalisme og investeringsstaten, som altså determinerer, hvordan sociale problemer opfattes, og influerer på, hvordan socialpolitikken indrettes (ibid.). Ved at stille borgerløn op mod disse paradigmer tydeliggøres, hvordan borgerløn fremstår som en forandring og et opgør med disse og den socialpolitik, som følger heraf. Det vil også blive tydeligt, hvilke socialpolitiske temaer

borgerlønsideen tager udgangspunkt i og evt. danner grundlag for, at ideen vinder aktualitet. Dermed kan Halls teori også bidrage til at svare på hjælpespørgsmålet, som lyder: Er der noget i sammenhængen mellem borgerlønsideen og socialpolitikken eller i graden af forandring, som kan indikere, hvad der aktualiserer borgerlønsideen?

For nærmere at kunne bestemme, i hvilken grad borgerløn repræsenterer en forandring af den bestående socialpolitik, anvendes altså Halls skelnen mellem politiske ændringer af første, anden og tredje grad. Førstegradsændringer beskrives som tekniske indstillinger af et allerede eksisterende politikinstrument og forstås om værende ”normalpolitik”, som justerer politikken uden at udfordre det politiske paradigme (ibid.).

Andengradsforandringer er mere omfattende og beskrives som ændringer i teknikkerne eller politikinstrumenterne, mens de overordnede mål forbliver de samme (ibid.: 278f). Første- og andengradsændringer sker som følge af, hvad Hall kalder social læring, som er et udtryk for, at den politik, der vedtages og føres, er formet af den politiske arv og dens konsekvenser (ibid.: 277). Endelig indebærer ændringer af tredje grad radikale forandringer i form af grundlæggende paradigmeskift og dermed forandringer i hele problemforståelsen, nye begreber, nye målsætninger osv. (ibid.: 279).

Med en anvendelse af Halls skelnen mellem de tre grader af politiske forandringer bliver det muligt at undersøge, hvorvidt borgerløn kan anses som et udtryk for egentlige paradigmatiske forandringer, eller om der er tale om reguleringer inden for det bestående socialpolitiske systems logik (Petersen & Petersen, 2010). Dette kan således afdække, hvorvidt borgerløn aktualiseres på baggrund af at repræsentere et totalt opgør med den herskende socialpolitik, eller om aktualiteten bunder i overensstemmelse mellem borgerlønsideen og socialpolitikkenes herskende værdier og problemforståelser.

Borgerløn – en teknik

Fortsat med udgangspunkt i at undersøge og svare på, i hvilken grad borgerløn kan ses som en forandring af den herskende socialpolitik, anser jeg det som nødvendigt at have fokus på borgerløn som teknik, dvs. hvilke konkrete forslag og programmer der udspringer af borgerlønsideen. Teknikken er et vigtigt element at have for øje da det ikke kan tages for givet, at når definitionen af et problem er på plads, så er løsningen givet på forhånd. Mehta (2010) udtrykker det således.

Problem definitions define the scope of potential possible choices, but within a given problem definition, there are still often multiple choices for policy (Mehta, 2010: 34).

For at få et dækkende billede af borgerløn som ide og forandring er det således vigtigt, at der er blik for, hvilke konkrete løsningsforslag der eksisterer, da dette altså kan være forskelligt, selvom der er overensstemmelse med problemdefinitionen. Det er ligeledes med et fokus på teknikken, at jeg kan få et indblik i, hvordan borgerløn stiller sig i opposition til det sociale arbejde, samt hvilke potentialer der ligger for forandring af det sociale arbejde. Med et fokus på teknik i relation til det sociale arbejde bliver det muligt at svare på hjælpspørgsmålet: Hvordan forholder borgerløn sig til det sociale arbejde, og hvilket potentiale for forandring af det sociale arbejde ligger der i borgerlønsideen?

For at kunne svare på, hvad der aktualiserer borgerløn inden for den socialpolitiske kontekst, finder jeg det således relevant først og fremmest at identificere, hvilke ideer der ligger til grund for borgerløn ud fra forståelsen af borgerløn som en politisk ide. Ved at holde disse identifikationer op imod den herskende socialpolitik vil jeg derefter kunne undersøge, hvordan borgerløn kan forstås som en forandring af socialpolitikken ved hjælp af Halls forskellige grader af politiske forandringer. Derudover ved at sætte fokus på borgerløn som teknik og sætte borgerlønsideens konkrete udspil op imod måden, det sociale arbejde er udformet på. Hvordan borgerløn potentielt vil ændre det sociale arbejde, diskuteres i et selvstændigt afsnit.

Jeg vil udover det ovennævnte teoriapparat anvende en teori for dagsordenfastsættelse. Jeg redegør for teoriens anvendelse i det videre.

Teori om dagsordenfastsættelse

For at undersøge og svare på den del af problemformuleringen, som omhandler, hvad der aktualiserer borgerløn, har jeg valgt at tage udgangspunkt i John W. Kingdons (2011) teori om dagsordenfastsættelse. Kingdons model om dagsordenfastsættelse er en videreudvikling af Cohen, March og Olsens "Garbage Can"-model (da "skraldespandsmodel") og indgår i teorierne om politiske beslutningsprocesser. Grundlæggende har Kingdons teori til hensigt at forklare "What makes an idea's time come?" (Kingdon, 2011: 1). Teorien sætter fokus på de processer, som går forud for en endelig lovvedtagelse, og fokuserer på, hvorfor et emne overhovedet i første omgang ender

på dagsordenen. Det handler ligeledes om, hvordan alternativerne, som beslutningstagere tager fat i og som danner grundlag for deres beslutninger, er udviklet og frembragt (ibid.). Jeg har valgt denne teori, da den kan forklare, hvad der gør borgerlønsideen aktuel, ved at sætte fokus på processen for dagsordenfastsættelse og borgerløn som et alternativ.

Kingdon definerer en dagsorden som følger:

The agenda, as I conceive of it, is the list of subjects or problems to which governmental officials, and people outside of government closely associated with those officials, are paying some serious attention at any giving time (ibid.: 3).

En dagsorden kan således anses som værende emner eller problemer, som opnår opmærksomhed, særligt fra embedsværket omkring regeringen eller folk i relation hertil. Om borgerløn har opnået seriøs opmærksomhed fra embedsværket, kan der stilles store spørgsmålstejn ved. Kingdon opererer da også med flere forskellige dagsordener, herunder et teoriapparat, som kan forklare aktualiteten ved borgerlønsideen.

Kingdon skelner bl.a. mellem mediernes dagsorden, vælgernes/borgernes dagsorden, en politisk dagsorden og den politiske beslutningsdagsorden (ibid.). Den politiske dagsorden er, hvad man kan kalde den mere uformelle dagsorden, som udgør de emner, der gives politisk opmærksomhed, fx på Christiansborg. Den politiske beslutningsdagsorden er den formelle politiske dagsorden og skal forstås som listen af emner, hvorom der træffes beslutning. De to forskellige dagsordener påvirkes af forskellig processer og har relation til det, Kingdon kalder de tre strømme: problemstrømmen, løsningsstrømmen og politikstrømmen (ibid.: 4). For at et emne kan komme på den politiske dagsorden, skal den sættes i relation til problem- eller politikstrømmen. For at et emne kan ende på den politiske beslutningsdagsorden, må de tre strømme flyde sammen (ibid.: 20). Ifølge Kingdon kobles de tre strømme, når en anledning gør, at et såkaldt "policy-vindue" åbnes:

The policy window is an opportunity for advocates of proposals to push their pet solutions, or to push attention to their special problems (ibid.: 165).

Da fokus for specialet er, hvad der aktualiserer borgerløn inden for den socialpolitiske kontekst, og da borgerløn endnu ikke er kommet på den politiske beslutningsdagsorden i Danmark, vil mit fokus være at undersøge, i hvilken grad borgerløn er kommet på mediernes, borgernes og den politiske dagsorden, og hvordan det har indflydelse på borgerlønnens aktualitet. Dermed bliver fokus også, hvordan borgerlønsideen relaterer sig

til problem- og/eller politikstrømmen. Jeg vil i det følgende kort redegøre for de tre strømme og for, hvordan jeg påtænker at anvende dem i analysen.

Problemstrømmen henviser til genkendelsen af et problem. Dvs. at tilstande kan ændre sig til at blive opfattet som problemer, hvis tilstandene bryder med herskende normer og værdier (ibid.: 198). Kingdon skelner mellem uforudsigelige og forudsigelige problemer. De uforudsigelige problemer opstår som følge af en krise eller katastrofer og virker som signal på problemer. De mere forudsigelige problemer styres derimod af ændringer i de løbende indikatorer på fx arbejdsløshed, af begivenheder i medierne eller af feedback fra eksisterende programmer. Forskellige forhold sætter således fokus på problemer som fx, at politiske programmer ikke virker efter hensigten, at en implementering ikke stemmer overens med beslutningstagernes fortolkning af lovgivningen, eller at nye eller uventede problemer og konsekvenser som følge af et program må afhjælpes (ibid.: 100).

Borgerlønsideen repræsenterer en forandring af den herskende socialpolitik.

Problemstrømmen som teoretisk begreb kan anvendes til at undersøge, om der er sket ændringer i problemopfattelsen, fx om der er feedback eller andre indikatorer, der gør, at problemstrømmen ændrer sig og giver plads til borgerløn på dagsordenen.

Den politiske strøm er udtryk for, at nye aktører kan skabe grobund for forandring, og sker ud fra logikken om, at "new faces mean that new issues will be raised" (ibid. 2011: 154). De faktorer, som beskrives som havende indflydelse på den politiske strøm, er den nationale stemning, kampagner, pres fra interesseorganisationer, valgresultater og ændringer i Folketingets sammensætning eller politiske alliancer (ibid.: 145ff). Den politiske strøm inviterer til at undersøge, om ændringer i den politiske strøm, fx at Alternativet er kommet i Folketinget, har aktualiseret borgerløn, eller om det reelt set er andre ting, evt. i en kombination med en mediedagsorden eller borgernes dagsorden. Jeg vil således undervejs i analysen undersøge, hvilke aktører der er involveret i, at borgerløn aktualiseres.

Løsningsstrømmen beskrives som en "ursuppe" af ideer, hvor ideer ikke blot flyder rundt, men hvor ideer forsvinder, nogle opstår, og andre kombineres eller forandres. Det er iflg. Kingdon kun de ideer, som er praktisk gennemførlige og forenelige med dominerende værdier, som har en chance for overlevelse. Men, som tidligere nævnt, kun hvis de samtidig kan kobles til problemer fra problemstrømmen og til den politiske strøm (ibid.: 131). Jeg vil ikke som sådan beskæftige mig med løsningsstrømmen for dagsordenfastsættelse, men i og med at jeg bl.a. beskæftiger mig med, hvordan

borgerlønsideen søger at løse de socialpolitiske problemer, vil disse løsninger være en del af den "ursuppe" af ideer, som flyder rundt og som kan tages fat i, såfremt et policy-vindue åbner. Løsningsstrømmen indgår også som en vigtig del af det, Kingdon kalder alternativer. Alternativer er typisk forslag og løsninger, som udarbejdes i et netværk af fx forskere, akademikere og konsulenter, og som spredes via forskellige kommunikationskanaler som fx kongresser, høringer, medier og samtaler. Alternativer påvirker ikke dagsordenfastsættelsen, men er løsningsmodeller, som indgår i løsningsstrømmens idekatalog eller "ursuppe" af ideer, som ligger klar i tilfælde af åbningen af et policy-vindue. For at et alternativ i løsningsstrømmen skal kunne komme i betragtning i tilfælde af åbningen af policy-vinduet, skal den opfylde kriterierne om at være praktisk/teknisk gennemførlig, være i overensstemmelse med herskende værdier samt leve op til forventningerne om fremtidige udfordringer, herunder begrænsninger i budgetterne. Det må altså ikke koste mere, end budgetterne tillader, og der skal være en accept hos offentligheden og hos øvrige politikere. Som jeg tidligere har belyst, anser jeg borgerløn som bl.a. teknik. Det vil sige løsninger og konkrete forslag, som kan indgå i løsningsstrømmen. At have fokus på alternativer som teoretisk greb kan gøre mig opmærksom på, om borgerløn egentlig aktualiseres som led i at være sat på en dagsorden, eller om den lever i egenskab af at være et alternativ, som konstant flyder rundt i løsningsstrømmen, hvor den til tider forsvinder, genopstår, kombineres med andre forslag eller forandrer sig, samt hvordan løsningerne lever op til de nødvendige kriterier for at blive betragtet som et gangbart alternativ.

Udover at processerne via de tre strømme er med til at påvirke dagsordenfastsættelse, har forskellige aktører iflg. Kingdon forskellige muligheder for at påvirke en dagsorden og alternativerne. Disse er aktører inden for regeringssamarbejdet og udenfor. Jeg har udelukkende fokus på de aktører, som er udenfor regeringssamarbejdet, hvilket tæller interesseorganisationer, forskere, akademikere, konsulenter, medier, partier og andre valgbare aktører samt befolkningen/offentligheden. Det er dermed aktører, som kan sætte en mediedagsorden eller en vælgerdagsorden. Jeg vil således have fokus på, hvilke aktører der agerer borgerløns fortalere.

3. Metode

Dette afsnit redegør for valget af dokumentanalyse, dataindsamlingsmetode samt analysemetode.

Dokumentanalyse

Som det fremgår ud fra mit valg af teori, er min indgangsvinkel til at undersøge, hvad der aktualiserer borgerløn inden for den socialpolitiske kontekst, at behandle borgerløn som en ide, en forandring og en teknik.

At få indblik i ideerne bag borgerløn er helt centralt for at kunne besvare min problemformulering, da identifikationen og en deskriptiv analyse af disse, danner grundlaget for videre analyse. Jeg har valgt en kvalitativ tilgang i form af dokumentanalyse som metode, da dette er et anvendeligt redskab til at fremanalysere ideer (Lynggaard, 2007: 222). Min tilgang til at indfange ideer er igennem en identifikation af problemforståelser. Valget af dokumentanalyse er dermed også foretaget på baggrund af, at problemforståelser klarest kommet til udtryk i dokumenter (Triantafillou, 2016: 133f).

Samtidig lægger min problemformulering op til at undersøge borgerlønsideens udvikling over tid, da jeg spørger til, hvordan borgerlønnes aktualitet kan forstås inden for konteksten af den socialpolitiske udvikling. For at undersøge en udvikling over tid er dokumentanalysen ligeledes et oplagt valg. Lynggaard (2015) skriver om dokumentanalyse:

Ofte vil dokumentanalysen således have et fokus på en udvikling over en vis tidsperiode med henblik på at identificere stabilitet og forandring indenfor et givent undersøgelsesområde (Lynggaard, 2015: 153).

Dokumenter kan således, til forskel fra fx interviews, bidrage til min analyse ved at belyse en længere tidsperiode. Det kan ikke forventes, at interviewrespondenter kan huske et historisk begivenhedsforløb, hvorimod dokumenter bidrager til at belyse dette.

Dokumenter bidrager med data, som udtrykker det rationale, som dokumentet var udtryk for, på tidspunktet hvor dokumentet blev produceret, og man sikres i højere grad mod interviewrespondenters efterrationaliseringer af et givent forløb (ibid.: 156).

Analysens datagrundlag er, hvad der iflg. Lynggaard kaldes sekundære dokumenter. Et sekundært dokument defineres som ”et dokument, der i princippet er tilgængeligt for alle, som måtte ønske det på et tidspunkt i umiddelbar nærhed af den begivenhed eller situation, dokumentet referer til” (ibid.: 155). Min begrundelse for at tage udgangspunkt i sekundære dokumenter er, at jeg anser det for afgørende for at kunne producere et gyldigt billede af borgerlønsideens indhold og udvikling, at jeg tager udgangspunkt i dokumenter som kilde til ”virkeligheden” i den tid, de er produceret (Triantafillou, 2016: 128). Jeg har således valgt at tage udgangspunkt i bog- og antologiudgivelser, avisartikler, debatindlæg, radioudsendelser, videomateriale fra konferencer samt enkelte politiske dokumenter produceret i den tidsperiode, jeg undersøger. I dokumenterne formuleres borgerlønsideen af de involverede aktører og er tilgængelig for alle. Det vil ikke være dækkende at anvende primær data, som er produceret med henblik på cirkulation i et afgrænset eller lukket forum, eller tertiære dokumenter, som typisk er analytiske bearbejdnings af situationer i en vis periode, efter de har udspillet sig (Lynggaard, 2015: 154f).

Jeg vil i det følgende redegøre for dataindsamlingsmetoden.

Dataindsamlingsmetode

Indsamlingen af data er sket ved at udpege centrale dokumenter, som gør det muligt at foretage en analyse af borgerlønsideens udvikling over en tidsperiode fra 1978 til i dag. Herudover at udpege dokumenter, som muliggør en analyse af, hvordan borgerlønsideen har udviklet sig i relation til den socialpolitiske udvikling. Jeg har således haft fokus på at finde og udvælge dokumenter, som reflekterer borgerlønsidens idemæssige grundlag inden for en socialpolitisk kontekst (Lynggaard, 2007: 125).

Den overordnede metode for rekvirering af dokumenter har været en systematisk dokumentsøgning. For at skabe overblik over det samlede dokumentmateriale har jeg, jf. Lynggaard (2015: 163) fundet det hensigtsmæssigt at samle dokumentmaterialet i et skema med fokus på type af afsender, dokumenttype og tidspunkt for dokumentets udgivelse. Hvordan den systematiske søgning er udført, redegøres for efter det indsatte skema.

Tidsperiode	Afsendere	Antal dokumenter pr. afsender	Antal dokumenter pr. dokumenttype
1978-1979	Akademisk netværk	1	Bog = 1
1980-1989	Akademisk netværk	1	Bog = 1
	Borgerlønsgruppe	3	Artikler i bog = 3
	Akademikere	1	Kronik = 1
	Partier: "De Grønne"	1	Artikel = 1
1990-1999	Outsidere: Akademikere	9	Kronik = 4 Tidsskriftsartikel = 5
2000-2009	Partier: Minoritetspartiet	4	Debatindlæg = 2 Partiprogram = 1 Bidrag til antologi = 1
	Akademikere/borgere	3	Bidrag til antologi = 3
2010-2015	Borgerlønsgruppe/BIEN	4	Debatindlæg = 4
	Outsidere: Akademikere	1	Debatindlæg = 1
2016-2017	Parti: Alternativet	6	Debatindlæg = 2 Partiprogram = 1 Konferencevideo = 1 Folketingsdebat = 1 Visionstekst 1
	Landsdækkende medier	14	Artikel i dagblad = 13 Artikel i månedsblad 1 Radioudsendelser = 2
	Borgerlønsgruppe/BIEN	3	Debatindlæg = 2 Artikel i tidsskrift = 1
	Outsidere: Borgere, erhvervsfolk, akademikere	4	Debatindlæg = 4
Total		55	

Formålet med dokumentsøgningen har været at fremsøge dokumenter, som behandler emnet borgerløn inden for en socialpolitisk kontekst eller i relation til socialt arbejde. Det har ligeledes været et kriterie, at dokumentets fokuspunkt er, at borgerløn fremhæves som en ide, som den pågældende aktør tilslutter sig og anser som en løsning på socialpolitiske problemstillinger. Dette er foretaget som et logisk valg på baggrund af min problemformulering, som spørger til, hvad der aktualiserer borgerløn inden for konteksten af den socialpolitiske udvikling. Jeg har af samme grund på forhånd ekskluderet dokumenter, som omhandler borgerløn i relation til fx miljøproblematikker, økonomisk realiserbarhed eller ud fra et feministisk perspektiv, da det altså er borgerløn i en

socialpolitisk kontekst, der er omdrejningspunktet for specialet. Jeg har ligeledes valgt at ekskludere dokumenter, som alene er beskrivelser borgerløn, fx fakta artikler om borgerlønsprojekter, som er i gang eller planlagt, da dokumenter af denne type ikke direkte udtrykker, hvad ideen bag borgerløn indeholder, eller hvad den er baseret på. Jeg har valgt at koncentrere mig om, hvad der aktualiserer borgerløn i Danmark. Jeg har derfor også afgrænset min søgning til at omfatte dokumenter på dansk. Jeg har gennemgående anvendt databasen bibliotek.dk, da denne giver mulighed for at søge sekundære dokumenter i aviser, magasiner, tidsskifter og bogmateriale. Fra perioden 2000 og frem har jeg derudover anvendt forskningsdatabasen.dk samt infomedia.dk, da der fra dette år er dokumenter til rådighed på disse databaser, hvilket giver mulighed for en mere dækkende søgning i forhold til at inddrage eventuelle forskningsbidrag og avisartikler. Jeg har gennemgående anvendt søgeordene "borgerløn" OR "basisindkomst" OR "basisydelse". På infomedia har jeg afgrænset søgningen til at fremsøge artikler, hvor søgeordet fremkommer i artikelbegyndelsen. Dette for at gøre søgningen mere overskuelig, men samtidig sikre fremkomsten af relevante artikler, der hovedsageligt omhandler borgerløn. Jeg har ligeledes afgrænset søgningen til at dække landsdækkende dagblade.

I den første analysedel har jeg valgt at tage udgangspunkt i bogen *Oprør fra midten* (i det videre *Ofm*) fra 1978 som empiri for min analyse. Denne analysedel adskiller sig således fra de øvrige analysedele, da der ikke er foretaget en søgning af øvrige mulige dokumenter. Jeg begrundet dette valg med, at det i høj grad var *Ofm* som gav borgerlønsideen liv i dansk kontekst, bl.a. ved at den udgjorde udgangspunktet for mobilisering af en borgerlønsbevægelse. Denne del af analysen har det sigte at undersøge, hvad der gjorde, at ideen om borgerløn blev rejst, herunder hvilke ideer den var baseret på.

Min søgning dækker i det videre perioden fra 1980 til den 30.5.2017. Jeg har opdelt søgningen, så den dækker mindre perioder ad gangen, for at sikre overskuelighed og systematik. Jeg har sorteret min søgning på den måde, at jeg i første omgang har skimmet de fremsøgte dokumenter. På den baggrund har jeg kunnet frasortere en del dokumenter på baggrund af de nævnte in- og eksklusionskriterier. Nogle er kommet i "måske-bunken", mens andre med det samme er kommet i "ja-bunken". De valgte dokumenter er herefter gennemlæst og vurderet i forhold til kriterierne, og det endelige arkiv udvalgt.

For perioden 1980-1999 gav min søgning 159 hits. Derudaf er 32 dokumenter udvalgt, som i sidste ende er blevet til seks dokumenter, som indgår i analysen. Jeg har udvalgt bogen

Røret om oprøret, som er en opfølger til *Ofm*, udgivet i 1982. Derudover er der tre bidrag fra bogen *Borgerløn og beskæftigelse* udgivet i 1983 af den såkaldte "borgerlønsgruppe". Endvidere er en tidsskriftsartikel og en kronik udvalgt.

For perioden 1990-1999 gav min søgning 93 hits. Heraf er der i første omgang udvalgt 20 dokumenter, som i sidste ende er blevet til ni dokumenter, herunder fire indlæg i tidsskriftet SALT, et tidsskriftsindlæg samt fire indlæg/kronikker i aviser.

For perioden 2000-2009 fremkom i alt 138 hits på infomedia.dk. De er gennemgået efter samme principper som de forrige søgninger, hvorefter tre udvalgte dokumenter til sidst blev til to. Ved en søgning på bibliotek.dk forekom 31 hits. Seks blev udvalgt, hvorefter fem blev endeligt udvalgt. To af dem er bøger/antologier, hhv. *Oprør fra bredden* og *Retten til basisindkomst*. Fra disse bidrag har jeg udvalgt to dokumenter fra hver, dvs. i alt fire dokumenter. Derudover er to debatindlæg i aviser udvalgt. Søgningen på forskningsdatabasen.dk gav ingen nye hits. Jeg har derudover valgt at inddrage Minoritetspartiets partiprogram "Frihed til forskellighed", som har borgerløn på programmet som mærkesag. Det er ved læsning af udvalgte dokumenter, at jeg er blevet bekendt med Minoritetspartiet. Denne er valgt, da jeg anser det som væsentligt at medtage de ideer om borgerløn, som udspringer af de politiske partier, der fremfører borgerløn som mærkesag, for at gøre analysen så dækkende som muligt. I alt har jeg således syv dokumenter, som inddrages i analysen.

I perioden 2010 til den 31.5.2017 blev resultatet af søgningen på infomedia 267 hits. Heraf blev 56 gennemgået, og i sidste ende blev 36 dokumenter udvalgt. På bibliotek.dk fremkom i alt 41 hits, hvoraf otte blev gennemgået, hvilket senere blev til tre udvalgte dokumenter. Søgning på forskningsdatabasen gav blot et hit, som ikke var brugbart. I alt er der udvalgt 29 dokumenter til at indgå i analysen. Dokumenterne er debatindlæg og interviews til avisartikler samt et bidrag til et månedsmagasin og et bidrag til en tidsskriftsartikel. Jeg har derudover valgt at inddrage dokumenter fra Alternativet for at få det bedst mulige indblik i borgerløn som ide. For at kunne fremanalysere Alternativets ideer om borgerløn har jeg valgt at tage udgangspunkt i deres partiprogram, en visionstekst fra alternativet.dk omhandlende borgerløn samt en enkelt folketingsdebat fra 2017, hvor socialordfører Torsten Gejl taler om idegrundlaget bag basisydelse uden modkrav, som kan anses at være deres forslag til første trin i vejen mod borgerløn. Derudover har jeg valgt to radioudsendelser fra 2017, hvor medlemmer fra Alternativet deltager i en debat om

borgerløn, samt videomateriale fra en konference på Christiansborg den 22.9.2016. Materialerne er fremkommet ved at søge på Alternativets hjemmeside, folketinget.dk samt Google. Konferencen afholdt på Christiansborg var jeg bekendt med i forvejen, hvis videomateriale kan ses på ubi-nordic.org. Disse dokumenter er udvalgt med henblik på at gøre min analyse så dækkende som muligt. I alt er 35 dokumenter udvalgt.

Jeg har samlet de udvalgte dokumenter i en samlet referenceliste, som er vedlagt i bilag 1.

For at kunne sætte borgerløn i relation til de dominerende økonomiske paradigmer, den socialpolitiske udvikling og socialt arbejde har jeg støttet mig op ad hhv. sekundære og tertiære dokumenter. For at kunne inddrage viden om de økonomiske paradigmer har jeg anvendt tertiære dokumenter, som er kendetegnet ved at være i forvejen analytisk bearbejdet stof. Derudover er det borgerlønsideen, der primært har været styrende for, hvilke dokumenter jeg har inddraget. Det har således ikke handlet om at foretage en bred empirisk beskrivelse af den socialpolitiske udvikling eller udviklingen af det sociale arbejde, men at trække på de socialpolitiske linjer og forhold, som jeg identificerer, at borgerlønsideen italesætter. De sekundære dokumenter, jeg på den baggrund har medtaget, er følgende: Socialkommissionens 2. betænkning fra 1972, to interviews med daværende socialminister Karen Jespersen (S) fra 1998, regeringens aftale ”Flere i arbejde (2002), aftale om fleksjob- og førtidspensionsreform (2012), aftale om ”Flere i job og uddannelse” (2013) samt aftalen om ”Jobreform 1” (2015).

Metodiske overvejelser

Når dokumenter anvendes som medie til at tilgå virkeligheden, er det afgørende, at jeg vurderer, i hvilket omfang dokumenterne på en sandfærdig og dækkende facon repræsenterer den virkelighed, jeg ønsker at tilgå, og dermed går kildekritisk til værks. Jeg har i den forbindelse gjort en afvejning på baggrund af de fire kriterier opstillet af Duedahl og Jacobsen (2010: 55-73), nemlig autenticitet: om dokumentet er ægte i sin oprindelse; troværdighed: om man kan stole på de oplysninger, der fremgår af dokumentet; repræsentativitet: i hvilket omfang dokumenterne giver et dækkende billede af den virkelighed, jeg forsøger at belyse; samt betydning; om jeg forstår og fortolker, hvad forfatteren af dokumentet faktisk mener, og om dokumentets budskab er klart og forståeligt.

Jeg mener ikke, der er grundlag for at anfægte de udvalgte dokumenters autenticitet. Der er tale om hhv. originale bogudgivelser, debatindlæg og artikler samt webkilder hentet på officielle hjemmesider, bl.a. alternativet.dk og ubi-nordic.org. Det må antages, at afsender i kilden er den, vedkommende giver sig ud for at være. Jeg vurderer således, at dokumenterne kan anses som autentiske, da deres oprindelse og afsender kan identificeres entydigt.

I forhold til troværdighed kan der være tale om en politisk ideologisk bias i både statslige og private kilders fremstilling. De dokumenter, jeg har udvalgt, kan siges at være interessante, netop fordi der eksisterer en bias. Borgerlønsideen er fx ofte baseret på teorier og holdninger om, hvad der er godt for den enkelte og for samfundet, hvilket der ofte ikke er en empirisk begrundelse for. Det har været analysens opgave at finde frem til de ideer, teorier og holdninger, og jeg har været opmærksom på ikke at behandle disse, som var de skildringer af, hvordan virkeligheden ser ud. Derudover har jeg anvendt et antal avisartikler, som bringer interviews med borgerløns fortalere. Jeg er opmærksom på, at avisartikler ofte er værdiladede og produceret af journalister, som kan være underlagt et politisk pres afhængig af, hvem der er avisejer. Jeg ser dog ikke, at dette udfordrer troværdigheden af nærværende problemformulering, da opgaven ikke har været at bringe dom over, hvorvidt borgerlønsideen er god eller dårlig, men blot at undersøge, hvad der aktualiserer borgerløn inden for en socialpolitisk kontekst (Duedahl & Hviid Jacobsen, 2010: 59ff).

Spørgsmålet om repræsentativitet er, om min endelige udvælgelse af dokumenter er repræsentativ i forhold til mit emne om borgerløn, og dermed om jeg opnår et troværdigt resultat (ibid.: 67f). Min dokumentsamling er som nævnt valgt ud fra, hvorvidt der i dokumenterne udtrykkes ideer om borgerløn ud fra en socialpolitisk kontekst på baggrund af opfattelsen af problemforståelser. Når min analyse omhandler de sidste 39 år, vil den givetvis være ufuldkommen. Kilder og afsendere er for talrige og uorganiserede til, at jeg kan garantere et fuldstændigt overblik, ligesom jeg ikke kan argumentere for, at jeg har fundet samtlige relevante indlæg fra borgerløns fortalere og dermed kan præstere en fuldkommen repræsentativ udvælgelse. Problemet er søgt håndteret ved en omfattende søgning, ligesom jeg har vurderet, at den bedste måde at sikre repræsentativiteten på, særligt i forhold til artikler og debatindlæg, er, at de stammer fra landsdækkende medier og dermed repræsenterer et bredt udvalg af bidrag fra borgerløns fortalere. Derudover har

jeg medtaget dokumenter fra de partier, som løbende har haft borgerløn som mærkesag, for at sikre et nuanceret billede og inddrage forskelligartede aktører. Jeg mener således, at mine dokumenter er repræsentative i forhold til specialets problemstilling.

I forhold til betydning har jeg været opmærksom på, at borgerlønsideen ikke kan anses som værende blot én samlet ide, men er mere nuanceret end som så. Jeg har været opmærksom på, at forskellige aktører kan have forskellige syn på og ideer som baggrund for at tale om borgerløn. Jeg kan således ikke uden videre antage, at fordi en aktør omtaler borgerløn, så ved jeg præcis, hvad dette betyder. Jeg har kompenseret for dette ved netop i hvert dokument at fremanalysere den mening, der ligger bag ideen om borgerløn blandt de forskellige aktører, som er involveret, dvs. hvilke problemforståelser der ligger til grund, hvilke forskellige årsagsforklaringer der hersker, og hvordan borgerløn anses at være en løsning.

Ideanalyse som analysemetode

I analysen af de udvalgte dokumenter har jeg – grundet mit fokus på at fremanalysere ideerne bag borgerløn – valgt at gøre brug af ideanalyse som metode, hvilket netop er karakteriseret ved, at ideer indfanges (Lynggaard, 2007: 222). Jeg anvender Lynggaards bud på, hvordan det idemæssige grundlag kan identificeres i et givent dokument.

Lynggaard påpeger:

Det vil sige, at forhold der identificeres som problematiske, de årsager, der udpeges som anledninger til disse problemer, samt mulige løsninger på disse problemer kan ses som sproglige symptomer på det idémæssige grundlag for produktionen af et givet dokument (ibid.: 227).

Som jeg tidligere har redegjort for, er mit udgangspunkt for at betragte borgerløn som en politisk ide at tage udgangspunkt i de opfattelser af sociale problemer, som ligger til grund for ideen om borgerløn. Min tilgang til hvert enkelt dokument er således at identificere problemopfattelser af typen sociale problemer, hvad der anses som årsag til disse problemer, og hvordan disse menes at kunne løses. I dokumenterne giver det mig anledning til at lede efter, hvilke problematiske forhold der med udgangspunkt i borgerlønsideen bør adresseres, hvad eller hvem der anses som anledning til de problematiske forhold, samt hvordan borgerløn tænkes at kunne løse disse problemer. Iflg. Lynggaard giver studiet af problemopfattelser anledning til en analyse af kausalopfattelser,

som de fremgår af et givent sæt af dokumenter (ibid.). Det bidrager til et blik på, hvorvidt de problemer, borgerlønsideen adresserer, er forårsaget af individuelle eller strukturelle forhold. Ideanalysen bidrager med dette udgangspunkt til at undersøge, hvorvidt og i hvilken grad den herskende socialpolitik og det sociale arbejde italesættes som årsag til problemerne, og hvordan det menes løst. Dette giver således indblik i, hvordan og i hvilken grad borgerløn kan ses som repræsentant for en forandring af socialpolitikken. Med et fokus på løsninger fås indblik i, hvordan de sociale problemer ønskes løst i en borgerlønsammenhæng, hvordan de står i opposition til det sociale arbejde samt et muligt billede af, hvordan socialt arbejde i et borgerlønsamfund tænkes at kunne bidrage til problemløsningen. Derudover bidrager min systematiske gennemgang af problemopfattelser til at muliggøre identifikationen af forandringer i borgerlønsideens problemopfattelser over tid. Det vil sige, at identifikationen giver blik for, om og hvordan problemopfattelserne, der ligger til grund for borgerlønsideen, udvikler sig i takt med paradigmeskiftene og den socialpolitiske udvikling.

Ideanalysen er en metode, som lægger op til, at der i studiet af ideer i første omgang foretages en deskriptiv analyse af de ideer, som findes indlejret i de anvendte dokumenter og ligger til grund for borgerlønsideen (ibid.: 228). Hver analysedel påbegyndes således med en deskriptiv analyse samt en analyse af, hvordan borgerlønsideen forholder sig til det dominerende paradigme samt socialpolitikken, som følger heraf. Endvidere foretages en analyse af borgerløn som teknik, dvs. hvilke konkrete forslag til løsninger borgerlønsideen indeholder, ligesom det analyseres, hvordan borgerlønsideen konkret forholder sig til det sociale arbejde. Den viden, som frembringes, anvendes videre som analysegrundlag for det følgende afsnit. Halls teori anvendes her som grundlag for at sammenligne borgerlønsideens og socialpolitikken problemforståelser, målsætninger og instrumenter. Dette for at fastslå, i hvilken grad borgerlønsideen repræsenterer en forandring af det bestående. Der sluttet med udgangspunkt i Kingdons teori om dagsordensfastsættelse. Ved hjælp af denne teori sættes der fokus på, hvilke faktorer der kan være medvirkende til at aktualisere borgerløn, med vægt på socialpolitiske temaer, aktører og Kingdons tre strømme. Dette for i sidste ende at kunne konkludere, hvad der aktualiserer borgerløn inden for konteksten af den socialpolitiske udvikling.

For at sikre systematikken i analysen har jeg udarbejdet et oversigtsskema over de problemer, årsager og deres løsninger, som er identificeret dokumenterne. Det viser bl.a.

transformationen i problemopfattelser og gør opmærksom på, hvilke ændringer i borgerlønsideen der er sket over tid (Lynggaard, 2007: 228). Oversigtsskemaet findes på s. 97.

Analysen er overordnet opdelt i tre analysedele på baggrund af tre kronologiske snit. Jeg har valgt at lægge snittene ud fra, hvilke økonomiske paradigmer der er dominerende ud fra opfattelsen af, at et skift i det økonomiske paradigme medfører skift i problemforståelsen, socialpolitikken og det sociale arbejde. Det giver mig mulighed for at undersøge, om borgerlønsideen ændrer sig afhængigt af, hvilket paradigme ideen er i opposition til, samt om der sker skift i de socialpolitiske temaer, borgerlønsideen tager op, hvilket kan betyde, at ideen aktualiseres. Keynesianismen omkring perioden 1950-1980 er omdrejningspunktet for det første analyseafsnit. Mit fokus i dette afsnit er dog på tiden fra midt/slut 1970'erne, som er tiden op til, at borgerlønsideen gør sit indtog i Danmark. Andet afsnit udgør neoliberalismen, og det sidste snit er fra 2000 til i dag (30.5.2017), hvor investeringsstaten anses som værende det dominerende paradigme. De kronologiske snit skal ikke læses som, at der på et givent tidspunkt foreligger en egentlig afslutning og en begyndelse, men som perioder med glidende overgange. Snittene kan derfor også diskuteres.

4. ANALYSE I: Borgerlønsideens oprindelse

Formålet med dette kapitel er at undersøge oprindelsen til borgerlønsideens fremkomst i Danmark og derudover at undersøge, hvilken sammenhæng der er mellem borgerlønsideen, den herskende socialpolitik og det sociale arbejde som grundlag for, at borgerlønsideen aktualiseres.

Keynesianismen dominerede som økonomisk paradigme i perioden fra slut 1940'erne/start 1950'erne og frem til slut 1970'erne/start 1980'erne. Det er i overgangen fra keynesianisme til neoliberalisme, at borgerlønsideen opstår i Danmark. For at forstå og afdække en eventuel sammenhæng mellem borgerlønsideens fremkomst og socialpolitikken for perioden foretages der i kapitlets første afsnit en deskriptiv analyse af borgerlønsideen. Herefter sættes der fokus på, hvordan borgerlønsideen forholder sig til tidens socialpolitiske temaer, særligt med fokus på socialpolitikken omkring 1970'erne. Dette for at opnå indblik i, hvorvidt og hvordan borgerlønsideen opstod i relation til den socialpolitiske udvikling, der gik forud for borgerlønsideens lancering.

Oprør fra midten

Ideen om borgerløn kom for alvor til Danmark i 1978 med bogen *Oprør fra midten* skrevet af Niels I. Meyer, Kristen Helveg Petersen og Villy Sørensen. Andre udgivelser bidrog også til at bringe borgerlønsideen på dagsordenen, bl.a. bøgerne *Lærebog for 80'erne - et antikonsumentisk manifest* og *Nej til fuldbeskæftigelse – ja til materiel grundtryghed* af den svenske økonom Gunnar Adler-Karlsson samt *Farvel til proletariatet – hinsides socialismen* af den franske, socialistiske forfatter André Gorz (Christensen, 2000: 216). Borgerlønstanken i Danmark er dog primært knyttet til *Ofm*. Bogen bidrog til den videre

debat, ligesom en social bevægelse udsprang af ideerne bag *Ofm*. Det er derfor også *Ofm*, jeg har valgt at inddrage og anvende i den videre analyse.

Ofm indeholder en kritisk samfundsanalyse og et ideal for samfundets indretning for det 21. århundrede. Med bogen skabes begrebet ”humant ligevægtssamfund” i betydningen et samfund med ligeløn, meningsfuldt arbejde og nærdemokrati. Som middel til at nå målet om et humant ligevægtssamfund indgår borgerløn som et langsigtet mål (Meyer m.fl., 1993).

Jeg vil i det følgende afsnit beskrive, hvordan problemforståelserne i *Ofm* kommer til udtryk.

Ideen om borgerløn i et humant ligevægtssamfund

Ofm fulgte efter årtiers keynesiansk dominans som økonomisk paradigme. At oprøret ”først” kommer på det tidspunkt, beskriver forfatterne af *Ofm* som følgende:

For blot få år siden ville et programskifte som dette have virket mere provokerende end nu. Troen på muligheden af at forbedre forholdene uden at ændre dem væsentligt, var stærkere dengang – også hos os. Nu – i august 1977 – kan det være svært overhovedet at tro på ændringer til det bedre (ibid.: 191).

Dermed erkender forfatterne, at de hidtil har troet på principperne bag keynesianismen, men at de ikke længere mener, det slår til, grundet forhold, der ikke står til at ændre inden for det eksisterende paradigme.

Ofm indeholder et opgør med den eksisterende samfundsindretning som helhed og i særdeleshed med vækstideologien. *Ofm* indledes som illustration på dette:

Danmark har, ligesom andre vestlige industrisamfund, i efterkrigstiden nået en velstand uden fortilfælde i historien. Den større velstand har ikke ført til større social og psykisk harmoni, men til større disharmoni. Et punkt er nået, hvor vort overflodssamfund antager truende skikkelse – af mangelsamfund (ibid.: 9).

I forlængelse af dette beskriver forfatterne, hvordan vi står overfor uløselige problemer, bl.a. i form af arbejdsløshedsproblemer, som få år forinden ”mentes afskaffet af den økonomiske og politiske sagkundskab” (ibid.: 9). Man mente, at man kunne producere sig ud af uligheds- og fattigdomsproblemer, og *Ofm* kritiserer den fortsatte antagelse om, at arbejdsløshedsproblemer alene kan løses via øget produktion og forbrug (ibid.: 33).

Som årsag til problemerne udpeges vækstsamfundet, herunder vækstideologier som hhv. marxismen og liberalismen. Disse ideologier anses at have et reduceret menneskebillede, som bygger på teorier, der forudsætter, at mennesket er økonomisk motiveret, og et samfund bygget på fortsat vækstudvikling (ibid.: 14f). *Ofm* problematiserer, at samfundsudviklingen er præget af et menneskesyn baseret på en behavioristisk tankegang, der antager, at mennesket er et produkt af miljøpåvirkninger og kan tilpasses hvad som helst. Dvs. at mennesket er samfundsbestemt og ingen selvbestemmelse har (ibid.: 76ff). Det får iflg. *Ofm* konsekvenser for mennesket:

Ideologiske teorier og politiske metoder, der slet ikke anerkender menneskets naturlige behov og rettigheder, øver derved vold mod menneskets natur og skaber frustration og aggression – og øger således deres eget behov for styring og kontrol (ibid.:80).

Forfatterne lægger således menneskesynet og samfundets indretning til grund for samfundets problemer, hvilket gør, at der opstår konflikt mellem samfundssystemet og menneskets behov (ibid.: 80). Forfatterne påpeger, at dette sker, til trods for at flere økonomer har erkendt, at det ikke er muligt, at vi producerer os ud af arbejdsløshed (ibid.: 49)

Arbejdsløshed anses som et problem, da det iflg. *Ofm* giver anledning til sociale og psykologiske problemer. Dette som følge af økonomiske problemer, hvor den arbejdsløse føler sig tilovers og ikke får sin naturlige trang til at tage del i samfundet dækket, samt at den enkelte afholdes fra at kunne anvende sine ressourcer og evner, hvilket fører til frustrationer (ibid.: 91).

Stigende ulighed ses ligeledes at være et tema i *Ofm*. Det problematiseres, at de materielle fremskridt ikke har udlignet forskellen mellem rig og fattig, og at antallet af psykiske lidelser stiger (ibid.). Det påpeges, at velfærdssamfundet har skabt nedslidende og frustrerende arbejdsmiljøer, og iflg. forfatterne duer det ikke at have et økonomisk system, der primært er baseret på effektiv produktion i hård konkurrence, og som er baseret på at skabe fuld beskæftigelse. De kritiserer, at ”den menneskelige arbejdskraft indgår i virksomhedsregnskabet på linje med andre produktionsfaktorer, såsom råstoffer og maskineri” (ibid.: 33).

Forfatterne ser, at der eksisterer en grundlæggende konflikt i samfundet mellem samfundssystemet og menneskets behov, og mener, at det må erkendes, at der er grænser

for, hvad mennesket kan udnyttes og tilpasses til, uden at det tager skade på sjæl og krop (ibid.: 77).

Ofm synes således i forhold til socialpolitiske temaer at tage udgangspunkt i arbejdsløshed og ulighed som sociale problemer, og beskriver årsagerne hertil som strukturelle, skabt af en vækstideologi samt forhold på arbejdsmarkedet. Hvordan borgerlønsideen mere konkret forholder sig til det daværende økonomiske paradigme, keynesianisme, og den socialpolitik, som trækker på keynesianismen som forståelsesramme, undersøges i det følgende afsnit.

Borgerløn & keynesiansk socialpolitik

Keynesianismen er en makroøkonomisk tankegang baseret på ideer fra John M. Keynes. *Ofm* udkommer i 1978, en periode hvor troen på, at keynesianismen kan løse samfundets problemer, er væk (Christensen, 2000: 444). *Ofm* står i opposition til keynesianismen samt ideologien om fuld beskæftigelse og dens grundlæggende ide om, at socialpolitikken kan anvendes som middel til at stimulere efterspørgslen

Kernen i socialpolitikken under keynesianismen er at sikre folk et forsørgelsesgrundlag, der gør, at de trods arbejdsløshed kan deltage i forbruget og dermed bidrage til efterspørgslen af varer og sikre produktionen (Morel, Palier, & Palme, 2012). Der føres en såkaldt passiv socialpolitik på baggrund af opfattelsen af, at arbejdsløshed følger konjunkturerne og dermed er et forbigående og kortvarigt problem. Arbejdsløshed anses således at være strukturelt betinget, og man anså det som den vigtigste socialpolitiske opgave at sikre borgernes forsørgelse og medborgerskab (Torfing, 2004: 25ff). Perioden er derfor også præget af, at der sker en udbygning af det sociale sikkerhedsnet, hvilket afspejler sig i de reformer, der vedtages på bl.a. dagpenge- og sygedagpengeområdet samt i bistandsloven, som blev vedtaget i 1976. I Socialreformkommissionens 2. betænkning, som udgjorde grundlaget for bistandsloven, hed det fx:

Formålet må først og fremmest være at forebygge, at korterevarende indkomstmangel skal føre til en social tilbagegang (sammenbrud) for den pågældende (eller for familien), som det kan være vanskeligt eller umuligt at rette op, og som kan føre til, at der vil blive stillet stærkt forøgede krav til samfundets øvrige hjælpeforanstaltninger (Socialreformkommissionen, 1972: 37).

Derudover blev der lagt vægt på, at kommunerne yder en relevant rådgivning og vejledning for at afhjælpe de problemer, som følger af bl.a. en arbejdsløshedssituation. I

Socialreformkommissionens 2. betænkning lyder det desuden:

Rådgivningen har til formål at bidrage til, at der så tidligt som muligt ydes enkeltpersoner eller familier hjælp til at løse sociale og andre problemer, som de pågældende ikke kan løse på egen hånd. Herved kan det eventuelt forebygges eller undgås, at disse problemer fører til stadig alvorligere problemer for den enkelte eller for familien eller medfører uønskede samfundsmæssige konsekvenser (ibid.: 28).

I tråd med keynesianismen er det altså formålet med socialpolitikken, at der tages hånd om aktuelle problemer, såsom at komme fattigdom til livs samt eliminere indkomstforskelle og ulighed.

Ofm indeholder en kritik af systemet som et styringsapparat, der stilles op som følge af et menneskesyn, der anser mennesket som et produkt af samfundsmæssige strukturer. Systemet kritiseres yderligere for ikke at tage højde for, at mennesket også er et biologisk væsen, som ikke blot er programmeret til én bestemt form for tilværelsen, men er kulturskabende og disponeret til at forme sin egen tilværelse (Meyer m.fl., 1993: 78ff). *Ofm* påpeger, at det skaber frustration og aggression, når menneskets naturlige behov og rettigheder ikke anerkendes. Det åbner op for et øget behov for styring og kontrol, og at systemet må blive mere totalitært for at være effektivt (ibid.). *Ofm* indeholder dermed en kritik af menneskesynet under keynesianismen, som er præget af et såkaldt aristotelisk menneskesyn. Et aristotelisk menneskesyn betyder, at mennesket grundlæggende betragtes som værende offer for sociale strukturer og sociale problemer, herunder arbejdsløshed, der anses som værende uforskyldte. Arbejdsløshed og andre sociale situationer anses dermed som problemer, som det er statens opgave af kompensere for ved at tilbyde alle medborgere ensartede muligheder og livschancer (Jensen & Prieur, 2015: 147f). *Ofm* deler ikke dette menneskesyn og mener, at et menneskesyn baseret på ideen om, at menneskets adfærd blot er et resultat af miljøpåvirkning, er for ensidigt, da det dermed også er udgangspunktet, at mennesket så ikke selv afgør, hvad det skal blive til, men afgøres af dem, som har magt til at påvirke det, som fx socialarbejderne i kommunerne (Meyer m.fl., 1993: 93). Dermed fratages mennesket ansvaret og har ingen anden ret end den, samfundet giver det (ibid.:77). Det fører iflg. *Ofm* til en opdragende tilgang til mennesket, som sætter begrænsninger for menneskets udfoldelsesmuligheder.

Det pointeres, at mennesket af natur er ”et selvstændigt aktivt væsen: derfor er det dets natur imod at blive reduceret til passiv genstand for andres beslutninger” (ibid.: 111).

Ofm påpeger, at de abonnerer på et menneskesyn, som har to sider:

Det er imidlertid så indlysende at mennesket både er et produkt af naturen og af sit samfund, både er et biologisk og socialt væsen, at der skal særlige grunde eller motiver til at se bort fra enten den biologiske eller den sociale side (ibid.: 78).

Som følge heraf er holdningen, at man bør koncentrere sig om at fjerne de forhindringer, der måtte være, for at mennesket kan komme til sin ret:

Hvis der, hvad alting tyder på, i de medførte evner ligger en trang til at bruge dem, er det ikke nødvendigt at bestyrke mennesker i den socialt ønskelige adfærd; det vil i reglen være tilstrækkeligt at fjerne forhindringerne for at evnerne kan komme til udfoldelse, og disse forhindringer ligger ganske rigtigt i miljøet, i dårlige boligforhold, diskriminerende opdragelse, ensidig uddannelse, økonomiske organisationsinteresser, bureaukratisk administration, kort sagt i manglende hensyntagen til individuelle behov (ibid.: 94).

Ofm peger således, lig med keynesianismen, på strukturelle vilkår som værende årsag til sociale problemer. *Ofm*'s tilgang er dog, at disse strukturelle årsager må elimineres, hvorefter mennesket naturligt vil anvende sine medfødte evner, da mennesket indeholder en naturlig trang til at anvende disse, såfremt forholdene byder det. Den socialpolitiske linje fokuserer mere på, hvordan man hjælper de mennesker, der er ramt af strukturerne, med, hvordan der kan sættes ind med økonomisk kompensation.

Hvilke konkrete forslag *Ofm* indeholder, undersøges i det følgende afsnit. Det undersøges ligeledes, hvordan *Ofm* forholder sig til det sociale arbejde.

Oprør fra midtens politiske handlingsprogram & socialt arbejde

Ofm præsenterer et omfattende politisk handlingsprogram, som bl.a. indeholder forslag til en ny produktionsstruktur, økonomisk udligning, en uddannelsesreform, ændringer af det politiske system, forberedelse til et aktivt nærdemokrati samt en ny miljølovgivning (Meyer m.fl., 1993: 154ff). Centralt for dette speciale er dog forslaget om indførelse af borgerløn, som kombineres med en ret til arbejde, solidarisk deling af arbejdet og et ændret arbejdsbegreb, som bl.a. ligestiller arbejde i og udenfor hjemmet (ibid.).

I *Ofm* er det hensigten, at alle sikres en borgerløn, som dækker de minimale leveomkostninger, og som gør, at ”ingen skal være tvunget til at påtage sig lønnet arbejde” (ibid.: 117). Borgerløn anses som et centralt element i at sikre alle en personlig frihed. Tanken er, at så længe der tages hensyn til samfundets grundregler, har den enkelte frihed til at indrette tilværelsen som ønsket. Ingen er tvunget til at påtage sig lønarbejde, men ”De der ønsker sig en højere materiel levestandard er sikret retten til lønnet arbejde i et vist omfang” (ibid.). Man har dog ikke krav på det samme arbejde gennem hele livet, ligesom der ikke skelnes mellem arbejde, uddannelse og fritid (ibid.: 118).

Formålet med at tildele borgerløn er altså, at enhver skal have ret til at bestemme over sig selv. Det nævnes dog, at der eksisterer samfundsmæssigt arbejde, som er nødvendigt at få løst. Da ingen tænkes at være særligt interesserede i dette arbejde, foreslås det, at det skal klares ved, at der ved varetagelse af samfundsnødvendigt arbejde ydes en højere timeløn, eller ved at der indføres en solidarisk værnepligtsordning (ibid.). Der foreslås endvidere en social værnepligt for alle mellem 15 og 25 år, der dermed har pligt til at arbejde i en vis periode (ibid.: 127). *Ofm* foreslår derudover, at arbejde, der forekommer ubehageligt, giver en højere timeløn som tilskyndelse til at få det udført (ibid.: 118).

I *Ofm* er det holdningen, at alle bør sikres adgang til arbejdsmarkedet for dermed at løse beskæftigelsesproblemerne. Det handler om at indføre en generel nedsættelse af arbejdstiden på fx 5%, med mulighed for at regulere procentsatsen, indtil arbejdsløsheden reelt er afskaffet, og et rimeligt udbud af beskæftigelsesmuligheder er sikret (ibid.: 175). Det foreslås endvidere, at den generelle indsats suppleres med arrangementer for de faggrupper, som er særligt udsat for arbejdsløshed. Hvis man fx forudser betydelig arbejdsløshed blandt en særlig faggruppe, foreslås det at modvirke denne tendens ved, at alle nyansatte inden for faggruppen i offentlige stillinger får nedsat arbejdstid (ibid.).

I *Ofm* identificeres et opgør med det sociale arbejde som styringssystem. Efter bistandsloven i 1976 blev opgaverne i det sociale arbejde forbundet med myndighedsopgaver, med ansvar for bl.a. udmåling af økonomisk hjælp. Dilemmaerne mellem at udøve støtte og kontrol blev tydeligere, kravene til socialrådgiveruddannelsen blev øget, og teoretisk læring blev vægtet stadigt højere med begrundelse i problemernes og løsningernes kompleksitet (Strauss, 2016: 221).

Ofm kritiserer, at systemet er bygget på mistillid:

Administrationen, der ret beset skulle være et serviceapparat for borgerne, opleves som et styringsapparat; det er karakteristisk at borgerne behøver fagfolks assistance i striden med myndighederne: revisorer, advokater, socialrådgivere (Meyer m.fl., 1993: 66).

Det understreges at det ”store centralistiske apparat er udtryk for en mistillid til folks evne til at styre sig selv” (ibid.: 69).

Ofm argumenterer for, at moralske normer i et lokalsamfund egner sig bedre som styringsmiddel af mennesker. På den baggrund foreslås en decentralisering af det politiske og administrative system, hvilket iflg. forfatterne vil stille større krav til både borgerne og politikerne, da et mere direkte forhold mellem de to parter forventes at tilskynde begge parter til at gøre deres bedste (ibid.: 70). Argumentationen lyder:

Ved hjælp af moralske normer styrer mennesker hinanden og sig selv, og normerne har umiddelbar magt over sindene så længe de ikke opleves som vilkårligt fastsatte, men som forankrede i tilværelsens væsen, i verdensordenen, så det er helligbrøde at overtræde dem. Den der gør det, mister sin ære; de andres misbilligelse virker langt stærkere på den, der accepterer de fælles normer, end strenge straffe på den, der ikke gør (ibid.: 81).

I den forbindelse anses det som afgørende, at der ikke er for stor afstand mellem samfundets medlemmer og dets myndigheder, da det kun er det nære samfund, der kan styres af moralske normer. Jo mere afstand der er mellem samfundets medlemmer og dets myndigheder, jo flere lovbestemmelser og jo større bureaukrati (ibid.). Dermed spiller lokalsamfundet og udviklingen af nærdemokratiet også en rolle for udviklingen af et humant ligevægtssamfund. Det foreslås også, at der etableres et borgerrådssystem, hvor kernen er lokalsamfundene, som i gennemsnit kan have en størrelse på ca. 1.000 personer og kan være fx en landsby eller et villakvarter (ibid.: 168f). Borgerrådende skal tildeles kompetence på udvalgte områder, ligesom det nærdemokratiske arbejde skal have en mere anerkendt status. Lokalsamfundene er tænkt at fungere som den grundlæggende sociale enhed, som altså ikke er større, end at alle dets medlemmer har mulighed for at kende hinanden. For *Ofm* handler det om at skabe et samfund, hvor alle kan komme til deres ret, og hvor der sker en solidarisk løsning af problemerne (ibid.: 127). Det kan deraf udledes, at der lægges op til, at en del af det sociale arbejde forventes at blive klaret i lokalsamfundene, bl.a. ved at de moralske normer bliver tydeligere og fungerer som styringsmiddel for den enkelte. Med en borgerløn overflødiggøres ligeledes kommunernes opgave med at udmåle og udbetale forsørgelsesydelse.

Borgerløn står i "det humane ligevægtssamfund" altså ikke alene, men hænger uløseligt sammen med elementer som ret til arbejde, solidarisk arbejdsdeling, fleksibel arbejdstid og et udvidet arbejdsbegreb (ibid.: 154ff). Borgerløn opstår således som del af et større mål om at skabe et samfund med økonomisk lighed, personlig frihed, sunde miljøer og en solidarisk løsning af samfundets problemer (ibid.).

I hvilken grad borgerlønsideen kan ses som en forandring af den herskende socialpolitik, er fokus for analysen i det følgende afsnit.

Oprør fra midten som en tredjegradsforandring

I *Ofm* præsenteres en række universelle tiltag og løsninger, som gælder alle i samfundet og har til hensigt at skabe en ny samfundsorden. De præsenterer, hvad de kalder "en slags utopisk principprogram" (ibid.: 117), og mener, at disse ændringer er nødvendige, fordi "en nuværende udvikling ikke kan fortsætte uden alvorlige sammenbrud" (ibid.).

Ofm præsenterer med deres forslag om borgerløn efter min overbevisning et paradigmeskift af tredje grad, jf. Hall (1993). *Ofm* præsenterer en ny forståelsesramme, som ligger langt udenfor det bestående socialsystems logik. Hvor det eksisterende system lægger op til en politik, som satser på fortsat vækst, anser *Ofm* dette som en fejludvikling, som blot vil medføre flere og større problemer. Arbejdsløshed anses som et problem, der skal løses ved ændringer i de strukturelle forhold, herunder ved at yde borgerløn til alle i kombination med en solidarisk arbejdsdeling og et udvidet arbejdsbegreb. Den socialpolitiske linje ses langt hen ad vejen ikke som indrettet med udgangspunkt i at betragte arbejdsløshed som et egentligt socialt problem, da arbejdsløshed forventes at være kortvarig. Her handler det om at sikre den enkelte et rimeligt indkomstniveau for at sikre medborgerskabet, ligesom der ydes rådgivning og vejledning med henblik på, at den enkelte formår at tilpasse sig den sociale situation.

T.H. Marshalls tankegang om medborgerskabet vurderes i høj grad ligger til grund for udviklingen af den socialpolitiske linje. Marshalls medborgerskab er baseret på tanken om, at indkomsterstattende politikker er en vigtig forudsætning for samfundets sammenhængskraft. Marshall argumenterer for, at det er velfærdsstatens opgave at tage ansvar for borgernes tryghed og velfærd, bl.a. ved at sikre den enkelte borger et indkomstgrundlag, der indebærer, at en normal eller alment accepteret levestandard i

samfundet kan opretholdes (Jensen, 2014: 19f). Socialpolitikken er netop sigtet mod at sikre den enkeltes levevilkår. Iflg. Loftager (2007: 125) forudsætter Marshall i sin teori fuld beskæftigelse og tager ikke højde for en situation med høj arbejdsløshed. I teorien tages der dog fortsat hånd om alle i form af en dækkende social sikring, som vægtes højt for at sikre folk mod marginalisering.

Jeg anser ligeledes dekommodificering som et væsentligt begreb for at forstå indretningen af socialpolitikken. Iflg. Janson blev der i socialdemokratiske velfærdsregimer under keynesianismen anvendt en høj grad af dekommodificering som et middel til at opnå og fremme social lighed (Janson, 2012: 27). Begrebet dekommodificering er udviklet af Esping-Andersen og dækker over den proces, hvor staten afvareliggør individer ved at kompensere dem økonomisk ved fx arbejdsløshed eller sygdom. Det betyder, at den enkeltes overlevelse ikke er afhængig af evnen til at sælge sin arbejdskraft (Esping-Andersen, 1990: 21). Esping-Andersen definerer dekommodificeringsbegrebet således:

A minimal definition must entail that citizens can freely, and without potential loss of job, income or general welfare, opt out of work when they themselves consider it necessary (ibid.:23).

Han understreger, at der bl.a. skal være tale om en social sikring på niveau med normalindkomsten uden at skulle "stå til regnskab" for omfanget af den nedsatte arbejdsevne ved sygdom og af en varighed, som den enkelte skønner nødvendig (ibid.).

I *Ofm* nævnes sikringen af medborgerskabet ikke direkte, men det er min udlægning, at de ikke anser en grundlæggende økonomisk sikring som tilstrækkeligt til at sikre et fuldt medborgerskab. Dette begrundes jeg med *Ofm*'s syn på, at mennesket har behov for at få deres naturlige behov opfyldt, dvs. de har behov for at kunne yde og bidrage med det, de kan, og det, som de har en naturlig trang til. Borgerløsideen kan også forstås som at indeholde et dekommodificeringsprincip, men ligesom det er tilfældet med medborgerskabsbegrebet, lægges der i *Ofm* op til, at mennesket har behov, som ligger ud over det materielle niveau, og som skal dækkes via meningsfulde aktiviteter, hvor den enkelte kan komme til sin ret.

Det er min vurdering, at forfatterne fra *Ofm* hovedsageligt lægger sig op ad nyere kritisk teori for at forklare årsagen til, at arbejdsløshed og ulighed – og dermed sociale problemer – opstår. Det vil sige teori, der opfatter det kapitalistiske samfunds opbygning som årsag til

sociale problemer som fx ulighed og fattigdom, og der har sin rod i arbejdsmarkedsforholdene (Ejrnæs & Monrad, 2013: 63). Hornemann Møller (1996) har ud fra en kritisk teoretisk tilgang sat fokus på, at den fordristiske produktionsmåde i slutningen af 60'erne udtømte sin kilde til profit, hvilket førte til problemer med krise og arbejdsløshed i 1970'erne. Dermed blev der dannet tre grupper i samfundet, hvoraf den ene er en stor gruppe af arbejdsløse. En stor del af dem er iflg. Hornemann Møller arbejdsmarginaliseret, dvs. arbejdsløse i mere end seks måneder (Møller, 1996).

Hornemann Møller påpeger, at samtidig med at det kapitalistiske system reproducerer sig selv, så reproduceres den indbyggede ubalance i systemet. Dette leder bl.a. til kriser og arbejdsløshed og dermed til sociale problemer og konflikter (ibid.). *Ofm* peger netop på forskellige problemer forårsaget af jagten på fortsat profit og vækst. Inden for den socialpolitiske kontekst ses særligt arbejdsløshed og stigende ulighed at blive fremhævet som problemer forårsaget af en vækstideologi, som iflg. forfatterne har spillet fallit og vil føre til endnu større problemer, såfremt der ikke gøres op med denne.

Ofm ses således særligt at være et opgør med samfundets herskende vækstideologi, der tillægges en rolle som årsag til den stigende arbejdsløshed og ulighed. *Ofm* er dog også et opgør med keynesianismens menneskesyn, hvor mennesket betragtes som et offer for samfundets vilkår og blot skal kompenseres for og "rettes ind" ved arbejdsløshed. *Ofm* ses dermed også som et opgør med en politik, som baserer sig på et menneskesyn, der ikke tager hensyn til, at mennesket er betinget både af de vilkår, der eksisterer i samfundet, og af biologien. Jeg identificerer dermed vidt forskellige måder at anskue verden og sociale problemer på.

Borgerlønsideen lægger ligeledes op til, at der indføres nye redskaber som løsning på socialpolitiske og samfundsmæssige udfordringer. *Ofm* opererer med nye begreber som borgerløn og solidarisk arbejdsdeling, hvilket bl.a. skal ske ved en nedsættelse af arbejdstiden, ligesom de opererer med nye målsætninger om bl.a. en solidarisk løsning af samfundets problemer og personlig frihed, som bryder med den socialpolitiske linje. *Ofm* peger så at sige på behovet for at skabe nye systemer med nye målsætninger, da der er opstået problemer, der ikke anses som mulige at løse i det gældende økonomiske system, og som forstærkes af at blive løst på traditionelle måder (ibid.: 116).

I det følgende sættes der fokus på, hvad der er medvirkende til, at borgerløn aktualiseres.

Hvad aktualiserer borgerlønsideens fremkomst?

Borgerlønsideen fremstår med *Ofm* som en utopisk ide – en fremtidsdrøm – som indeholder mange flere forskellige elementer, der gør, at den fremstår svært realiserbar. *Ofm* præsenterer også selv drømmen om et humant ligevægtssamfund som en langsigtet drøm, der bl.a. indeholder et eksempel på, hvordan en dansk kommune og samfundet i det 21. århundrede ser ud (ibid.: 122- 153). Derfor fremstår borgerlønsideen som ny ide også som en langsigtet vision. Forfatterne udtrykker det selv på følgende måde:

Overgangen til det humane ligevægtssamfund bør af menneskelige og teknisk-økonomiske grunde ikke gennemføres for brat og drastisk. Den bør af menneskelige og økologiske grunde heller ikke gennemføres for langsomt (ibid.: 116).

Der peges på behovet for en rolig og systematisk udvikling begrundet i en antagelse om, at mennesker ofte kan acceptere ændringer, som indføres tilpas langsomt. Forfatterne har derfor en tidshorisont på omkring 25 år (ibid.: 116, 155). *Ofm* indeholder dog ikke noget konkret forslag til, hvor der bør sættes ind først, dvs. en egentlig handleplan at gå til.

Borgerlønsideen identificeres som et modsvar til den herskende samfundsorden på et tidspunkt, hvor man er ved at nå eller allerede har nået til en erkendelse af, at keynesianismen ikke rækker som økonomisk paradigme, og et nyt må tage over. Dette er også en erkendelse, som forfatterne til *Ofm* er nået til, og kan forstås som anledning til, at de ser et grundlag for at lave et oprør. Med denne grundlæggende erkendelse af keynesianismens utilstrækkelighed sker der dermed en ændring af problemstrømmen, jf. Kingdon (2011). Det vil sige, at der, i tilfælde af en samtidig ændring af en politisk strøm, åbner sig et policy-vindue, som giver plads til nye løsninger (Kingdon, 2011: 19). De ideer og løsninger, som typisk har en chance for at ende på den politiske beslutningsdagsorden, er de ideer, der vurderes at være praktisk gennemførlige og forenelige med dominerende værdier (ibid.: 142f). Her ses borgerlønsideen ikke at have haft en chance for reelt at ende på den politiske beslutningsdagsorden. Dels fremstår den ikke teknisk gennemførlig, og dels vurderes ideen for kontroversiel i forhold til de dominerende værdier.

Ofm ses at være udviklet i et akademisk netværk af de tre forfattere, hvorfra ideen om borgerløn er spredt som ide og løsning af aktuelle samfundsproblemer. Forfatterne fra *Ofm* kan forstås at være det, som Kingdon (2011: 122f) kalder politiske entreprenører. Karakteristisk for politiske entreprenører er, at de er villige til at advokere for en ide og

investere ressourcer, tid, energi og omdømme i håbet om et fremtidigt afkast. Politiske entreprenørers intention om at advokere for en ny ide kan iflg. Kingdon være at starte en diskussion med henblik på at bløde både politiske aktører og den brede offentlighed op, for at få dem til at vænne sig til den nye ide og opbygge accept (ibid.: 128). Dette er en proces, som tager års indsats. En ides chance for at komme højere op på en dagsorden øges betydeligt ved tilstedeværelsen af dygtige entreprenører og dæmpes ligeledes betragteligt, hvis ingen tager hånd om sagen (ibid.: 205). Så selvom borgerlønsideen ikke fra start er endt på den politiske dagsorden, er den fremført og kan videre fremføres med henblik på at bløde omgivelserne op.

Borgerlønsideen har også optaget dele af offentligheden og skabt en borger/vælgerdagsorden. *Ofm* medførte skabelsen af en ny social bevægelse i form af et ”midteroprør” og bladet *På vej – mod et humant ligevægtssamfund* med henblik på at føre ideen videre (Meyer m.fl., 1982). Dermed formåede *Ofm* at mobilisere en social bevægelse og sikre borgerlønsideens levedygtighed en tid frem.

5. ANALYSE II: Borgerløn i 1980'erne & 1990'erne

Formålet med dette kapitel er at undersøge, hvordan borgerlønsideen udvikler sig videre fra *Ofm* i sammenhæng med den socialpolitiske udvikling og det sociale arbejde. Dette sker for at undersøge borgerlønsideens videre aktualitet inden for den socialpolitiske kontekst.

Fra starten af 1980'erne har neoliberalismen overtaget som det dominerende økonomiske paradigme. Hvordan borgerlønsideen udvikler og forholder sig til socialpolitikken inden for det neoliberale paradigme, beskrives i de følgende afsnit.

1980'ernes borgerlønside

Røret om oprøret udkom i 1982 som en opfølging til *Ofm*, udgivet af de samme forfattere: Niels I. Meyer, K. Helveg Petersen og Villy Sørensen. Forfatterne udbygger her deres argumentationer på de emner, som har været debatteret med udgangspunkt i *Ofm* (Meyer m.fl., 1982: 7f). Jeg har i den videre beskrivelse udelukkende fokus på de emner, der omhandler borgerløn inden for den socialpolitiske kontekst.

I *Røret om oprøret* beskrives ungdomsarbejdsløsheden som det mest akutte samfundsproblem:

Det har uoverskuelige menneskelige og samfundsmæssige konsekvenser at den ene ungdomsårgang efter den anden skal være henvist til passivt at afvente bedre konjunkturer (ibid.: 77).

Forfatterne påpeger, at arbejdsløsheden ikke er et problem, der kan forventes løst inden for en overskuelig tid, da de økonomiske vismænd har erkendt, at der selv med en positiv

konjunkturudvikling næppe vil være en forbedret beskæftigelsessituation før langt inde i 1980'erne. De ser derfor behov for, at der gribes ind med nye midler. Årsagen til den høje ungdomsløshed tilskrives de sidste ti års krise, som har ført til, at der over en årrække er sket virksomhedslukninger, ligesom strukturændringer har betydet en nedlæggelse af de mindre landbrug og lukning af småhandlende og småhåndværkere (ibid.: 177). Forfatterne ser en tendens til, at udviklingen vil fortsætte på baggrund af en antagelse om, at maskiner og teknologi kommer til at erstatte menneskelig arbejdskraft (ibid.).

Udover den stigende arbejdsløshed problematiseres også et stigende bureaukrati, som synes at være en konsekvens af den stigende arbejdsløshed.

Beskæftigelsesforanstaltninger, som skal tilskynde erhvervslivet til at beskæftige unge, nævnes som et eksempel, der ikke ser ud til at give de store resultater og samtidig belaster kommunernes økonomi. Arbejdsløshedsproblemet ses i det hele taget som en belastning både for den sociale sektor og sundhedssektoren (ibid.: 178).

Forfatterne peger på borgerløn, som i kombination med at give arbejdet en anden status både kan løse arbejdsløshedsproblemerne og problemerne med et voksende bureaukrati, ud fra argumentationen om, at borgerløn vil føre til administrative forenklinger (ibid.: 179).

I 1983 udsendte "Borgerlønsgruppen i København" bogen *Borgerløn og beskæftigelse*. Borgerlønsgruppen er sammensat af syv såkaldte "midteroprører". Bogen kom som led i en erkendelse af, at det var nødvendigt at arbejde med et bestemt emne for at gøre sig forhåbninger om at kunne medvirke til at ændre samfundsudviklingen henimod et humant ligevægtssamfund. Borgerløn blev behandlet i en række artikler i bogen med det formål at undersøge mulighederne for en gradvis indførelse af borgerløn (Borgerlønsgruppen, 1983: 5).

I *Borgerløn og beskæftigelse* bliver borgerløn koblet mere direkte sammen med en løsning af den stigende arbejdsløshed, specielt ungdomsarbejdsløsheden. Arbejdsløshed anses som et problem, da basale menneskelige behov i en arbejdsløshedssituation ikke opfyldes:

Vi har med andre ord behov for at indgå i et fællesskab med social kontakt – f.eks. på en arbejdsplads. Vi har behov for at blive værdsat – f.eks. ved at yde en arbejdsindsats. Og vi har et behov for at kunne udfolde os og udnytte vores evner – f.eks. ved at skabe et arbejdes resultat (Lunde, 1983: 78).

Lunde uddyber, at ved arbejdsløshed begrænses menneskets handlefrihed, og psykisk og social armod vinder indpas (ibid.: 75). Der rejses ligeledes bekymring for, at vi med den stigende ungdomsarbejdsløshed risikerer, at en hel generation går tabt. Det påpeges, at det er en ydmygende og nedbrydende oplevelse for de unge at blive afvist fra uddannelsessystemets praktikpladser eller fra arbejdsmarkedet (Jespersen, 1983: 41).

Dels krisen, dels den teknologiske udvikling tilskrives at være årsag til arbejdsløshedsproblemerne:

Den teknologisk udvikling går så stærk og er så kraftig, så der efterhånden bliver brug for langt mindre arbejdskraft til at producere de varer, vi har behov for (Jespersen m.fl. 1983: 16).

Ligesom i *Røret om oprøret* er det altså opfattelsen, at arbejdsløshedsproblematikken er kommet for at blive.

I 1984 og 1985 ses linjen fra *Borgerløn og beskæftigelse* af fortsætte i nogle ganske få artikler. Her er kritikken af det offentlige system, som følger dét at blive arbejdsløs, skærpet. Kontanthjælpen findes fx problematiseret mere eksplicit end hidtil:

Selv når vi vender os mod bistandsloven, er der visse krav der skal være opfyldt for overhovedet at være berettiget til kontant-hjælp. Og bemærk sprogbrugen, det er en hjælp, vi har med at gøre bestemt ikke samfundsløn. Dette bidrager til at gøre det mindreværdigt at leve på bistandslovens præmisser, fuldt bevidst naturligvis, for ellers kunne det jo hænde, at folk fik smag for det (Jespersen, 1984).

Dermed kritiseres det også, at det tilsyneladende er med fuldt belæg, at det skal gøres mindreværdigt at modtage kontanthjælp, for at undgå, at det bliver en ønskelig situation.

Ud fra min litteratursøgning fremgår det, at borgerløn fra midt 1980'erne og indtil starten af 1990'erne stort set er fraværende i den offentlige debat, da antallet af hits løbende falder, indtil der i 1988 og 1989 slet ingen hits er.

1990'ernes borgerlønside

I 1990'erne ses borgerlønsideen genoptaget og at fortsætte kursen fra tidligere, med et fokus på arbejdsløshed som samfundets mest væsentlige problem. Det lyder bl.a. således:

Vi er samtidig kommet i den situation, at vi ikke længere har brug for alle villige hænder, hvilket for 100 år siden ville være betragtet som realisering af et umulig utopi, men i dag betragtes som vort væsentligste samfundsmæssige problem (Sørensen, 1992).

Sørensen mener altså, vi må erkende, at vi ikke kan fjerne arbejdsløshedsproblemet. Han uddyber, at en af årsagerne til, at vi fortsætter i samme spor, er, at økonomerne ikke er modige nok til at sige, at vi aldrig får fuld beskæftigelse igen (ibid.). Det forudses dermed, at vi fremover fortsat vil have en stor gruppe mennesker på overførselsindkomst, og at den sågar vil vokse. Det anses som et stort problem ud fra den betragtning, at det for de fleste er en menneskelig tragedie at miste sit job og blive tvunget ud af samfundets fællesskab (ibid.).

Samtidig skærpes kritikken af den politiske kurs. Det begrædes, at erkendelsen af, at arbejdsløsheden ikke kan afskaffes med traditionelle økonomiske midler og ved hjælp af bedre konjunkturer, heller ikke har bredt sig tilstrækkeligt hos de politiske beslutningstagere (Meyer, 1992).

I 1993 bliver konkrete politiske kommissioner og reformer kritiseret.

Arbejdsmarkedsreformen ses bl.a. som udtryk for ”et modsætningsfyldt lapperi” (Christensen, 1993). Det kritiseres, at der i det bestående system åbnes op for mere systematisk tvang til arbejde og uddannelse i form af kommunal aktivering, hvor man får tilbud, man ikke kan afslå (ibid.). Det problematiseres, at det tydeligt afspejler sig i både Socialkommissionens² og Zeuthen³-udvalgets rapporter, at de, ligesom de fleste fremtidsforskere, er dybt præget af fuld beskæftigelse i et vækstsamfund. Om Socialkommissionen understreges bl.a.:

De gør sig ikke engang den anstrengelse at argumentere for, hvorfor de tror, der bliver fuld beskæftigelse. De henviser som regel til, at vi tidligere har haft fuld beskæftigelse, og det får vi nok igen, selv om alle ved, at fuld beskæftigelse i vores samfundstype er en undtagelse, og ikke en regel (Hansen, 1993).

Socialkommissionen roses dog også af Hansen for med arbejdsmarkedsreformen at indføre orlovs-/sabbatordninger, som har en del lighedspunkter med borgerløn. Han pointerer, at det vigtige ved borgerløn er, at man erstatter nogle ufrivilligt arbejdsløse med nogle frivilligt arbejdsløse. Han mener, at indførelsen af sabbatordningerne giver anledning

---

² Socialkommissionen blev nedsat af den borgerlige regering i 1991 mhp. at lave forslag til et fremtidssikret, sammenhængende og forenklet ydelsessystem (Enrum & Socialkommissionen, 1993).

³ Zeuthen-udvalget, eller udredningsudvalget, blev nedsat af den borgerlige regering i 1992 mhp. at vurdere strukturproblemerne på arbejdsmarkedet. Den socialdemokratiske regering realiserede med arbejdsmarkedsreformen i 1993 grundlaget for Zeuthen-udvalgets arbejde, med bred opbakning fra Folketinget (Goli, 2016: 43f).

til at rejse spørgsmålet, om orlovsordninger er at foretrække frem for borgerløn. Sabbatordninger opfylder de centrale kriterier til en borgerløn og er en mulighed for alle i en vis periode, mens det samtidig er muligt at holde økonomisk styr på ordningen (ibid.).

I 1994 problematiseres klientrollen ud fra det synspunkt, at der er indbygget en afhængighed i den eksisterende social- og arbejdsmarkedspolitik og i de reformer, som Socialkommissionen foreslår, der indsætter borgeren i en klientrolle (Loftager, 1994). Med borgerløn er det målsætningen at kunne give borgerne den myndighed, frihed og lighed tilbage, som de antages at have brug for. Det er ligeledes målet at fremme autonomien og forbedre folks muligheder for at klare sig selv og opnå myndighed over deres liv (ibid.).

Efter 1995 ses bidragene fra borgerlønsidens side stort set igen at uddø.

1980'erne og 1990'ernes borgerlønside synes i forhold til socialpolitiske temaer at tage udgangspunkt i arbejdsløshed som socialt problem. Ligeledes italesættes det stigende bureaukrati som et problem, der belaster den enkelte samt det offentlige system økonomisk. Årsagen til de sociale problemer tilskrives den daværende krise og den teknologiske udvikling.

Jeg vil i det videre undersøge borgerlønsideen i relation til den herskende socialpolitik under det neoliberale paradigme. Jeg vil således komme mere specifikt ind på, hvilke socialpolitiske temaer borgerlønsideen er i opgør med.

Borgerløn & neoliberalistisk socialpolitik

Omkring start 1980'erne overtog neoliberalismen som dominerende økonomisk paradigme. Neoliberalismen indeholdt en kritik af keynesianismen, og herunder blev velfærdsstatens sikkerhedsnet tiltagende kritiseret for at være omklamrende og fratage mennesker deres individuelle ansvarlighed. Denne kritik blev grobund for neoliberalismen (Strauss, 2016: 232). Neoliberalismen lagde vægt på, at den generøse velfærdspolitik under keynesianismen fostrede afhængighed fremfor at skabe uafhængighed. Den ansås som værende medansvarlig for fostring af arbejdsløshed med udgangspunkt i, at de sociale ydelser var med til at fastholde folk udenfor arbejdsmarkedet pga. manglende incitament til at være jobsøgende (Møller, 2016: 118). Fra daværende socialminister Karen Jespersen (S) pointeres det:

Den nye lovgivning er netop solidarisk over for de svagest stillede, som netop er blevet ødelagt af at have været overladt til sig selv på grund af en passiv socialpolitik (Warrer Knudsen & Jespersen, 1998).

Det var med den socialpolitik, som kom i kølvandet på neoliberalismen, at borgerlønsideen fik anledning til at dukke op igen i starten af 1990'erne. Denne gang som et opgør med aktivlinjen.

Et opgør med aktivlinjen

Det er særligt tendenserne i reformerne, der følger fra 1994, som borgerlønsideen identificeres at være modstander af. Ændringerne var en reduktion af tilbagetrækningen fra arbejdsmarkedet, udbygningen af aktivering til de arbejdsløse, begrænsninger i adgangen til dagpenge samt en sænkning af de sociale ydelser (dagpenge, kontanthjælp). Formålet var at øge de arbejdsløses incitament og øge udbuddet af arbejdskraft (Eistrup & Christensen, 2016: 60ff; Lind, 2016: 420).

Med overgangen fra keynesianismen til neoliberalismen påbegynder en forandringsproces fra en såkaldt welfare- til en workfare-politik (Torfing, 2004). Workfare handler grundlæggende om at bringe de ledige fra forsørgelse til beskæftigelse ved at indføre et princip om modydelser og krav for at opnå rettigheder – et ”noget for noget”-princip (ibid.:25ff). Aktivering bliver i stigende omfang omdrejningspunktet for socialpolitikken. Der kommer ligeledes et øget fokus på disciplinering, incitament og sanktioner af passive velfærdsklienter, som skal gøre det attraktivt at genindtræde på arbejdsmarkedet (Morel m.fl., 2012).

Med borgerlønsideen argumenteres der for behovet for en anden form for skifte med udgangspunkt i, at det nuværende system er i krise:

I dag på tærsklen ind i et postindustrielt informationssamfund har vi behov for et nyt paradigmeskift i arbejdsmarkeds- og socialpolitikken, hvor en række myter er ved at krakelere: Myten om at arbejdsløsheden kan fjernes igennem større materiel vækst. Myten om at materiel vækst er godt og nødvendig for at fjerne miljøproblemerne. Myten om at uddannelse og aktivering i sig selv skaber øget beskæftigelse. Det industrielle samfunds fordelingsprincipper og spilleregler er kommet i krise (Christensen, 1993).

I forlængelse af dette peges der på et behov for en fundamental ændring af principperne for forsørgelse og arbejdsfordeling i samfundet, hvis man vil løse arbejdsløshedsproblemer. Der vurderes at være behov for, at man først og fremmest anser

hver enkelt borger som en social medborger og ikke som lønarbejder. Det kræver, at der ingen tvang til at stå til rådighed er (ibid.). Den enkelte bør således have ret til selv at vælge, om man vil være i arbejde:

I stedet for at understrege arbejdet som en pligt – og dermed fortsætte en lang tradition for at sikre arbejdsvilligheden gennem undertrykkende og disciplinerende foranstaltninger, skal bøtten vendes med henblik på at gøre såvel arbejde som arbejdsløshed til en positiv ret (Knudsen, 1993).

Dermed menes således, at der både skal være en arbejdsret og en arbejdsløshedsret. Det, der bør stå i stedet for arbejdstvang og aktivering, er altså dels et system med borgerløn i kombination med nedsættelse af arbejdstiden, dels ret til orlov, så der principielt er arbejde til alle, hvilket reducerer arbejdsløshed til at være frivillighed og fjerner ”arbejdsløsheden svøbe” (ibid.).

Det problematiseres ligeledes, at sammenhængen mellem rettigheder og pligter altid er henvendt til arbejdsløse og bistandsklienter:

Konsekvent gennemført er det et farlig skridt i retning af en undergravning af hele overenskomstsyste­met og etablering af et apartheid-system med en over- og underklasse af lønarbejdere (Christensen m.fl., 1995).

Et system baseret på ret og pligt overfor de arbejdsløse synes dermed at diskriminere samt opdele og klassificere befolkningen. Det er holdningen, at såfremt man vil fastholde sammenhængen mellem rettigheder og pligter, bør der indføres et flersidet pligtbegreb som fx en uddannelsespligt eller nogle former for civil værnepligt, hvor man selv kan tilrettelægge opfyldelsen af pligterne i en langsigtet planlægning (ibid.).

Borgerlønsideen erfares altså at stå i opposition til aktivlinjen og princippet om ret og pligt. Dette ses ske i forbindelse med planlægningen og vedtagelsen af arbejdsmarkedsreformen i 1994, hvor den egentlige aktivlinje anses for indført. Der inkluderes dog løbende flere målgrupper frem til 1998, hvor det endelige værdiskifte sker med lov om aktiv socialpolitik, hvor aktivering bliver en pligt for stort set alle kontanthjælpsmodtagere, uanset eventuelle sociale eller helbredsmæssige problemer (Torfing, 2004: 40).

Borgerlønsideen observeres at indeholde et opgør med det menneskesyn, som ligger til grund for socialpolitik­kens aktivlinje under neoliberalismen. Det er et menneskesyn, som er præget af et epikuræisk menneskesyn, hvor mennesket anses som værende en rationel aktør, der handler på baggrund af en lyst-smerte-kalkule. De menneskelige motiver kan

føres tilbage til stræben efter lyst og undgåelse af ulyst. Mennesket betragtes på den baggrund som egoistisk, selvcentreret, beregnende og kalkulerende (Jensen & Prieur, 2015: 148). Menneskets forhold til arbejde er, at det som udgangspunkt er ubehageligt, men at det kan være nødvendigt, såfremt man vil opnå visse goder. På den måde anses den enkeltes situation som et resultat af en række valg, foretaget ud fra en beregning af, hvad der bedst kan betale sig for at opnå den ønskede velfærd. Situationen, den enkelte står i, betragtes dermed også som selvvalgt. På den måde opfattes arbejdsløshed og sociale problemer også som selvforskyldte (ibi.: 148f).

Borgerlønsideen deler ikke dette menneskesyn og betragter det som decideret forkert:

Den øgede brug af begrebet aktivering viser, at regeringen har et helt forkert menneskesyn. Tvang fratager mennesker muligheden for at tage et ansvar. De unge og de arbejdsløse betragtes som en flok modvilligt kvæg, der med 'pisk' (tvang) og 'gulerod' (økonomisk belønning) skal ledes ind i nogle fastlagte folde (E. Christensen m.fl., 1995).

I stedet abonnerer borgerlønsideen på et menneskesyn, hvor mennesket vil reagere på tryk med ansvarlighed:

En garanteret grundindkomst (...) giver alle lige startmuligheder og går ud fra, at unge og arbejdsløse er autonome moralske individer, der har krav på en meget stor individuel valgfrihed og både har evner og lyst til at tage et samfundsmæssig ansvar, hvis de samtidig gives en grundlæggende tryk (ibid.).

I opgøret med menneskesynet ligger der altså et opgør med "noget for noget"-tankegangen, som bør erstattes af en borgerløn, der yder den grundlæggende frihed og tryk, som gør, at den enkelte tager ansvaret på sig.

Samtidig ses det dog, at borgerlønsideen også indeholder mulighed for at skabe incitament til at arbejde:

(...) borgerlønnen skal være så stor, at man kan leve af den på et beskedent niveau, og så lille at de fleste stadig ønsker at supplere med indtægter fra lønarbejde (Meyer, 1992).

Borgerløn kan således forstås som incitamentsskabende ved at sørge for et ydelsesniveau, der gør, at man, for at forsøge tilværelsen, må tage arbejde som supplement til borgerlønnen. Borgerløn nævnes også som en løsning på, hvad der kaldes arbejdsløshedsfælden, hvor borgerløn vil kunne fungere som et incitament til at arbejde, da borgerlønnen ikke forsvinder ved overgang til lønarbejde (Meyer, 1993).

En mindre stat – men med hvilke midler?

Neoliberalismen ønsker grundlæggende en minimal rolle til staten, og det sociale ansvar bør i stedet ligge på markedet, familien eller i nærmiljøet. Socialpolitikken anses ikke længere som værende en positiv faktor for staten, og udgifter anvendt på fx sociale ydelser anses som værende udgifter, der skal minimeres mest muligt (Morel m.fl., 2012).

Borgerlønsideen ses at dele det synspunkt, at staten bør tildeles en mindre rolle, og der ønskes et opgør med det bureaukratiske system, som er opbygget gennem tiden og blevet tiltagende komplekst:

Indførelsen af en generel borgerløn kan give en række forenklinger af den nuværende bureaukratiske jungle af bistands- og dagpengeordninger (Meyer, 1992).

Der peges på, at der med en forenkling vil kunne spares mange penge, og at der er tungtvejende samfundsøkonomiske grunde til at ændre systemet (Knudsen, 1993). Om det sociale sikringssystem nævnes:

Det er imidlertid et ret indviklet system, som kræver en masse administration, kontrol og dermed en del offentlige udgifter (Hansen, 1993).

I forlængelse heraf nævnes bl.a. junglen af forskellige former for kategorier af ydelser og inden for disse kategorier forskelle i ydelsernes størrelse. En universel ydelse som borgerløn, der er ens for alle, menes at kunne dæmme op for junglen af regler og bureaukrati (ibid.).

Til trods for borgerlønsideens enighed i, at statens rolle bør minimeres, konstateres midlet til at nå målet som fundamentalt anderledes. I socialpolitikken er midlet, som nævnt, bl.a. en reduktion i de sociale ydelser og skærpelsen af pligter. Med borgerløn lægges der vægt på, at den enkelte bør sikres økonomisk:

Vi har behov for et system, der sikrer en grundlæggende social tryghed med mindre kontrol (er social), giver større valgfrihed (er liberal) og giver mere tid til familie og lokalsamfund (er miljøopbyggende) (Christensen m.fl., 1995).

Det skærpes, at den aktuelle socialpolitik forværrer levevilkårene for dem, som i forvejen er udsatte:

I stedet for at forværre levevilkårene for de i forvejen mest udsatte grupper ved hjælp af stadig mindre ydelser og stadig mere tvang, kunne man ganske enkelt indføre borgerløn som samfundets garanti for den betingelsesløse sociale tryghed til enhver samfundsborger! (Larsen, 1998).

Vejen til en mindre stat er med borgerlønsideen altså ikke økonomiske incitamenter og aktiveringsforanstaltninger. Borgerløn går i modsat retning og ønsker grundlæggende social tryghed til alle, hvilket samtidig menes at mindske bureaukratiet og omkostningerne.

I det følgende undersøges det, hvilke konkrete forslag der udspringer af borgerlønsideen, og hvordan borgerløn står i opposition til det sociale arbejde.

80'erne og 90'ernes forslag & socialt arbejde

Centralt for borgerlønsideen er grundlæggende, at borgerløn bør indføres, fordi det vil give mennesket sikkerhed og frihed:

Frihed fra kontrol, tiggergang, ansøgninger, indviklede regler, frihed fra at føle arbejdet som en byrde eller straf og frihed til at vælge sin identitet uden om arbejdslivet (Krause, 1986).

Dermed lægger borgerlønsideen også en linje, som ligger langt fra måden, det sociale arbejde er indrettet på, hvilket er en følge af den neoliberale socialpolitik.

Med aktivlinjens indtog i 1990'erne blev socialarbejdernes rolle ændret, i og med at der med aktivlinjen blev stillet skærpede krav til, at de ledige skulle vise vilje til at deltage på arbejdsmarkedet. Socialarbejderen fik magt til at standse eller nedsætte kontanthjælpen, hvis ikke borgeren i tilstrækkelig grad viste vilje til at arbejde (Bømler, 2011: 75; Strauss, 2016: 232). Iflg. Carstensen bliver opgaven for socialarbejderne med overgangen til aktivlinjen ”at bringe dem, der ikke vil, til at ville. At bringe dem der ikke umiddelbart kan til at kunne. At lade dem, der slet ikke kan, passe sig selv. At lade dem, der slet ikke vil, sørge for sig selv” (Carstens, 1998: 103).

Mødet mellem klient og socialarbejder bliver dermed præget af at være en løbende forhandlingsproces om klientens vilje og motivation (ibid.: 50). Det medfører, at socialarbejderne bl.a. må finde og forvalte en balancegang mellem tvang og brugerindflydelse, og der opstår et asymmetrisk forhold mellem klient og socialarbejder (ibid.: 152f). Socialt arbejde udvikler sig til at handle om den individuelle klients ressourcer, og det handler for socialarbejderen om at afdække klientens iboende jeg og egentlige vilje samt gennem motivationsarbejde at befri klienten (Villadsen, 2004: 2010). Det er hensigten, at folk i højere grad skal blive i stand til at løse egne problemer, og der

skal dæmmes op for velfærdsordningerne, så der fortsat eksisterer mulighed for at hjælpe dem, som virkelig har brug for det (Bømler, 2011: 41; Oltedal & Hutchinson, 2006: 37f).

Borgerlønsideen indeholder en kritik af denne tilgang og mener, at borgeren indsættes i en klientrolle, som sætter begrænsninger for den enkelte:

Tankegangene er den tilsyneladende meget fornuftige, at der skal gives tilbud og støtte afmålt efter, hvor belastet deres sociale situation er. Problemet er imidlertid, at man dermed uundgåeligt etablerer et komplekst system af regler, som klienterne og deres situationer skal beskrives og behandles ud fra, og hvorved deres mulighed for at klare sig selv naturligvis begrænses (Loftager, 1994).

Det er således bl.a. systemets lovkompleksitet, og at borgeren sættes under beskrivelse og behandling, som borgerlønsideen opponerer imod.

Borgerlønsideen indeholder en holdning om, at det er det forkerte problem, som behandles. Med henvisning til de arbejdsløse, især bistanusklienterne, nævnes:

Problemet er bare, at det er svært at hævde, at de 'selv er ude om det' i en situation, hvor der simpelthen er for mange mennesker til at udfylde de eksisterende arbejdspladser, og hvor en stor del er mere eller mindre uarbejdsdygtige (Larsen, 1998).

Deraf kan det udledes, at et socialt arbejde, der handler om at behandle det enkelte menneske, har et forkert fokus. Særligt i en situation, hvor der ikke er plads til alle på arbejdsmarkedet, og hvor flere har begrænsninger i arbejdsevnen og dermed problemer ud over ledighed. Der peges på, at der i stedet bør indføres, hvad der kaldes en værdig borgerløn (Larsen, 1998).

De forslag, som udspringer af borgerlønsideen, rummer forskellige varianter af borgerløn, både i form af trinvis eller fuld borgerløn, evt. i kombination med andre tiltag.

I *Borgerløn og beskæftigelse* fra i starten af 1980'erne opereres der med en gradvis indførelse af borgerløn, da der pga. krisen og den store arbejdsløshed ikke ses en mulighed for at gennemføre en fuld borgerløn uden at risikere, at den vil blive misbrugt politisk, fx til at erstatte dagpengene med borgerløn på et lavere niveau (Jespersen m.fl., 1983).

Derudover tænkes det ikke muligt at finde politisk opbakning til borgerløn i en tid med store underskud på budgetterne (ibid.). Det er derfor den grundlæggende holdning, at en gradvis løsning må findes. Det foreslås bl.a. at starte med at øge skolepligten med et år for ungdomsårgangene, hvorefter man efter endt skolegang automatisk kommer ind under borgerlønsordningen (Jespersen, 1983: 43). Der nævnes ligeledes en ordning, som starter

med de grupper, der ikke er så afhængige af at være sikret en fuld arbejdsindkomst som fx unge og pensionister samt mennesker, som vil være frivilligt indstillet på at leve på et beskedent materielt niveau mod at få større frihed. Grundlæggende er en fuld borgerlønsordning fortsat ønsket på længere sigt som vejen til at opnå målet om ”frihed under ansvar og frihed under respekt for andres lige så store frihed” (Jespersen m.fl., 1983: 16).

Linjen med forslag til en gradvis indførelse af borgerløn fortsætter i 1990'erne. Det frygtes fortsat, at borgerløn i en situation med høj arbejdsløshed og underskud på statsbudgetterne kan blive misbrugt til sænkning af dagpengesatserne. Det er derfor holdningen, at man må gå gradvist frem. Det foreslås at koncentrere en reform omkring den gruppe, som er hårdest ramt af sociale begivenheder, dvs. ungdomsgruppen. Det foreslås at supplere med en effektiv jobtilbudsordning, hvor det er frivilligt, om man tager jobbet, hvilket altså kan afvises, uden der sker en økonomisk sanktion (Jespersen, 1984). Et lignende forslag tager udgangspunkt i at starte med at give udvalgte grupper, fx unge og personer på varig bistandshjælp, en borgerløns-lignende ydelse, der aftrappes ved anden indtægt. Der foreslås ligeledes en sabbatborgerløn, en ungdomsborgerløn og en humanitær borgerløn som mulige måder at indføre borgerløn på trinvist (Meyer, 1992, 1993). Der blev i 1990'erne ikke udtrykt helt samme begrænsning af strukturerne for indførelse af en fuld borgerløn som i 1980'erne, og en samlet løsning med borgerløn i kombination med et ændret arbejdsbegreb og en solidarisk arbejdsdeling foreslås også (Christensen, 1993; Christensen m.fl., 1995; Knudsen, 1993; Sørensen, 1992).

I hvilken grad borgerlønsideen repræsenterer en forandring af den herskende socialpolitik, er fokus i det følgende afsnit.

Anden- og tredjegradsforandringer

Det neoliberale paradigme og socialpolitikken repræsenterer en opfattelse, som bunder i, at det anses som nødvendigt at øge incitamenterne med henblik på at tilskynde de ledige til at deltage på arbejdsmarkedet. Ret og pligt udgør et centralt element i socialpolitikken og det sociale arbejde. Borgerlønsideen fremstår fortsat som en tredjegradsforandring, jf. Hall, i forhold til den herskende socialpolitik. Borgerlønsideen fokuserer på at fremhæve de socialpolitiske problemer der opfattes at eksistere og det konstateres, at

borgerlønsideen står i opposition til princippet om ret og pligt og det menneskesyn, som følger heraf. Borgerlønsideen står for en forandring af den herskende socialpolitik problemforståelse med udgangspunkt i, at det først og fremmest er de strukturelle vilkår i samfundet, som bør ændres, og ikke det enkelte individ. Der eksisterer i borgerlønsideen en tro på, at såfremt mennesket anerkendes som et autonomt og moralsk individ, vil det påtage sig det nødvendige samfundsansvar.

Den neoliberale socialpolitik baserer sig grundlæggende på en rational choice-tilgang, hvis teori er optaget af incitamentsstrukturer, og hvilke nytteovervejelser det giver det enkelte individ. Man går ud fra, at mennesket er styret af rationelle valg og handler rationelt på baggrund af nytteovervejelser omkring fordele og ulemper ved forskellige valg. Teorien tager udgangspunkt i en økonomisk tilgang til individets måde at handle på, og for at forstå, hvad der foregår i samfundet, må man dermed også forstå de enkelte individer (Hagen, 2003: 220f). På den baggrund vil man, som det er tilfældet med socialpolitikken, søge at nedsætte de sociale ydelser og indføre sanktioner for at tilskynde individet til at søge aktiviteter som jobsøgning og arbejdsrettede aktiviteter. Som daværende socialminister Karen Jespersen udtaler (S):

Krav og ansvar hænger sammen. Det er ikke kun samfundet, der har et ansvar. Det enkelte menneske har det også. Vi skal ikke bare som myndighed fralægge os ansvaret. Vi vogter det ved netop af indrette systemerne sådan, at folk selv får et ansvar. Hvis man ikke møder op, skærer vi i kontanthjælpen, eller også får man den slet ikke. Penge vokser ikke på træerne. Du må også føle et ansvar overfor samfundet. Der er faktisk nogle hårdtarbejdende mennesker, der har tjent de skatte kroner. Det er yderst rimeligt, at du yder noget igen (Wivel, 1998).

Det kan forstås af Jespersens udtalelse, at ansvar ikke er noget, folk i sig selv besidder, men noget, systemet fremavler ved hjælp af økonomiske incitamenter. Mennesket har altså brug for tilskyndelser, som kan få dem til at træffe det rigtige valg om at blive en del af arbejdsmarkedet.

Borgerlønsideen ses fortsat at lægge sig op ad en nyere kritisk tilgang som forståelsesramme, som det var tilfældet med *Ofm*. Dette sker på baggrund af, at der fortsat eksisterer en opfattelse af, at arbejdsløshed forårsages af jagten på fortsat vækst og fuld beskæftigelse. Denne tilgang ses dog suppleret med et afsæt i Mertons dysfunktionsteori. Her er dysfunktioner et udtryk for, at et system kan have skadelige konsekvenser for samfundet. Dysfunktioner kan være manifesterede (tilsigtede) og latente (utiltsigtede) (Merton, 1968: 105). Borgerlønsideen påpeger, at systemet, som omgiver de arbejdsløse, fører til

undertrykkelse og disciplinering, ydmygende og nedbrydende oplevelser, hvilket skaber en underklasse og diskriminerer. Derudover har det konsekvenser for samfundet, da det fører til et dyrt bureaukrati. Holdningen er altså i overvejende grad, at det sociale system er dysfunktionelt og skaber yderligere sociale problemer (Ejrnæs & Monrad, 2013: 57). Fællesnævneren for de to teorier, som borgerlønsideen identificeres at trække på, er, at det er forklaringer på makroniveau. Fokus er dermed også på de strukturelle vilkår som problemskabende. Borgerlønsideen indeholder således en opfattelse af, at arbejdsløshed og sociale problemer forbundet hermed er forårsaget af strukturelle vilkår, hvor socialpolitikken overvejende fokuserer på individet som årsag til problemerne. Der identificeres således væsentlige forskelle i problemforståelserne borgerlønsideen og socialpolitikken imellem.

Borgerlønsideen opererer ligeledes med nye målsætninger, bl.a. at det bør være målet, at den enkelte først og fremmest betragtes som social medborger og ikke lønarbejder, ligesom det er et mål, at der indføres en arbejdsret, og at lønarbejdet deles, frem for en arbejds- og aktiveringstvang. Nye instrumenter, som nævnes, er bl.a. en gradvis indførelse af borgerløn, evt. med udgangspunkt i de unge og frivillige jobtilbudsordninger. Borgerlønsideen ses at stå i opposition til et socialt arbejde, som er centreret omkring at beskrive og behandle borgerne og give dem tilbud, som de er forpligtet til at tage.

Samtidig forsøger borgerlønsideen at tale sig ind i den herskende socialpolitikks problemopfattelser, bl.a. ved at adressere incitamentstankegangen og fremføre borgerløn som en måde at skabe incitament på. Borgerløn må dog fortsat anses som værende repræsentant for en tredjegradsforandring, da det overordnede formål er, at den enkelte opnår større personlig frihed til at indrette tilværelsen efter eget ønske, ved at den enkelte frit kan både fravælge og tilvælge lønarbejde. Heri opstår opgøret med den ret og pligt, som indføres med aktivlinjen.

Borgerlønsideen indeholder dog i perioden forslag om at indføre borgerløn gradvist ved at starte med orlovsordninger som en sabbatborgerløn, ungdomsborgerløn eller en humanitær borgerløn. Med disse forslag ses borgerløn at repræsentere en andengradsforandring frem for en forandring af tredje grad. Det vil sige, at der ikke i første omgang ændres på socialpolitikkens overordnede mål, men at der blot indføres orlovsmuligheder som et nyt politikinstrument.

I det følgende sættes der fokus på, hvad der kan anses som medvirkende til, at borgerløn aktualiseres inden for den socialpolitiske kontekst.

Borgerlønnenes aktualitet – fald eller succes?

I overgangen fra keynesianismen til neoliberalismen skete der et skift i problemstrømmen såvel som i politikstrømmen. Det er netop ved disse skift, at et policy-vindue for en kortvarig periode åbner sig, og der ifølge Kingdon opstår mulighed for ændringer i politikken, herunder et paradigmeskifte. Som bekendt førte skiftet i problem- og politikstrømmen til neoliberalismens vækst og overtagelse med en hel anden dagsorden end den, borgerlønsideen står for.

Borgerløn satte i start/midt 1990'erne en politisk dagsorden. Fx forholder Socialdemokratiet sig direkte til borgerløn i deres arbejdsprogram fra 1996. Dette under erkendelse af, at der eksisterer en udfordring med at gennemføre en strategi, der giver plads til de mennesker, som ikke kan leve 100 procent op til de krav, der stilles på arbejdsmarkedet:

Borgerløn er heller ikke løsningen. Den er passiverende og menneskeligt uværdigt. Samfundet skal ikke kunne fralægge sig ansvaret for at skabe job og uddannelsesmuligheder (Socialdemokratiet, 1996: 12).

Også Socialkommissionen afviser borgerlønstanken og problematiserer, at ledighed vil blive gjort til noget frivilligt, og overførselsindkomstbyrden risikerer at vokse (Enrum & Socialkommissionen, 1993). Selvom borgerløn altså ikke opnår den store opbakning blandt etablerede politiske kredse, formår den dog at komme på den politiske dagsorden på den måde, at det anses som et fænomen, man politisk må forholde sig til.

Det kan deraf udledes, at borgerlønsideen i en periode formåede at udfordre og stille sig i opposition til den herskende socialpolitik på baggrund af de socialpolitiske temaer, de problematiserede, nemlig arbejdsløshed, aktivlinjen og princippet om ret og pligt.

Aktørerne involveret i at fremføre borgerlønsideen i starten af 80'erne identificeres at være den sociale bevægelse "Borgerlønsgruppen". I slutningen af 80'erne forsvinder ideen om borgerløn forsvinder fra offentligheden. Aktørerne, som genoptager ideen i starten af 1990'erne, er bl.a. Niels I. Meyer, som var medforfatter til *Ofm*, mens andre akademikere og politiske outsiders, bl.a. et tværpolitisk forum fra Aalborg og partiet De Grønne, også

bidrager til at advokere for ideen. Det er således aktører, som kan anses for at være politiske entreprenører, men som altså fra midt/slut 1990'erne igen slipper grebet, så borgerlønsideen falder ud.

Borgerlønsideen ses dog også i forhold til løsningsstrømmen at stå langt fra socialpolitikens dominerende værdier om ret og pligt, som fra 1994 blot udbygges, hvilket kan have været medvirkende til ideens fald (Kingdon, 2011: 132f). Med arbejdsmarkedsreformen blev der dog indført orlovsordninger. Det er muligt, at flere borgerløns fortalere har stillet sig tilfredse med denne løsning som alternativ til en borgerløn, for som Hansen (1993) påpeger, opfylder sabbatordningerne de centrale kriterier til en borgerløn, mens det samtidig er muligt at holde økonomisk styr på ordningen. En sabbatborgerløn var bl.a. også et af de forslag, der udsprang af borgerlønsideen, som en måde at indføre borgerløn på gradvist, da en fuld borgerløn ikke ansås som mulig at implementere. På den måde opnåede borgerlønsideen en lille succes.

6. ANALYSE III: Borgerlønsideen genopstår

Formålet med dette kapitel er at undersøge, hvordan borgerlønsideen har udviklet sig siden årtusindeskiftet inden for den socialpolitiske kontekst. Der fokuseres således på, hvordan borgerlønsideen forholder sig i en tid, hvor der ses tendens til et nyt og spirende økonomisk paradigme kaldet investeringsstaten. Dette for at undersøge, hvad der aktualiserer borgerløn inden for den socialpolitiske kontekst.

Borgerlønsideen tog for alvor fart i 2016, og derfor koncentrerer størstedelen af afsnittet sig om perioden 2016 og 2017.

Borgerlønsideen fra 2000-2015

Kendetegnende for perioden fra 2000-2015 er, at borgerlønsideen eksisterer begrænset i offentligheden. Højdepunktet synes at være, da Minoritetspartiet opstiller til folketingsvalg med borgerløn som mærkesag, dog uden at nå spærregrænsen ved valget i 2005 (Christensen, 2016a). Det er også formanden for Minoritetspartiet, Rune Engelbreht Larsen, som i overvejende grad står som afsender på de indlæg, der fremfører borgerlønsideen frem til 2005. Minoritetspartiet genoptager opgøret med aktivlinjen fra 1990'erne ved at problematisere udstødningen fra arbejdsmarkedet. En udstødning, som menes, i bedste fald, at være konstant. Der fokuseres på, at der i samfundet lægges stor vægt på tvangsarbejde og -aktivering, og at socialsystemet er blevet til et kontrolsystem og et krænkende aktiveringssystem. Årsagerne til arbejdsløsheden tilskrives den teknologiske udvikling. Det er samtidig fortsat holdningen, at det er på tide at erkende, at fuld beskæftigelse er et uopnåeligt projekt. Minoritetspartiet ønsker først og fremmest at få borgerløn på den politiske dagsorden, så det kan diskuteres, hvordan en borgerlønsreform kan skrues sammen. Målet er, at enhver får mulighed for at deltage i samfundslivet.

Borgerløn beskrives som noget, der kan give økonomisk sikkerhed og social tryghed, ligesom det giver et større incitament til at arbejde, da man altid vil kunne tjene flere penge ved et lønarbejde (Larsen, 2001, 2005; Minoritetspartiet, 2005).

I 2002 var Rune Engelbreht Larsen også redaktør for udgivelsen af antologien *Oprør fra bredden. Fra velfærdsstat til borgerløn*. I bogen argumenteres der for nødvendigheden af at få borgerløn på dagsordenen med henblik på at rejse en politisk debat (Brun & Engelbreht Larsen, 2002). Temaerne for de udvalgte essays er stort set identiske med de temaer, der præger indlæggene skitseret ovenfor. Der sættes fokus på tvangsaktivering og disciplinering som problemskabende, og borgerløn ses som vejen frem mod at sikre udviklingen af folks selvtillid, så de selv evner at finde en vej i tilværelsen (Haxthausen, 2002; Larsen, 2002).

I 2007 udkommer bogen *Retten til basisindkomst – en demokratisk frigørelse*, en antologi der tilbageviser eksisterende myter om basisindkomst samt præsenterer økonomiske, politologiske og filosofiske analyser af basisindkomst, baseret på de nyeste forskningsresultater. Her fremføres borgerløn bl.a. som en måde at sikre og udvikle det lige medborgerskab (Loftager, 2007); som en måde at sikre en afvareliggørelse af arbejdskraften, hvilket betyder, at folks basale behov kan opfyldes uden tvang om at melde sig på arbejdsmarkedet (Wright, 2007). Hertil præsenteres borgerløn som vejen til reel frihed, som muliggør realiseringen af personlige livsmål, da sikkerhedsnettet omkring de mest udsatte bliver mere finmasket, og for de ressourcestærke øger det muligheden for at realisere nogle drømme (Lieberkind, 2007: 316).

I årene fra 2008-2011 er resultatet af min litteratursøgning lig nul, dvs. der er ingen bidrag fra borgerlønsideen i landsdækkende dagblade samt tidsskrifter.

I årene 2012-2014 forsøger bestyrelsesmedlemmer i BIEN Danmark at genrejse borgerlønsideen i de større landsdækkende aviser med enkelte debatindlæg spredt ud over årene. Problematikken er fortsat centreret omkring arbejdsløshed som problem. Der tages ligeledes udgangspunkt i, at der eksisterer et socialt problem i form af ”tvungen arbejdsløshed”, som gør folk til klienter og passive tilskuere til eget liv, som følge af at ret- og pligtprincippet misbruges. Social- og arbejdsmarkedspolitikken anses for at være kørt fast, og de reformer, der sættes i værk fra politisk hold, kritiseres for at tilgodese de stærkeste på bekostning af de svageste i samfundet. Borgerløn præsenteres som løsningen,

så umyndiggørelse og klientgørelse kan kommes til livs og samtidig fremme arbejdslysten. Det er ligeledes argumentet, at ingen vil ryge under fattigdomsgrænsen med borgerløn, hvilket vil føre til, at der frigives uanede mængder menneskelig energi (Christensen & Lieberkind, 2014; Lauridsen, 2012a, 2013; Lauridsen, 2012b).

I 2015 registreres der et enkelt debatindlæg, hvori Niels I. Meyer problematiserer, at for mange er tvungen arbejdsløse forårsaget af en løsning præget af genskabelse af økonomisk vækst (Meyer, 2015).

I juni 2015 får partiet Alternativet en plads i Folketinget med en stemmeandel på 4,8% og ni mandater, og dermed bliver borgerløn for første gang repræsenteret hos et parti på Christiansborg.

Borgerlønsideen i 2016 & 2017

Fra 2016 begynder borgerlønsideen for alvor at dukke op i medierne. Jeg vil i det følgende komme nærmere ind på, hvilke emner der problematiseres af de forskellige aktører.

Alternativet

I starten af 2016 melder Alternativet ud, at de ønsker, at Danmark skal eksperimentere og gøre sig egne erfaringer med borgerløn. Det udmønter sig i første omgang i et forslag om en basisydelse uden modkrav, der skal mindske kontrollen med kontanthjælpsmodtagere.

Alternativet påpeger, at deres forslag om basisydelse uden modkrav ikke kan anses for at være egentlig borgerløn, men at det skal ses som et stort skridt på vejen til at indføre borgerløn for hele landet (Gejl, 2016: 2:30). På UBI-Nordic-konferencen på Christiansborg den 22.9.2016 holdt socialordfører Torsten Gejl en tale, hvor han indleder med at sige, at han ser visionen om basisydelse uden modkrav som vigtig. Han nævner flere grunde med udgangspunkt i en kritik af den eksisterende socialpolitik, herunder at det aktuelle system overtager administrationen af menneskers liv, når de bliver arbejdsløse; at de ledige stilles overfor krav og tvang til at deltage i arbejde og aktivering; at regeringen sænker de sociale ydelser for at skabe et større incitament til at arbejde, hvilket medfører flere sociale problemer; og at regeringen laver falsk historiefortælling baseret på fortællingen om, at ledighed eksisterer, fordi folk er dovne. Gejl mener i tillæg til dette, at markedsøkonomien har vist sig ikke at kunne skabe arbejde til alle – og stort set aldrig har kunnet det.

Derudover påpeges det, at 75% af de ledige ikke er i stand til at tage arbejde pga. fysiske, psykiske eller sociale problemer. Gejl konkluderer, at dette alt i alt betyder, at man jager folk, som ikke er klar til at tage et arbejde, som næppe eksisterer (ibid.: 3:35-7:53).

I slutningen af 2016 oplyser Alternativet, at de påtænker at foreslå en forsøgsordning med egentlig borgerløn. Heraf fremgår det, at den teknologiske udvikling anses som en central årsag til, at borgerløn vurderes at være et nødvendigt projekt, da teknologien forventes at overtage en stor del af fremtidens arbejde. Det antages, at den teknologiske udvikling vil føre til stigende arbejdsløshed, fattigdom og ulighed. Alternativet henviser i deres argumentation til analyser foretaget af tænketankene CEVEA og Kraka, som spår, at automatiseringen med stor sandsynlighed vil føre til, at op mod en tredjedel af alle danske jobs vil forsvinde inden for de næste årtier (Olsen, 2017; Thorup, 2016). Der ses derfor at være et behov for en anden politik og indretning af samfundet. Elbæk pointerer:

At en fremtid, hvor mennesket i mindre og mindre grad behøver at arbejde, kan opfattes som en trussel, hænger alene sammen med, hvordan vi har indrettet vores samfund (Elbæk m.fl., 2016).

Det uddybes, at såfremt udviklingen gribes rigtigt an, kan det være ”det største og mest perspektivrige frihedsprojekt nogensinde” (ibid.). Det vil give mulighed for, at alle kan beskæftige sig med det, som giver mest mening for den enkelte. Alternativet ser behov for, at vi forbereder os på den fremtid, hvor arbejdskraften i stigende omfang bliver overflødiggjort. Borgerløn fremføres som en løsning i kraft af, at den udgør et sikkerhedsnet for alle:

En ydelse, der er stor nok til, at alle har tag over hovedet, vand i hanen, mad i køleskabet, varme i radiatoren, lys i pæren, internet og adgang til uddannelse. En minimumsplatform, hvorfra alle kan udfolde deres talent på højest meningsfulde niveau (ibid.).

Alternativet mener altså, at hvis vi indretter samfundet med borgerløn, ydes alle et sikkerhedsnet, som gør, at automatiseringen ikke længere udgør en trussel for samfundet eller den enkelte. Borgerløn kan ligeledes forhindre den ulighed, som forudsiges at vokse i takt med en stigende arbejdsløshed. Argumentet er følgende:

Det er kombinationen af, at mange af de jobs, vi kender i dag, vil forsvinde, og at der også sker en stigende polarisering, når det handler om ressourcer. Derfor bliver vi nødt til at eksperimentere med nogle modeller, hvor basisindkomst kan være én af måderne til at redefinere vores sociale sikkerhedsnet på. Det duer ikke, at vi får et samfund, hvor

rigtig mange ikke har ret mange penge, og nogle har rigtig, rigtig, rigtig mange penge (Thobo-Carlsen, 2016).

Der ses med dette at ligge en forventning om, at såfremt vi fortsætter ad samme vej, så øges uligheden i samfundet.

Alternativet problematiserer også mere direkte den aktuelle samfundsindretning. Det pointeres, at det stærke velfærdssamfund, Danmark har opbygget, udgør et godt udgangspunkt for udviklingen af, hvad Alternativet kalder et ”socialt bæredygtigt” samfund. Der peges dog på, at vi har flere sociale udfordringer og områder, hvor udviklingen er gået i stå eller gået tilbage. Der nævnes misbrug af alkohol og narkotika, ensomhed, mistrivsel og marginalisering blandt unge, stress og øget brug af psykofarmaka samt faldende tryghed på arbejdsmarkedet. For mange mennesker er efter Alternativets overbevisning marginaliseret i det danske samfund.

Målet for Alternativet er at opnå ”social bæredygtighed”. Dette handler for Alternativet om menneskeligt ligeværd, oplevelsen af at bidrage til samfundet og at blive værdsat som individ. Alternativet tror på, at ”mennesker, der føler sig værdifulde, tager ansvar for sig selv og for samfundet, og har bedre forudsætninger for at forholde sig til deres omverden” (Alternativet, 2014: 21).

Alternativet ønsker bl.a. på dén baggrund et samfund, hvor alle kan bidrage til fællesskabet. Et samfund, hvor ”der er plads til forskellighed og mulighed for udfoldelse for alle borgere” (ibid.: 18). Det handler for Alternativet om at knække ulighedskurven samt øge ligeværdet og tilliden befolkningsgrupper imellem (ibid.: 21).

Dækningen i landsdækkende dagblade

Kort efter Alternativets udmelding om en basisydelse uden modkrav retter de landsdækkende dagblade fokus mod Finland, som pr. 1.1.17 påbegyndte et borgerløns eksperiment, målrettet modtagere af overførselsindkomst. Det vækker stor interesse i medierne, som bringer fakta artikler samt interviews med hovedkræfterne bag eksperimentet. I relation til Finlandseksperimentet bringes der samtidig oversigtsartikler om, hvilke andre lande der påbegynder eller påtænker at påbegynde eksperimenter. Et

forsøg fra Canada, ”Mincome”-forsøget,⁴ fra 1970’erne bruges som et eksempel på borgerlønnens positive effekter. Her fremhæves, at borgerne på borgerløn oplevede gavnlige sundhedsmæssige virkninger samt øget skolegang, herunder flere som valgte high school til. Borgerne blev angiveligt bedre i stand til at tage beslutninger, lære af egne fejltagelser, og der kunne generelt ses positive effekter for mange livsforhold (Christensen, 2016b).

Fremtrædende globale borgerløns fortalere får ligeledes spalteplass i dagbladene. Nævnte borgerløns fortalere er tidligere Clinton-rådgiver Robert Reich, Tesla-skaber Elon Musk, Tech-eliten fra Silicon Valley i USA o.a. Budskabet er i høj grad koncentreret om, at der er udsigt til, at flere og flere jobs vil blive erstattet af robotter og avanceret teknologi, med øget arbejdsløshed til følge. Borgerløn menes i denne situation at kunne bidrage til at reducere job- og lønusikkerheden og anses som et essentielt middel til at modarbejde voksende ulighed og usikkerhed (R. Hansen, 2016; Thorup, 2016a, 2016b).

Derudover bringes der artikler med samfundsforskere, som er fortalere for borgerløns ideen. Guy Standing, britisk professor i udviklingsstudier og medstifter af BIEN Earth, interviewes om begrebet prekariatet. Han understreger, at den teknologiske udvikling gør det utænkeligt, at der i fremtiden vil være fuld traditionel beskæftigelse til alle. Han mener, at globaliseringen har bragt en usikker situation med sig i form af faldende indkomster, usikker stilling på arbejdsmarkedet samt tab af rettigheder. Borgerløn ses her som et middel til at frisætte alle, bl.a. til frit at kunne vandre ind og ud af arbejdsmarkedet (Rehling & Thorup, 2016).

Den belgiske filosof og borgerløns fortæller igennem 30 år, Philippe van Parijs, interviewes i forbindelse med udgivelsen af bogen *Basic Income: A radical proposal for a Free Society and a Sane Economy*. Van Parijs pointerer, at vi står overfor en pukkel af arbejdsløse, som vil vokse sig større og større i takt med den teknologiske udvikling og en klimakrise, som sætter grænser for vækst. Han ser, at vi stadig har problemer med ledighed og social

---

⁴ ”Mincome” står for ”Minimal Income”. Forsøget kørte i perioden 1974 – 1978 i den canadiske by Dauphin. Alle indbyggerne fik hvad der svarede til 60% af den canadiske lavindkomstgrænse og svarede til hvad man på daværende tidspunkt kunne modtage af social understøttelse. Formålet var at undersøge ændringer i arbejdsmotivation, sundhed, skolegang, uddannelse og administrative forhold. Forsøget blev lukket i 1979 grundet ændringer i de politiske magtforhold og de indsamlede data blev ikke analyseret. I 2011 blev de oprindelige data analyseret af den canadiske økonom Evelyn Forget og sidenhen har også den amerikanske sociolog David Calnitsky behandlet de oprindelige data (E. Christensen, 2016b).

deroute, på trods af at flere lande er blevet rigere som følge af økonomisk vækst. Borgerløn anses som en løsning, der giver den enkelte reel frihed til at kunne sige ja til bestemte aktiviteter og nej til andre (Pedersen, 2017).

Der bringes ligeledes interview med den hollandske debattør og forfatter Rutger Bregman på baggrund af hans udgivelse *Utopia for realists. And how we can get there*. Han italesætter, at han ser et problem med fattigdom, og at der er for meget fokus på begreber som effektivitet og produktivitet. Han anbefaler, at man i stedet indfører en basisindkomst i kombination med en 15 timers arbejdsuge og et ændret arbejdsbegreb (Rafaelsen, 2017).

Bidrag fra andre aktører

I debatten blander sig også andre forskellige typer aktører. Det er dog primært akademikere fra forskningsinstitutioner eller fagfolk, som støtter op om borgerløn. Næstformand i BIEN Helle Wisbech samt læge Ellen Ryg Olsen bringer i 2016 hver et debatindlæg som svar på et tidligere indlæg, hvor borgerløn fremstilles som samfundets genvej til at afskrive sig ansvaret for at hjælpe de mest udsatte ind i fællesskabet. Der argumenteres for, at graden af hjælp og støtte til de svageste i et borgerlønssystem vil være et politisk valg, ligesom det er i dag. Derudover er holdningen, at det er ”noget pjat at frygte, at borgerløn vil få os til at opgive at gøre socialt udsatte en del af fællesskabet. Det som sætter dem uden for samfundet, er systemets mistænkeliggørelse” (Olsen, 2016). Det problematiseres i samme ligning, at det nuværende sociale system klientgør og nedværdiger folk ”med paternalistiske tvangsbetonede tiltag” (ibid.).

I løbet af de første måneder af 2017 bringes også enkelte debatindlæg, som støtter borgerlønsideen. På bordet er emner, såsom at liberale bør støtte borgerlønsspørgsmålet, da systemet og bureaukratiet koster milliarder og ikke fører til andet end ydmygelse af de borgere, som skal møde til meningsløse samtaler og jobansøgningskurser (Nørmark, 2017). Det problematiseres ligeledes, at den øgede automatisering skaber angst og utryghed i samfundet. Der menes derfor at være et behov for borgerløn, da det vil føre til frigjort energi til frivilligt arbejde, som vil skabe selvtillid og give et værdigt liv (Baunsbak-Jensen, 2017). Derudover forudses det, at en situation, hvor robotterne overtager arbejdet, vil føre til, at en masse borgere kommer i klemme: ”Danmark er et stresset, plaget, omkostningstungt samfund med alt for mange borgere på piller, i klemme og under

opsyn". Borgerløn menes at være løsningen, da alle så kan gøre, hvad de vil (Hardinger, 2017).

Senest, i maj 2017, er nye aktører dukket op som fortalere for borgerløn. Det er hhv. cheføkonom i Saxo Bank Steen Jakobsen, erhvervsmand og tidligere bankdirektør i Saxo Bank Lars Seier Christensen samt erhvervskvinde og formand for Europabevægelsen Stine Bosse. Steen Jakobsen starter debatten og udtrykker, at vi må indføre borgerløn, hvis vi for alvor skal rykke mennesker fra offentlig forsørgelse til job. Han tager udgangspunkt i problematikken med arbejdsløshedsfælden, dvs. at man i det danske velfærdssystem bliver straffet, hvis man tager få timers job. Han ønsker at gøre op med forestillingen om, at man enten er i arbejde eller på sociale overførsler. Det uddybes, at der er skabt et a- og b-hold, hvor overførselsmodtagere stigmatiseres, og den sociale mobilitet er lig nul. Han mener, at "velfærdssystemet er unfair, den sociale mobilisering er ikke-eksisterende, og de langtidsledige er blevet efterladt i grøften" (M. A. Lauridsen, 2017).

Steen Jakobsen mener, at sammenhængskraften er truet, og at man enten kan lade stå til eller forsøge at ændre det. Han mener ligeledes, at "samfundet har vist sig ude af stand til at flytte langtidsledige over i beskæftigelse og forsøgene har ikke resulteret i andet end et kontrolregime, der koster samfundet milliarder" (ibid.). Derfor mener han, at der er behov for et opgør med de traditionelle kasser, som fx jobcentrene opererer med. Han mener, at vi derudover står overfor et forandret arbejdsmarked med flere deltidsjob, tidsbegrænsede stillinger og en arbejdsstyrke, der ønsker et fleksibelt arbejdsliv. Steen Jakobsen erklærer sig som fortaler for en borgerlønsmodel i form af negativ indkomstskat, udviklet af den liberale økonom Milton Friedman. En model, hvor borgerløn kort sagt er en del af skattesystemet og skattesystemets omfordeling.

Lars Seier Christensen ser ikke borgerløn som aktuelt lige nu, mens der fortsat er behov for arbejdskraft. Han ser det dog som en realitet ikke så langt ude i fremtiden, ligesom han mener, at det ikke vil være til at komme udenom. Dette sker, i takt med at automatisering, robotter og teknologi vil fjerne mange arbejdspladser. Han mener ikke, at den omskoling, det kræver at omstille sig til nye, mere værdiskabende jobfunktioner, er mulig (L. S. Christensen, 2017). Også Stine Bosse har svært ved at forestille sig, at borgerløn ikke bliver et tema med den retning, verden udvikler sig mod. Hun pointerer, at vi er nødt til at debattere, hvad vi gør, når der ikke længere er 37 timers arbejde til alle, og at vi især skal

være opmærksomme på, at ”meget få bliver meget rige” (Holst, 2017). Som så mange andre tilskriver hun den teknologiske udvikling som årsag til, at borgerløn kan blive aktuel.

De socialpolitiske temaer, som udspringer af borgerlønsideen i 00’erne og 10’erne, tager udgangspunkt i stigende arbejdsløshed, ulighed og fattigdom som sociale problemer. Derudover italesættes det sociale system som problemskabende, i og med at det jagter udsatte mennesker. Endvidere problematiseres det bureaukratiske system som tungt og omkostningsfuldt. Som årsag til de sociale problemer fremhæves primært den teknologisk udvikling, men også globaliseringen og jagten på fortsat vækst.

I det følgende vil jeg sætte fokus på, hvordan borgerlønsideen forholder sig mere konkret til det dominerende økonomiske paradigme investeringsstaten og den socialpolitik, som følger heraf.

Borgerløn & investeringsstatens socialpolitik

I løbet af 00’erne og opefter ses tendenser til et nyt økonomisk paradigme, investeringsstaten. I investeringsstaten lægges der vægt på en proaktiv socialpolitik, som har til hensigt at forebygge sociale problemer. Socialpolitik anses i den forbindelse som en produktiv faktor for samfundet ud fra tanken om, at en investering i individet avler et afkast til samfundets fordel. Investeringen har som mål at underbygge videnssamfundet, der har behov for en højtuddannet og fleksibel arbejdsstyrke. Hensigten er at stimulere det langsigtede udbud af arbejdskraft med henblik på at øge produktiviteten og den økonomiske vækst. I investeringsstaten er der et mindre fokus på at sikre et socialt sikkerhedsnet (Jensen, 2014). Det, som karakteriserer socialpolitikken fra 2000 og frem, er flere reformer, hvor der løbende sker reduktioner i de offentlige ydelser som dagpenge, sygedagpenge, efterløn og kontanthjælp. Derudover videreføres aktivlinjen, og princippet om ret og pligt skærpes med det formål at øge arbejdsudbuddet via investeringer i den enkelte (Guldager & Skytte, 2013). I fleksjob- og førtidspensionsreformens aftaletekst fremgår det i relation hertil:

Aftalepartierne er enige om, at der i højere grad skal være fokus på den enkelte og dennes ressourcer. Borgeren og dennes arbejdsevne skal være i centrum, og det skal ske via en indsats, hvor der i højere grad investeres i den enkelte via en tværfaglig indsats, der er tilpasset og målrettet den enkeltes behov (Beskæftigelsesministeriet, 2012: 3).

Bl.a. borgere, som tidligere var i målgruppen for førtidspension, skal altså i højere grad mødes med indsatser, som anses at være en investering i den enkeltes arbejdsevne.

Investering i mennesket

Borgerlønsideen synes, lig den socialpolitiske linje, at indeholde et syn på, at sociale udgifter skal bruges til at investere i mennesker. Det kommer bl.a. til udtryk i Alternativets partiprogram:

Vi skal i Danmark se udgifter på socialområdet som investeringer i mennesker; investeringer, som kommer os alle til gode. Alle har ikke de samme grundvilkår, og det er vigtigt, at samfundet investerer i at give mennesker forudsætningen for at skabe det gode liv (Alternativet, 2014).

Investeringer på socialområdet kan altså skabe ”det gode liv”, som i borgerlønsammenhæng må forstås at være et liv med grundlæggende tryghed og frihed, som giver den enkelte mulighed for at udleve sig selv.

Selvom både socialpolitikken og borgerlønsideen indeholder et syn på sociale udgifter som en investering i mennesket, konstateres der også en væsentlig forskel mellem de to, om hvorvidt de sociale tilbud skal ydes som en pligt eller som et frivilligt tilbud. Netop det skel udgør grundlaget for borgerlønsideens opgør med ret og pligt-tankegangen.

På UBI-Nordic-konferencen i september 2016 udtrykte beskæftigelsesordfører for Alternativet Torsten Gejl et ønske om at stoppe, hvad han kalder tvangsforanstaltningerne:

We want to stop forcing and administrating people's lives and spend the billions of kroners to give the unemployed offers of qualification, of health treatment, of personal development, that has so high standard and quality, that people will say yes to these offers without being forced (...) Some need medical support, some need courses, some need education, some need friends, some need love, some needs someone to talk to. I mean it's only people! And we're sure, that everybody knows what's best for he or she (Gejl, 2016: 11:30).

Borgerlønsideen indeholder dermed, lig investeringsstaten, en tanke om, at den enkelte bør tilbydes livsmuligheder og livschancer, men at disse altså skal være tilbud, den enkelte har ret til at sige nej til, i modsætning til det nuværende system.

Nej – til tvang, pligter og kontrol

Aktivlinjens principper om ret og pligt menes iflg. Christensen fra BIEN at bygge på et negativt menneskesyn, som står i modsætning til, hvad borgerlønsideen står for:

Aktiveringsfilosofien bygger på et negativt menneskesyn om at mennesker kun vil arbejde og bidrage til samfundet, hvis de tvinges til det. Modsat hertil bygger ubetinget basisindkomst på forestillingen om, at hvis mennesker på forhånd er sikret en fast og ubetinget indkomst, som er høj nok til at man kan leve for den, vil langt de fleste også føle sig forpligtet til at bidrage til samfundet igennem lønarbejde eller andet mere formelt arbejde (Christensen, 2016b).

Det menes således ikke, at det er tvang og pligter, som får mennesket til at bidrage til samfundet. Derudover kritiseres det, at politikken med sit menneskesyn er rettet mod at ramme de få. Alternativets Torsten Gejl påpeger i folketingsdebat den 10.2.2017 på følgende:

Samfundet antyder, at den ledige ikke gider arbejde, hvis vedkommende ikke bliver tvunget, kontrolleret, administreret og udsat for økonomiske incitamenter. Det tror vi er forkert. Det kan godt være, at der er en enkelt eller to, der ville lægge sig hjem på sofaen og vente på kontanthjælpen i en periode, hvis der ikke var tvang og kontrol, men det er så få, at når vi lovgiver for at tvinge, kontrollere og administrere de helt, helt få, så gør vi ledigheden til et mareridt for alle dem, der gerne vil deltage i fællesskabet (Folketinget, 2017).

Dermed kritiseres den førte socialpolitik for at have et for snævert sigte, som får negative konsekvenser for majoriteten af arbejdsløse.

Borgerlønsideen ses i det hele taget at indeholde en modstand mod det sociale system som et kontrolsystem, der både begrænser den enkelte i dennes udfoldelsesmuligheder og koster samfundet dyrt.

Saxo Banks Steen Jakobsen påpeger, at systemet koster, uden at det reelt løser problemerne. Han udtaler:

(...) at samfundet har vist sig ude af stand til at flytte langtidsledige over i beskæftigelse, og at forsøgene på det ikke har resulteret i andet end et kontrolregime, der koster samfundet milliarder (M. A. Lauridsen, 2017).

Det er således Jakobsens oplevelse, at den aktuelle socialpolitik ikke fører til andet et kontrolregime og tårnhøje udgifter.

Som del af kritikken af kontrolsystemet indgår bl.a. en modstand mod, at folk skal møde til et bestemt antal samtaler. Dvs. en modstand mod, at der i systemet er indbygget et minimumskrav om personlige samtaler i Jobcentret, krav som er intensiveret over de senere år (Beskæftigelsesministeriet, 2002, 2013). Torsten Gejl fra Alternativet påpeger bl.a. under folketingsdebatten den 10.2.2017:

I Alternativet arbejder vi på at få indført kontanthjælp uden modkrav. Vi vil ophæve tvangs-, kontrol-, og administrationsforanstaltninger, der fratager borgerne myndigheden over deres liv, og tvinger dem til et bestemt antal møder, et bestemt antal jobsøgninger, et bestemt antal kurser, praktikker osv. (Folketinget, 2017).

Kontrolsystemet menes altså at fratage borgerne myndigheden over deres eget liv.

Borgerlønsideen indeholder ligeledes en holdning om, at systemet, som det fungerer nu, er med til at forværre borgernes situation frem for at hjælpe. Læge Ellen Ryg Olsen skriver:

Det der sætter mennesker uden for samfundet er den skærsild af nedværdigende og mistænkeliggørende behandlinger, de er udsat for, når de ikke kan klare sig og sine (...) De bliver drænet. De paternalistiske, tvangsbetonede tiltag har ikke bragt syge, svage, vanskelige, alternativt stærke og alternativt begavede i nærheden af arbejdsmarkedet. De syge er ikke blevet raske, tværtimod er de årelange forløb med til at fastholde og forværre symptomer på sygdom og elendighed. Der er sågar mennesker, der dør under forvaltningens kamp for at finde frem til, om der ikke skulle gemme sig en lille ressource, der kunne bruges på det teoretiske arbejdsmarked, der kun eksisterer i flosklernes tågesnak (Olsen, 2016).

Systemet menes således blot at forværre folks situation, ligesom det pointeres, at der reelt set ikke eksisterer et arbejdsmarked for den svageste målgruppe. Udover at begrænse og forværre den enkeltes tilstand, italesættes det, at systemet er omkostningsfuldt. Følgende konstateres:

Den offentlige forsørgelse forpligter borgerne til at have en bestemt – svag – adfærd og begrænser og kontrollerer deres aktiviteter, så vi har skabt et meningsløst hykleri og frataget mennesker deres frihed til at være engagerede, skabende og hjælpsomme. Og værre endnu: Vi bruger lige så mange ressourcer på at kontrollere, tildele og politisk regulere diverse ydelser, som ydelserne i sig selv koster samfundet (Munksgaard, 2017).

Det er således omkostninger, som ifølge Munksgaard ikke er godt givet ud. Bureaukratiet menes at have vokset sig for stort, og mange af de ting, der anvendes penge på, vurderes at være meningsløse. Antropolog Dennis Nørmark beskriver:

Systemet koster milliarder, fordi enhver politisk uretfærdighed, vi har opdaget igennem tiden, har udmøntet sig i en særlig regel, kategori eller kasse, som borgeren må få penge fra, hvor blot han opfylder nogle formelle krav, som bureaukraten fører kontrol med. Omfordelingen er blevet så kompleks, at det er hundedyrt og systematisk ydmyger borgere, der skal møde op til meningsløse samtaler, jobsøgningskurser eller sende ansøgninger, ingen læser (Nørmark, 2017).

Grundlæggende synes der altså at blive anvendt for mange penge på bureaukrati og noget, der virker meningsløst. Det er politisk ordfører fra Alternativet Rasmus Nordqvist enig i og udtaler i P1 Debat den 17.5.2017:

Vi kan bruge alle de midler vi i dag bruger på kontrol af folk, der er på forskellige overførselsindkomster, fordi de er arbejdsløse. Lad os nu bruge dem målrettet på den

der har brug for hjælp, i stedet for at låse folk inde i kontrol og mistillid. Fordi det er dér vi begår en fejl i dag, det er jo at vi dræber folks kreativitet, vi dræber folks initiativ, igennem den kæmpe mistillid vi konstant viser fra systemets side og den kontrol vi har – vi presser ned over hovedet på folk (Nordqvist, 2017: 23:05).

Det aktuelle socialsystem har altså ifølge Nordqvist den modsatte effekt af, hvad den forsøger at opnå med sine sociale investeringer. Han pointerer, at med borgerløn laves et system, der er baseret på, at folk gerne vil være en aktiv del af samfundet.

Borgerlønsideen indeholder altså et opgør med aktiverings- og kontrolsystemet og det menneskesyn, det bygger på.

Mennesket som autonomt, entreprenant og selvansvarligt

Selvom borgerlønsideen overordnet set er et opgør med menneskesynet bag aktiverings- og kontrolsystemet, bemærkes dog også områder, hvor borgerlønsideen ses at være i overensstemmelse med investeringsstatens menneskesyn.

Mennesket betragtes i investeringsstaten som et aktivt, refleksiivt og fleksibelt, entreprenant og ansvarligt individ, som klarer egne problemer og bidrager til fællesskabet gennem samfundsnyttigt arbejde. Mennesket defineres som rationelt og motiveret af at realisere egen nytte eller interesse (Guldager & Skytte, 2013: 519f; Juul, 2014). Det forventes, at individet hele tiden arbejder med sig selv og løbende tilpasser sig forandringer i omgivelserne, samt at de kan engagere sig i forhold til egne interesser. Idealborgeren handler således ansvarligt og tager ansvar for sit eget liv, bl.a. i forhold til arbejde (Jensen, 2014; Jensen & Born, 2008: 20). Det forventes, at man udvikler sine kompetencer, om nødvendigt med staten som drivkraft. Man er dog selv ansvarlig for, hvordan man forvalter de muligheder, investeringsstaten tilbyder.

Særligt synet på mennesket som entreprenant, autonomt og selvansvarligt synes at gå igen i borgerlønstanken. Josephine Fock fra Alternativet udtaler i P1 Morgen den 18.2.2017:

Vi tror jo på at folk gerne vil bidrage. Vi tror at den måde det bliver gjort på i dag, hvor man beder folk om at møde op til kontrol, det fratager i virkeligheden lysten og motivationen. Hvorimod hvis du understøtter folk og siger, 'værsgo', her! Tag ansvar for dit eget liv,' så vil det have en langt større effekt (P1 Morgen, 2017: 1:05:58).

Alternativet tror altså på et system, som kan understøtte, at folk tager ansvar for deres eget liv. Som det også fremgår af Focks udtalelse, mener Alternativet ikke, at det nuværende socialsystem med kontrol er fremgangsmåden for at understøtte mennesket.

Udgangspunktet i borgerlønsideen er, at man har tillid til, at den enkelte godt kan finde ud af at påtage sig et ansvar. Det pointerer Fock i dagbladet Information:

Vi skal altså væk fra det nuværende kontanthjælpssystem og i stedet bruge ressourcerne på en indsats, der bygger på tillid og fokuserer på den enkeltes eget initiativ og egen drivkraft (Fock, 2016).

Deraf kan det forstås, at når mennesket vises tillid, så handler det på eget initiativ og drivkraft. Derudover understreger hollandske Rutger Bregman:

Men ideen med en basisindkomst er, at folk selv ved, hvad de skal gøre med deres liv. Og at de ikke har brug for alt det bureaukratiske paternalistiske nonsens. Flyt jer, og giv dem nogle penge. Det er ideen (Gjerding, 2016).

Der lægges dermed op til, at så længe folk er sikret økonomisk, har de også ressourcer til at gøre, hvad de ønsker med deres liv. I en visionstekst fra Alternativet nævnes, at borgerløn frisætter mennesket, fordi:

den flytter fokus fra det der begrænser, til det, der er muligt. UBI ydes betingelsesløst og individuelt og begrænser derfor ikke den enkeltes udfoldelsesrum. UBI giver initiativretten tilbage til borgeren, der frisættes til at udfolde og udvikle egne potentialer (Alternativet, 2017).

Borgerlønsideen er altså baseret på, at mennesket forstås som et væsen, der under de rette forudsætninger indeholder potentiale og udviklingsmuligheder. Udgangspunktet er således, at mennesket grundlæggende indeholder en naturlig motivation, initiativ, drivkraft og potentiale, ligesom der hersker en tro på, at mennesker selv kan finde ud af, hvad de skal med deres liv. Det er altså et menneskesyn, som har lighedspunkter med investeringsstatens menneskesyn. Der, hvor uoverensstemmelsen opstår, er, at borgerlønsideen ikke anser de rette forudsætninger for at være til stede i det nuværende socialsystem, så mennesket kan udfolde sig. Dette sker bl.a. som følge af de reduktioner i forsørgelsesydelse, som er indført. Det er ydelser i form af starthjælp/introduktionsydelse, kontanthjælpsloft, en 225 timers, indført med argumentet om, at de motiverer til arbejde (Møller, 2016: 124). Ydelserne er kritiseret for at skabe øget fattigdom. Beskæftigelsesordfører fra Alternativet Torsten Gejl udtaler:

I Alternativet mener vi, at kontanthjælpsloftet og 225-timers reglen i det hele taget er et kæmpestort mistillidsvotum til kontanthjælpsmodtagere (Folketinget, 2017).

Som tidligere nævnt menes vejen frem at være et system bygget på tillid frem for mistillid. Borgerlønsideen indeholder derudover en holdning til, at den enkelte må sikres en

grundlæggende forsørgelse. Rutger Bregman påpeger, at fattigdom fastholder folk i en negativ spiral. Med henvisning til nye studier inden for adfærdsforskning udtaler han følgende:

De viser, at fattige mennesker tager en masse dumme beslutninger. De tager lån de ikke er i stand til at betale tilbage, de spiser mindre sundt, og de giver ikke deres børn uddannelse. Mange folk antager, at de fattige gør det fordi de er dumme. Men hvad ny kognitiv adfærdsforskning har fundet ud af, er, at være fattig skaber en kontekst, hvor alle ville tage ukloge beslutninger. Det skaber et knapheds-mindset, som er kortsigtet og ikke langsigtet, og som fører til dumme beslutninger (Gjerding, 2016).

Fattigdom kan dermed forstås at virke kontraproduktivt, og borgerløn fremføres som løsningen, der kan give alle en ægte frihed (ibid.). Endvidere skriver Helle Wisbech fra BIEN:

Borgerløn er et fundament, en fælles sikring af basale fornødenheder og som sådan vil den være et værdigt afsæt for en mangfoldighed af livsvalg: et arbejde på 'fuld tid' (et begreb som vil blive mere fleksibelt), uddannelse, børnepasning og andet omsorgsarbejde, iværksætteri, kreativt arbejde. Borgerløn vil også være en tryghed, når kræfterne ikke rækker til mange timer på arbejdsmarkedet – vel at mærke som et personligt valg og ikke på baggrund af samfundsmæssigt dyre og menneskeligt opslidende ressourceforløb (Wisbech, 2016).

Dermed skal borgerløn ikke blot reducere fattigdom, men øge mulighederne for, at den enkelte kan træffe personlige valg.

Det skal kunne betale sig at arbejde

En del af socialpolitikken har som nævnt handlet om at skabe incitament til at arbejde. Det er bl.a. ud fra argumentet om, at det skal kunne betale sig at arbejde, at kontanthjælpsloftet og 225 timers-reglen er indført (Beskæftigelsesministeriet, 2015: 1).

Borgerløns fortalere peger på, at der med borgerløn også skabes incitament til at arbejde, men på en anden måde end aktuelt. Steen Jakobsen fra Saxo Bank udtaler:

Hvis staten sikrer alle borgere en grundløn – uanset om de arbejder nul, fem eller 37 timer om ugen, vil det skabe tryghed på arbejdsmarkedet og bringe flere i job (...) Med borgerløn vil man ikke blive straffet som i det danske velfærdssystem, hvor man bliver trukket i ydelse, så snart man får et job på fem timer om ugen. It makes no sense, at man forsøger at blive arbejdsmarkedsklar og så bliver straffet for det (Bennike, m.fl., 2017).

Logikken er, at alle beholder deres borgerløn, selvom de går i arbejde, og at en supplerende indtægt altså ikke modregnes ydelsen, som det sker i dag (ibid.). Alternativet peger på det samme. I en visionstekst udarbejdet af Alternativet påpeges det, at borgerløn styrker den

sociale bundlinje fordi ”det kan altid betale sig at arbejde, uanset timetal” (Alternativet, 2017). Den store forskel ligger i, at borgeren i et borgerlønssystem selv må bestemme, om vedkommende ønsker at påtage sig lønarbejde, andre aktiviteter eller ingenting.

Overordnet set synes borgerlønsideen at indeholde et opgør med den aktive socialpolitik, hvis formål i investeringsstaten er at give den enkelte betingelser for at kunne virkeliggøre sig selv gennem anvendelsen af aktivering, incitament og sanktioner. Borgerløn ses dermed som et opgør med, hvad der anses for at være tvangsforanstaltninger, princippet om ret og pligt, kontrolsystemet og et bureaukrati, som menes at være blevet for dyrt og omfattende.

I det følgende afsnit vil fokuseres der på, hvilke konkrete forslag der udspringer af borgerlønsideen. Jeg vil ligeledes sætte fokus på, hvordan borgerlønsideen forholder sig til det sociale arbejde.

De aktuelle konkrete forslag & socialt arbejde

Med borgerløn er det fortsat formålet at opnå lighed, frihed og tryghed. Det ses som et middel til at opnå, at mennesket kan tage ansvar for sig selv og udvikle sit potentiale. Det udtrykkes bl.a. således:

Borgerløn ruste mennesker, der gerne vil præstere noget. Den der er dårligt uddannet kan i en periode trække sig tilbage og videreuddanne sig. Det kommer alle til gode (Jung m.fl. 2017).

Borgerløn står i opposition til den styring, som har sat sig igennem i det sociale arbejde. I takt med at investeringsstaten vinder indpas, præges det sociale arbejde af, at bl.a. udefrakommende styringsrationaler og standardiseringer sætter sig igennem. Det betyder et tiltagende fokus på systematisk indsamling af viden og dokumentation, der skal bidrage til et mere ensartet og struktureret arbejde, og metodefriheden er i stigende grad erstattet af standardmetoder. Med den øgende standardisering følger en øget kontrol med socialarbejderne, om de følger de centralt fastsatte regler (Bømler, 2011: 106). Socialarbejdernes autonomi og muligheder for at foretage socialfaglige vurderinger indskrænkes (Bømler, 2011: 121; Baadsgaard, Jørgensen, Nørup, & Olesen, 2012). Kernen i det sociale arbejde bevæger sig iflg. Bømler (2011: 122) væk fra en kommunikativ handlingslogik til en instrumentel handlingslogik, som betyder, at socialarbejderne er

styret af regler, standarder og faste rutiner, som giver mulighed for at gøre individuelt tilpassede indsatser mindre. Det er således i høj grad blevet de organisatoriske, juridiske og økonomiske rammer, der definerer løsningen af de sociale problemer, og hvad socialt arbejde er (Bømler, 2011: 124; Baadsgaard m.fl., 2012). Indførte metodekoncepter ansporer til en socialfaglig praksis, som baserer sig på evidens, og der ses en tilbøjelighed til et øget krav om, at det sociale arbejde kan dokumentere sin effekt. Samtidig er sanktionering blevet en mere central opgave, og det sociale arbejde har fået en mere kontrollerende og administrativ rolle (Baadsgaard m.fl., 2012). Borgerlønsideen maner til opgør med denne styring, som har sat sig igennem. Holdningen er, at magten skal tilbage til borgerne og socialarbejderne. Torsten Gejl understreger:

Kontanthjælp uden modkrav vil også få den effekt, at sagsbehandlere og andet frontpersonale, som i dag administrerer og kontrollerer de ledige, vil blive frigjort til andre indsatser end at kontrollere de lediges liv. Det kan hjælpe de ledige til at komme videre i deres liv på egne præmisser. Sagsbehandlerne kan få magten over deres arbejde tilbage igen fra de mellemledere, der ofte sidder og fjernstyrer dem med excelark og afkrydsningsskemaer, og i sidste ende give magten over borgernes liv tilbage til borgerne (...) Vi skal sætte borgerne og beskæftigelsessystemet fri (Folketinget, 2017).

Styringen menes altså at have taget overhånd, og i stedet for kontrol skal folk hjælpes videre på egne præmisser. Socialarbejderne menes også i et borgerlønsystem at kunne frigives til at foretage sig noget, der anses som mere meningsfuldt:

Med en borgerløn vil også skrankepasseren ved kommunen få mere tid til et meningsfuldt arbejde, være noget for sine børn eller tage initiativ til en lokal musikskole frem for at jage sagesløse kontanthjælpsmodtagere rundt i en cirkel af skyld og skam (Nørmark, 2017).

Som læge Ellen Ryg Olsen skriver:

Og socialrådgiverne skulle vel fryde sig. Det må da være elendigt at skulle fungere som statsstyrede, kommunalt ansatte kontrollører, og der vil altid være brug for mennesker, der kan hjælpe og vejlede dem, som ønsker hjælp og vejledning. Det må da være godt at se frem til at udføre det fag, som man er uddannet til; nemlig at rådgive i forhold til de sociale love og regler (Olsen, 2016).

Dermed eksisterer der en holdning om, at socialarbejderne anvender deres talenter forkert, hvilket kan frigives til, hvad der kan ses som en mere traditionel socialrådgivning eller andre meningsfulde aktiviteter.

Beskæftigelsessystemet skal iflg. Alternativet også have en helt anden rolle, end det har i dag. I Alternativets partiprogram pointeres det:

Der skal i beskæftigelsessystemet være fokus på, hvordan vi bedst muligt kan støtte de personer, der har behov for det. Beskæftigelsessystemet skal være en ressource, som borgerne kan drage nytte af i form af rådgivning, vejledning og anden støtte. Der skal ydes løbende vejledning og sparring med den enkelte, så vi ikke overlader folk udenfor arbejdsmarkedet til sig selv (Alternativet, 2014).

Rådgivning, vejledning, sparring og støtte er altså centralt for, hvad beskæftigelsessystemet skal kunne.

Konkrete forslag fra Alternativet

Som tidligere nævnt ønsker Alternativet i første omgang en borgerlønsignende ydelse til modtagere af kontanthjælp, men med hensigt om at udbrede det til de resterende sociale ydelser og i sidste ende til alle. Det handler for Alternativet især om at sikre borgerne en fast basisydelse uden modkrav. Det vil sige, at kontrolforanstaltningerne i forhold til kontanthjælpsmodtagerne skal ophøre. Alternativet ønsker på lidt længere sigt en forenkling og en reform af hele beskæftigelsessystemet, som bl.a. handler om at reducere de ressourcer (tid og penge), der anvendes i sagsbehandlingssystemet i dag:

På længere sigt ønsker Alternativet en markant forenkling af det nuværende system, så sygedagpenge, arbejdsløshedsunderstøttelse, kontanthjælp og pension erstattes af en basisydelse, med mulighed for nogle tillæg afhængig af borgerens aktuelle situation (Alternativet, 2014).

Alternativet ønsker i det store hele at gøre op med et beskæftigelsessystem, som de ser baserer sig på mistillid, tvang og økonomiske incitamenter, og som bl.a. fører til magtesløshed blandt borgerne og fritager deres myndighed. Beskæftigelsessystemet skal iflg. Alternativet fremover yde rådgivning, vejledning og støtte. Det er Alternativets holdning, at vi skal skabe et system, hvor der er tillid til, at folk har lyst til at bidrage til fællesskabet (Alternativet, 2014).

Alternativet har endnu ikke udarbejdet et endeligt forslag til en borgerlønsmodel. Som svar på spørgsmålet om, hvorvidt det kan garanteres, at ingen med deres borgerlønsmodel kommer til at gå ned i ydelse, svarer Josephine Fock: ”Det vil jeg faktisk slet ikke udtale mig om, fordi der er så mange modeller i spil” (Olsen, 2017). Den 10.2.2017 har Alternativet på deres hjemmeside sat visionen om borgerløn i høring, hvor der lægges ud med nogle konkrete forslag. Det er en indførsel af en negativ indkomstskat i kombination med en skattereform, hvor borgerløn bliver implementeret som et forsørgelsesfradrag. Modellen er universel, individuel og ubetinget – hvilket påpeges, er tre kvaliteter ved enhver borgerlønsmodel. Ligeledes foreslås det, at der udvikles en frivillig og individuel

rådgivning og jobformidling. Som nævnt er visionen sendt i høring med henblik på at udvikle en borgerlønsmodel, og det er således uvist, hvilken model de ender ud med (Alternativet, 2017).

Borgerløn ses i Alternativets forslag ikke at stå alene, men bl.a. kombineret med nedsat arbejdstid og et ændret lønbegreb:

Vi vil gerne sikre, at alle har en rolle i samfundet, og dermed er vi også nødt til at ændre lønbegrebet, for hvorfor er det i dag sådan, at det kun er når man har et lønnet arbejde, at det tæller i vores økonomi? Hvorfor tæller det ikke, når man er træner nede i lilleputklubben, hvor man gør en lige så stor samfundsmæssig indsats? (Olsen, 2017).

Alternativet tror på, at alle ønsker at bidrage til samfundet, men at det ikke er alle, som kan arbejde 37 timer. Nogle kan arbejde mindre, og frivilligt arbejde skal altså tælle som et bidrag til samfundet:

Alle skal have mulighed for at deltage i arbejdsfællesskaber, uanset om det er som fuldtids- eller deltidsansat, i praktik eller som frivillig (Alternativet, 2014).

Der lægges således op til, at fællesskabet ikke blot bør udgøre arbejdsfællesskabet i lønnet arbejde, men at det bredes ud til også at tælle andre former for aktiviteter.

I det hele taget bliver ideen om borgerløn koblet sammen med skabelsen af et nyt velfærdssamfund. Elbæk udtaler:

Der er flere strømme som flyder sammen i forhold til, hvordan vi skaber velfærdssamfundet 2.0. Vi mener, at måden at organisere arbejde, familieliv, uddannelse og læring på burde fornyes i de skandinaviske lande, hvor den oprindelige velfærdsstat blev dannet. Det er selvfølgelig begrundet i nervøsiteten over, at når 'robotiseringen' virkelig begynder at slå igennem, så rammer den produktionsmedarbejdere og virksomheder (Thorup, 2016c).

Borgerløn er således blot ét element i en større sammenhæng.

Forslag fra øvrige aktører

Det er begrænset, hvor konkrete øvrige borgerløns fortalere er i forhold til en egentlig borgerlønsmodel. Der kommer dog et konkret forslag fra Saxo Banks Steen Jakobsen, som udtaler, at han abonnerer på en model med negativ indkomstskat. Han uddyber:

Lønmodtageren vil have en bundgrænse på 300.000 årligt, som vedkommende kan tjene uden at betale skat. I det øjeblik, borgeren tjener mere end 300.000 kr., vil man skulle betale det normale skattetryk af det, man tjener over de 300.000. Mere interessant vil borgeren dog få sit ubrugte fradrag udbetalt, såfremt vedkommende ikke tjener de 300.000. Hvis lønmodtageren f.eks. kun tjener 250.000 kr., vil staten udbetale 25.000 kr., hvis skattetrykket ligger på 50 procent (50 procent af de 50.000

kr., der er forskellen mellem det tjente og bundgrænsen). Såfremt man ikke har tjent nogen penge, vil man få udbetalt 150.000 kroner af staten (50 procent af de 300.000 kr., der er forskellen mellem det tjente og den skattefrie bundgrænse) (M. A. Lauridsen, 2017).

Steen Jakobsen pointerer, at denne model er fair og skaber en dynamik, fordi det bliver muligt at arbejde en lille smule og stadig få ydelsen (ibid.). Steen Jakobsen foreslår derudover, at man starter med at indføre borgerløn i det små, evt. i en kommune som Lolland-Falster. Hvis det bliver en succes, kan man rulle det videre ud (M. A. Lauridsen, 2017).

Rutger Bregman mener, at borgerløn bør kombineres med andre tiltag. Han pointerer, at borgerløn ikke er en mirakelkur, der i sig selv løser alle sociale problemer. Han foreslår bl.a. initiativet *blended learning*, ”hvor man kan lære at blive en bedre borger, en bedre arbejder, en bedre forbruger, en bedre nabo osv.” (Pedersen, 2017). Han mener, der bør skabes et system, hvor folk har adgang til den viden, der er tilgængelig i dag, og basisindkomsten skal ses som en mulighed for at facilitere denne læring.

Derudover eksisterer der en holdning om, at fx mennesker med behov for hjælpemidler fortsat skal have ret til dette:

Og selvfølgelig skal en handicappet have hjælpemidler, som ikke kan finansieres af en borgerløn den skal der jo leve for, ikke behandles for (Munksgaard, 2017).

Dermed lægges der op til, at der fortsat bør være et socialsystem, som vurderer borgernes behov for hjælp, der ligger ud over, hvad man kan forvente, en borgerløn skal kunne dække. Staten skal også iflg. Munksgaard fortsat levere universel velfærd som hidtil samt hjælpe udsatte borgere:

Men er vi så ude i et totalt liberalistisk samfund, hvor enhver er sin egen lykkes smed? Nej, skoler, uddannelser, sundhed og infrastruktur er stadig statens opgave, som vi kender det i dag, gratis eller delvis gratis for borgerne. Da vi har afskaffet kontrollen med borgerne, så kan vi bruge ressourcerne på at hjælpe de borgere, som har problemer med misbrug og levevis eller er udsat for overgreb og mishandling (Munksgaard, 2017).

Der lægges dermed op til, at der fortsat skal være universelle tilbud, og at folk med sociale problemer skal hjælpes.

I hvilken grad borgerlønsideen repræsenterer en egentlig forandring af den herskende socialpolitik, er fokus i det følgende afsnit.

Borgerløn som fortsat tredjegradsforandring

Den virkelighedsopfattelse, investeringsstaten og socialpolitikken repræsenterer, er, at arbejdsløshed er en følge af manglende evner og kompetencer, ligesom der fortsat ses en tendens til, at det opfattes som selvforskyldt, da man i så fald ikke i tilstrækkelig grad har taget imod de tilbud om udvikling, som staten har stillet til rådighed. Som følge af denne problemforståelse indføres socialpolitiske redskaber med udgangspunkt i at øge incitamenterne og kravene om deltagelse med henblik på at tilskynde den enkelte til at deltage på arbejdsmarkedet og udstyre den enkelte med de rette kompetencer.

Borgerlønsideen deler ikke denne problemforståelse og ser i højere grad systemet som årsag til, at der skabes sociale problemer, i og med at de arbejdsløse bl.a. ekskluderes og stigmatiseres.

Den aktuelle socialpolitik synes således fortsat at være præget af en grundlæggende forståelse af, at sociale problemer opstår som følge af aktørernes rationelle valg, hvorfor der i stigende omfang ses et behov for at skabe de rette incitamenter for at påvirke dette valg. Dermed ses socialpolitikken, som det også var tilfældet i 1990'erne, at læne sig op ad en rational choice-tilgang som forståelse af sociale problemer. Udgangspunktet er, at sociale problemer opstår, såfremt den enkelte ikke træffer de rigtige valg for sig selv, bl.a. om at tage imod de tilbud om kompetenceudvikling, som staten tilbyder. Samtidig ses der også tendenser til en problemforståelse, som lægger sig op ad en læringsteoretisk tilgang, der forstår sociale problemer som noget, der opstår på baggrund af en forkert indlært adfærd. Med en skærpet aktivlinje er formålet, at den arbejdsløse indlærer ny adfærd ved at anvende, hvad B.F. Skinner kalder "svækkere", hvor sanktioner skal bidrage med konsekvenser, som reducerer den uønskede adfærd hos klienten. Det handler om gennem aktivering at opdrage den ledige til at tage ansvar for eget liv. Der er dog også kommet et fokus på, hvad Skinner kalder en positiv forstærker. Formålet er ikke længere blot, at den enkelte skal aktiveres for at leve op til sine pligter. Nu skal de aktive tiltag fungere som sociale forstærkninger, som medfører ny læring, der giver borgeren en tro på egne evner og værdi i at være på arbejdsmarkedet (Oltedal & Hutchinson, 2006: 146f). Således ses socialpolitikken også fortsat at være mikroorienteret. De sociale problemer løses ved, at man korrigerer den enkeltes adfærd, bl.a. ved at man skaber det rette incitament, som tilskynder borgeren til at søge mod arbejdsmarkedet.

Borgerlønsideen synes, som det også var tilfældet i 90'erne, at abonnere på en tilgang, der læner sig op ad dysfunktionsteorien, og holdningen er i overvejende grad, at det sociale system er dysfunktionelt, hvilket skaber sociale problemer, idet selve strukturen skaber et pres mod sociale afvigelser og ekskluderer de arbejdsløse fra samfundet (Ejrnæs & Monrad, 2013: 57).

Derudover synes der ligeledes at blive taget udgangspunkt i Goffmans teori om stigmatisering. Det vil sige, at sociale problemer opstår som følge af, at systemet stigmatiserer de arbejdsløse, ved at de tillægges miskrediterende og nedvurderende egenskaber, som er baseret på forestillingen af de arbejdsløse som nogle, der ikke gider. Goffman (1975) skelner i sin teori om stigmatisering mellem tre typer af stigma. Den type stigma, borgerlønsideen synes at henvise til, er, hvad Goffman kalder karaktermæssige fejl. Det vil sige, at de arbejdsløse tildeles karaktertræk som fx netop ugidelighed. Når et individ tilskrives en sådan egenskab, sker der iflg. Goffman det, at man kommer til at se bort fra individets øvrige egenskaber, som ellers kunne berettiger vedkommende til at være en del af fællesskabet. Det fører til forskellige former for diskrimination, som begrænser den enkeltes udfoldelsesmuligheder (Goffman, 1978: 17). Derudover kan det føre til nedbrydelse af den arbejdsløses identitet samt diskriminering og ekskludering af de arbejdsløse (ibid.: 65ff).

Med borgerlønsideens øgede fokus på den teknologiske udvikling synes der til sidst at blive taget udgangspunkt i, at arbejdsløshed som socialt problem vil stige, såfremt man fastholder den herskende norm om, at man sørger for sig selv via lønarbejde. Dermed vil den teknologiske udvikling føre til et normsammenbrud, hvor normen om lønarbejde ikke kan efterleves. Man kan ikke forvente, at normen om lønarbejde regulerer adfærden henimod at være et lønarbejdende menneske, såfremt der ikke eksisterer lønarbejde til alle (Ejrnæs & Monrad, 2013: 56f). Den teknologiske udvikling udgør således en trussel, så længe man ikke indretter samfundet og justerer normerne ved bl.a. at indføre borgerløn og udvide arbejdsbegrebet.

Der ses således at være markante forskelle i problemforståelsen, hvor socialpolitikken overvejende er mikroorienteret og borgerlønsideen makroorienteret.

I forhold til den politiske målsætning synes borgerlønsideen også fortsat at repræsentere en ændring, men der findes også ligheder. Målet for begge ideer er, at den enkelte får

mulighed for at realisere sig selv. Midlerne til at opnå dette mål afviger dog væsentligt fra hinanden. Den socialpolitiske målsætning er, at flest muligt skal have mulighed for at realisere sig selv via arbejde. Arbejde er vejen til fællesskabet, og er man udenfor arbejdsmarkedet, står man altså udenfor samfundet. Det søger socialpolitikken at forebygge og afhjælpe via aktive indsatser og incitamenter. Arbejde spiller også en central rolle for borgerlønsideen, men ikke i form af traditionelt lønarbejde, men i udvidet form, hvor fx frivilligt arbejde og andre aktiviteter også har værdi. Borgerlønsideens målsætning er at sikre lighed, tryghed og frihed, så den enkelte selv kan afgøre, hvad der er bedst for vedkommende, og vælge, hvordan vedkommende vil anvende og udvikle sit potentiale.

Nye instrumenter introduceres ligeledes. Der opereres med en basisydelse uden modkrav modsat et kontanthjælpssystem baseret på ret og pligt. Der tales om en negativ indkomstskat, som vil betyde væsentlige ændringer af både forsørgelses- og skattesystemet, i og med at der er tale om en universel, individuel og ubetinget ydelse. Der lægges op til, at jobrådgivningen skal være frivillig, ligesom borgerløn skal ses i kombination med nedsat arbejdstid og et ændret lønbegreb. Alt i alt ændringer, som må anses for fortsat at lægge op til forandringer af tredje grad, jf. Hall.

Borgerlønnens nuværende aktualitet

Hvor borgerlønsideen i perioden 2000-2010 har eksisteret meget begrænset, synes borgerløn fra 2016 til i dag at være en del af flere dagsordener. Medierne sætter fokus på borgerløn ved at bringe artikler om emnet, forskellige typer af borgere bidrager med debatindlæg, ligesom borgerløn synes at være kommet på den politiske dagsorden. Politikere på Christiansborg bliver sat i positioner, hvor de må forholde sig til borgerløn. Bl.a. deltog Socialdemokratiets politiske ordfører Mathias Tesfaye i DR-radioprogrammet P1 Morgen i en debat om borgerløn med Alternativets Josephine Fock. Her udtaler han: ”Det stritter mod enhver socialdemokratisk livsopfattelse at man skal have ret til noget, uden også at have pligt til noget” (P1 Morgen, 2017: 1:04:41).

Dagbladet Information har i forbindelse med artiklen ”Cheføkonom i Saxobank: Danmark bør indføre borgerløn” spurgt Liberal Alliance, hvordan de forholder sig til Steen Jakobsens åbenhed overfor borgerløn. LA’s finansordfører Joachim B. Olsen erklærer sig fuldstændig uenig og kalder borgerløn for principielt forkert:

Idéen om, at man får penge uden at nyde en indsats – at man har ret til andres penge uden, at der bliver stillet modkrav – det er ikke fornuftigt” (Bennike m.fl., 2017).

Også Venstres finansordfører Jacob Jensen er i samme artikel ikke for ideen og udtaler: ”Princippet om, at man får penge uden at røre en finger, det bryder jeg mig ikke om” (ibid.).

Repræsentanter fra to regeringspartier og en repræsentant fra Danmarks aktuelt største parti i Folketinget skyder altså borgerlønsideen ned med henvisning til, at socialpolitikkenes omdrejningspunkt bør være princippet om ret og pligt eller noget for noget. Men borgerlønsideen synes på trods heraf fortsat at være aktuel.

Alternativet står for en væsentlig del af bidragene til borgerlønsideen fra 2016 og frem. Alternativet som politisk parti er, siden de blev valgt til Folketinget, blevet fremstillet som en flok gøglere med hippiedrømme (Mylenberg, 2017; Nielsen, 2016). Partiet har dog det fjerdestørste medlemstal i Folketinget på ca. 11.000, kun overgået af de veletablerede partier S, DF og V. Alternativet synes dermed at kunne mobilisere nogle støtter. Det sidste parti med borgerløn på dagsordenen var som tidligere nævnt i 2000-2005 med Minoritetspartiet, som dog hverken synes at have fået sat borgerløn på dagsordenen eller nået spærregrænsen. Hvad er forskellen fra dengang og nu?

Her vurderes ændringer i problemstrømmen at spille en rolle i form af feedback fra eksisterende programmer, jf. Kingdon (2011: 100), som i 2005 endnu ikke var aktuelle og/eller erfaret. Det er især medierne, der er primus motor for denne feedback, ved at sætte fokus på de socialpolitiske programmets utilsigtede konsekvenser. Flere historier har løbende været i fokus i medierne. Bl.a. er begrebet ”sengepraktik” opstået som udtryk for, at borgere med svært nedsat arbejdsevne sendes i praktik og får stillet en seng eller hvileplads til rådighed. Dette for at praktikken kan gennemføres, og arbejdsevnen afklares (Jensen, 2016; Svendsen, 2015). Der har ligeledes været fokus på, at flere dør i ressourceforløb, end der kommer i job (Krogh, 2015; Sparre, 2016). Ligeledes har der været bragt en historie om, hvordan en kommune, med udgangspunkt i en borgers opslag på Facebook med nybagte cookies, satte borgerens arbejdstid i praktik op med henvisning til, at hvis hun kunne bage kager i weekenden, så kunne hun også øge arbejdstiden (Graversen, 2016).

Derudover har den stigende ulighed løbende været til debat i medierne. Særligt kontanthjælpsloftet har i medierne været i fokus som et element, der øger uligheden (Haislund, 2016; Westersø, 2016). Alt i alt har medierne haft fokus på at fremstille systemet som et ulighedsskabende og uretfærdigt kontrolsystem, hvilket matcher borgerlønsidens kritik af systemet. Mediernes feedback og indikatorer på, at systemet er uretfærdigt og ulighedsskabende, synes meget vel at kunne medvirke til ændringer i problemstrømmen og altså til opfattelsen af, at et problem har skiftet karakter. I første omgang blandt aktører udenfor regeringen. Iflg. Kingdon påvirker medierne i høj grad den offentlige befolknings dagsorden. Medieopmærksomhed på et særligt emne kan ligeledes påvirke lovgivernes opmærksomhed, dels fordi de følger medierne, dels fordi medierne påvirker deres vælgere (Kingdon, 2011: 59). Medierne har således den indirekte virkning, at de påvirker "public opinion", som indvirker på politikerne (ibid.: 68). Selvom mediernes dækning af systemets dysfunktioner ikke direkte har noget med borgerløn at gøre, kan de skabe en stemning hos dele af befolkningen, som får dem til at søge alternative løsninger til den herskende socialpolitiske linje.

Fælles for en stor del af de analyserede dokumenter er, at den teknologiske udvikling i højere grad end tidligere fremføres som årsag til at indføre borgerløn. Det fremstilles som et nødvendigt og mere eller mindre pressende projekt. Borgerløns fortalere kan henvise til analyser fra CEVEA og Kraka, som viser, at omkring 800.000 jobs står til at forsvinde (Kaarsen, 2014; Weise, 2015). På den baggrund får borgerlønsideen opbakning fra føromtalt Steen Jakobsen, Lars Seier Christensen og Stine Bosse. Alle tre er forholdsvis fremtrædende offentlige personer, hvoraf Saxo Bank har forbindelser til regeringspartiet Liberal Alliance, som de bl.a. har hjulpet i gang med en årlig millionstøtte frem til 2015 (Ritzau, 2015). Ligeledes har Stine Bosse sin gang i det politiske miljø i egenskab af sin rolle i bl.a. Europabevægelsen. Det er således personer med adgang til et magtfuldt netværk.

Borgerlønsideen og socialpolitikken er, med investeringsstaten som dominerende paradigme, på nogle punkter begyndt at nærme sig hinanden, mere end det tidligere er set. De deler målsætningen om, at den enkelte skal have mulighed for at realisere sig selv. Derudover italesættes borgerløn som en anden måde at skabe incitament på, hvilket kan ses som et forsøg på at tale sig ind i den herskende problemforståelse. Det synes at gøre borgerløn mere aktuel som et alternativ og en ide i løsningsstrømmen. Kingdon har

opstillet tre kriterier for, hvad der gør en ide i stand til at overleve. Den skal være teknisk mulig, kompatibel med grundlæggende værdier – ikke mindst embedsværkets værdier og hos den gruppe som ideen vedrører – og kompatibel med forventningerne om fremtidige begrænsninger (Kingdon, 2011: 131ff). At borgerlønsideen taler sig ind i dele af den herskende socialpolitiske værdier, synes således at øge chancen for, at borgerløn kan overleve, da de ideer, som altså er forenelige med den dominerende værdi, har den største chance for at blive realiseret (ibid.). Dette kræver dog, at det fra centralt politisk hold erkendes, at de konsekvenser, der følger af de socialpolitiske programmer, ikke stemmer overens med de politiske målsætninger (ibid: 100). En åbning af policy-vinduet vil ligeledes kræve ændringer i den politiske strøm, dvs. nye politiske alliancer, eller ved at der opstår et pres fra fx befolkningen eller interesseorganisationer (ibid: 145ff). Der står ikke en fuld borgerlønsmodel klar til implementering. Alternativet synes at stå klar med en trinvis indførelse af borgerløn, som starter med en basisydelse uden modkrav. At ideen er teknisk klar, i hvert fald i form af en trinvis indførelse og som eksperiment, viser eksemplet fra Finland.

Samlet set synes borgerlønnes aktualitet at udgøre en kombination af flere ting. Borgerlønsaktørene formår at italesætte det sociale system som problemskabende i overensstemmelse med mediebildets fortælling. Der ses grundlæggende at være en større opbakning end tidligere til de emner, som italesættes, herunder også antagelsen om, at den teknologiske udvikling kræver samfundsændringer, som borgerløn kan bidrage til. Mangfoldigheden af aktører, der fremfører borgerløn som en løsning på samfundets problemer, identificeres at være større. Aktørerne identificeres som Alternativet som politisk parti, fremtrædende globale fortalere for borgerløn, mere almindelige borgere/aktører samt en lille gruppe fremtrædende erhvervsfolk. Med til at sætte fokus på borgerløn har også været borgerløns eksperimentet i Finland, som kom stort set, lige efter at Alternativet havde meldt deres forslag om basisydelse uden modkrav ud, og som har sat fokus på, at ideen er ved at sprede sig og noget, som flere lande ønsker at eksperimentere med. Alene tidsperspektivet, dvs. at borgerløn som ide har eksisteret siden 1978, kan ligeledes antages at have haft betydning for borgerlønns nuværende aktualitet, for som Kingdon skriver: "The more a proposal is discussed, the more seriously it is taken" (ibid: 140).

7. Diskussion

Dette afsnit har til formål at diskutere og svare på den del af problemformuleringen, som lyder: Hvilket potentiale for forandring af det sociale arbejde indeholder borgerløn?

De tre foregående analyser har i store træk vist, hvordan borgerlønsideen forholder sig til det sociale arbejde i takt med skiftene i de økonomiske paradigmer samt socialpolitikken. Nedenstående skema tager udgangspunkt i analyserne i kapitel 3, 4 og 5 og viser, hvilke temaer der udgør borgerlønsideens opgør med det sociale arbejde, samt hvilke forslag og målsætninger borgerlønsideen selv opererer med.

	<i>Oprør fra midten</i>	1980'erne & 90'erne	00'erne & 10'erne
Opgøret med socialt arbejde	* Det sociale system/styringssystem, som begrænser den enkelte og er udtryk for mistillid til folks evne til at styre sig selv	* Det sociale system virker begrænsende * Aktivlinjen	* Det sociale system virker begrænsende * Aktivlinjen * Økonomiske incitament * Kontrol * Styringen af socialarbejderne og borgerne
Teknik/konkrete forslag	* Borgerløn kombineret med ret til arbejde, solidarisk deling af arbejdet og nedsættelse af arbejdstiden * Lokalsamfundet som den grundlæggende sociale enhed * Solidarisk værnepligt * Højere timeløn til ubehageligt arbejde * Minimale leveomkostninger skal dækkes af borgerløn	* Trinvis eller fuld borgerløn i kombination med ændret arbejdsbegreb og solidarisk deling af arbejdet * Borgerløn evt. i kombination med en jobtilbudsordning * Sabbat-, ungdoms- og humanitær borgerløn.	* Borgerløn i kombination med nedsat arbejdstid og ændret lønbegreb * Negativ indkomstskat * Borgerløn i kombination med andre tiltag, fx blended learning * Basisydelse uden modkrav som trinvis indførsel af borgerløn * Starte i kommunen som trinvis indførsel af borgerløn * Beskæftigelsessystemet skal rådgive, vejlede samt yde sparring og støtte
Målsætning	* Økonomisk lighed, personlig frihed og solidarisk løsning af samfundets problemer	* Sikkerhed og frihed til den enkelte	* Lighed, frihed og tryghed til alle

Jeg vil i det videre diskutere, hvilket potentiale for forandring af det sociale arbejde der ligger i borgerlønstanken.

Borgerløn & potentialet for forandring af det sociale arbejde

Grundlæggende har der siden *Ofm* været fokus på, hvordan borgerløn kan ændre de strukturelle vilkår i samfundet. Borgerløn i kombination med nedsat arbejdstid og et ændret arbejdsbegreb går igen i alle perioder. Derudover har der løbende været forslag til en trinvis indførelse af borgerløn, aktuelt i form af basisydelse uden modkrav. Den overordnede målsætning forbliver den samme gennem årene; lighed, personlig frihed og tryghed er gennemgående.

Først fra 2000 afføder borgerlønsideen konkrete forslag til ændringer af det sociale arbejde. I årene før 2000 italesættes og betragtes socialsystemet som begrænsende for den enkelte. Borgerløn nævnes som løsningen, der kan frisætte borgerne fra denne begrænsning, men hvilken rolle socialt arbejde er tiltænkt i bekæmpelsen af sociale problemer, fremstår i det uvisse. I *Ofm* tiltænkes lokalsamfundet at skulle udgøre en større rolle som social enhed, hvormed det kan antages, at sociale problemer i et vidt omfang tænkes håndteret her. Efter *Ofm* italesættes lokalsamfundet ikke længere. Det er muligt, at dette kan skyldes specialets fokus på borgerløn i en socialpolitisk kontekst, og at et fokus på borgerløn i en lokalsamfundskontekst som mulig problemløser af sociale problemer kunne have givet et indblik i dette.

Først med Alternativets indtræden som fortaler for borgerløn gives et billede af, hvilken rolle det sociale arbejde kan tænkes at få. Her lægges vægt på, at der skal ydes rådgivning, vejledning, sparring og støtte. Der skal gives tilbud til den enkelte, ud fra hvad den enkelte mener at have behov for, og – helt centralt – skal den enkelte kunne sige nej.

Det kan dog ikke tages for givet, at det er sådan, det bliver. Som Helle Wisbech fra BIEN pointerer i sit indlæg "Borgerløn er rugbrød med frihed på" (2016), vil graden af hjælp og støtte til de svageste være et politisk valg, præcis som det er aktuelt. Udover Alternativet og enkelte andre borgerlønsfortaleres holdning til, at der bør eksistere et socialt arbejde, som

rådgiver, vejleder og støtter, er socialt arbejde ikke et emne, der er særligt meget i fokus eller optager ret mange af borgerlønsfortalerne. Det kan forstås, at det sociale system, som det ser ud i dag, er i vejen for den enkeltes muligheder for at udfolde sig, men hvorvidt det sociale arbejde tænkes afskaffet, reduceret eller tildelt en anden rolle, fremstår uvist hos størstedelen af de aktører, som argumenter for en borgerlønsordning.

Spørgsmålet er bl.a., om det politiske system ønsker at anvende penge på socialt arbejde i et samfund, hvor folk grundlæggende er sikret økonomisk, og hvor tilgangen til mennesket er, at den enkelte selv kan finde ud af at forvalte sin frihed.

Det kan anses som ganske sikkert, at socialt arbejde i et borgerlønsystem ikke vil indeholde en pligt til at deltage i beskæftigelsesfremmende aktiviteter og ikke vil indeholde økonomiske sanktioner. Det er hele kernen i borgerlønsideen, at folk får en ubetinget ydelse, frihed til at forvalte deres eget liv, og at kontrolsystemet skal afskaffes. Med et blik på de mest socialt udsatte i samfundet er der nogle indikatorer på, hvad en sådan frihed og økonomisk tryghed kan betyde for den enkelte.

Iben Nørup fra Institut for Statskundskab ved Aalborg Universitet har i sin ph.d.-afhandling fra december 2014 forsket i arbejdsmarkedsdeltagelsens betydning for den sociale eksklusion af kronisk syge og handicappede. Hun skriver med henvisning til denne i en kronik i Politikken følgende:

(...) De personer, der ikke arbejder, trives ikke mindre af den grund. De mister heller ikke deres venner eller holder op med at se deres familie. Og de taber heller ikke interessen for fritidsaktiviteter og andre interesser eller holder op med at deltage i de sociale aktiviteter, der normalt er en del af deres liv. Det er fakta. De holder altså ikke op med at være en del af fællesskabet, fordi de ikke arbejder.

Det gælder også for de personer, der har helbredsproblemer. Faktisk er der en tendens til, at hvis man er meget syg og meget begrænset af sin sygdom, så er det lettere at være en del af fællesskabet, hvis man ikke er presset til at bruge det lille overskud, man måtte have, på at passe et job nogle få timer om ugen (Nørup, 2015).

Iben Nørup udtrykker, at en førtidspension for nogle kan være et middel til at opnå en større dækning af velfærdsdimensionerne "at have", "at elske", "at være". Hun henviser dermed til E. Allardts velfærdsteori, der har som udgangspunkt, at mennesket har en række definerbare, generelle behov, og at behovsopfyldelse er centralt for alle mennesker. Velfærdsdimensionerne dækker over behovene for materiel velstand, psykisk velfærd og social velfærd, som alle bør være opfyldt, for at man kan opnå det gode liv (Allardt, 1995: 27ff).

SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd – kommer frem til lignende resultater i rapporten *Hvilken forskel gør tilkendelse af førtidspension?:*

Resultaterne om førtidspension er bemærkelsesværdige. Vi kan afvise, at tilkendelse af førtidspension, som vi i udgangspunktet forestillede os, gør folk mere syge. Det gør den ikke, der er kun en virkning for en del af gruppen, og den går i den modsatte retning: den fysiske sundhed bliver bedre af at få førtidspension, den psykiske er den samme. Der er heller ikke noget i vores analyse, der tyder på, at førtidspension går ud over modtagerens anseelse. I hvert fald ikke når det gælder parforhold: Personer, der har fået tilkendt førtidspension, er ifølge vores analyser en lige så attraktiv partner som personer, der ikke har fået tilkendt førtidspension. En førtidspension kan ligefrem holde et ægtepar sammen, især når personen, det drejer sig om, tidligere modtog kontanthjælp (Bengtsson m.fl., 2014: 9).

Borgerløn kan på sin vis sidestilles med en førtidspension på den måde, at der for begge ordningers vedkommende ingen tvang er til at stille sig til rådighed. Med en udvidelse af arbejdsbegrebet, som borgerlønsideen advokerer for, findes der med Nørups fund belæg for at antage, at muligheden for at blive anset som en del af fællesskabet øges. Dette sker, fordi aktiviteter, som ligger udenfor det almindelige lønarbejde, også anses for at være et værdifuldt bidrag til samfundet. Derudover ser det ud til, at det for nogle mennesker med væsentlig nedsat arbejdsevne kan føre til en forbedring af deres situation, modsat hvis de modtog kontanthjælp.

Det kan anses som afgørende, at borgerlønsydelsen er tilstrækkeligt stor for at sikre den enkelte en basal økonomisk tryghed. Borgerlønsideen indeholder som udgangspunkt et princip om, at den enkelte får dækket sine basale behov. Men hvad er de basale behov, og hvem definerer dette? Der findes fx forskellige fattigdomsdefinitioner, hvis anvendelse vil have betydning for, i hvor høj grad man mener, at den enkelte skal dækkes økonomisk. Hvis man fx tager udgangspunkt i en absolut fattigdomsdefinition, vil en person defineres som fattig, hvis vedkommende besidder utilstrækkelige subsistensmidler (mad, tøj osv.) til at opretholde livet. Der er altså tale om et eksistensminimum. Med et udgangspunkt i en relativ fattigdomsdefinition vil en person blive defineret som fattig, når vedkommende savner ressourcerne til at indgå i de aktiviteter og have de livsbetingelser, som er normale eller anerkendte i det samfund, vedkommende er en del af. Udgangspunktet er, at der skal være mulighed for normal deltagelse i samfundet (Andersen & Larsen, 2016: 261ff). Hvad man anser som et acceptabelt leveniveau, og hvilken definition man tager udgangspunkt i, er altså afgørende for, i hvilken grad man mener, at den enkelte skal sikres.

Hvis vi skuler til Finland, som siden 1.1.2017 har kørt et toårigt borgerløns eksperiment, ses ydelsen at være relativt lav. Deltagergruppen får en basisindkomst på 560 euro pr. måned (ca. kr. 4.100) (Kela, 2017). Niveauet er lavere end det normale niveau for sociale ydelser i Finland. Såfremt man ønsker et højere ydelsesniveau, kan man ansøge om at få udbetalt differencen mellem borgerlønsydelsen og det ydelsesniveau, man hidtil har fået.

Boligstøtten ydes som hidtil. Finland er, ligesom Danmark, i top 10 over de mest dyre lande i EU hvad angår leveomkostninger. Kr. 4.100 må altså anses som et relativt lavt ydelsesniveau. Formålet med det finske forsøg er at adressere arbejdets ændrede natur, at fremme aktiv deltagelse, at give folk et incitament til at arbejde og at reducere bureaukratiet (ibid.). Et centralt mål for forsøget er at fjerne manglende incitament til at søge arbejde, bl.a. ved at deltagerne får lov til at beholde deres basisydelse, såfremt de finder arbejde. At folk i højere grad end tidligere kommer i arbejde, er forsøgets primære indikator (Reynolds & Healy, 2016). Man kan derved udlede, at der med forsøget i Finland sker det, som bl.a. Niels I. Meyer, medforfatter af *Ofm*, frygtede ville ske – at borgerløn bruges til at nedsætte de sociale ydelser. Borgerløn anvendes således direkte som led i en politik, hvor man søger at skabe incitament til at arbejde, da ydelsen er så lav, at det må antages, at de fleste ikke kan leve af denne alene. Dermed er vi med det sociale arbejde tilbage til det udgangspunkt, hvor det handler om at samle de mennesker op, som ikke kan klare sig under disse forudsætninger, såfremt et sådant socialt arbejde eksisterer.

Konsekvensen kan blive, at den enkelte ekskluderes, isoleres og overlades til sig selv.

Tidligere socialrådgiver Gunvor Auken skriver i debatindlægget "Borgerløn er førtidspension med glasur på", at hun er modstander af borgerløn, da hun ser den som samfundets genvej til at afskrive sig ansvaret for at hjælpe de mest udsatte ind i fællesskabet (Auken, 2016). Det kan ikke fuldstændig afvises, at det kan blive en konsekvens, såfremt det er den vej, man ønsker at gå politisk. Der ligger således i borgerløn en mulighed for at det sociale arbejde kan komme til at indeholde rådgivning og vejledning med henblik på at understøtte den enkelte til at kunne anvende sit potentiale, ligesom der er mulighed for, at det vil komme til at handle om, at samle de mennesker op, som ikke kan leve under de forudsætninger som gives den enkelte. Under hvilken form, dvs. offentligt, privat, frivilligt, via lokalsamfund eller andet fremstår uafklaret.

8. Konklusion

Formålet med dette speciale har været at undersøge, hvad der aktualiserer borgerløn inden for konteksten af den socialpolitiske udvikling, herunder det sociale arbejde, samt at diskutere, hvilket potentiale for forandring af det sociale arbejde borgerløn indeholder. For at konkludere besvares de fire hjælpespørgsmål, som er udarbejdet i forlængelse af problemformuleringen. Derefter rundes der af med en endelig besvarelse af problemformuleringen. For at skabe et overblik har jeg udarbejdet et oversigtsskema, som fremgår på s. 97. Skemaet giver overblik over, hvordan borgerlønsideen har udviklet sig, siden *Ofm* introducerede borgerløn i Danmark i 1978.

Besvarelse af de fire hjælpespørgsmål

Hvilke ideer danner grundlag for borgerløn, og hvordan har ideerne ændret sig gennem tiden?

Som det fremgår af undersøgelsen, er arbejdsløshed som et socialt problem gennemgående et centralt tema, der danner grundlag for borgerlønsideen i den socialpolitiske kontekst. Derefter følger en problematisering af det socialsystem, der er bygget op omkring de arbejdsløse, og som menes at føre til yderligere sociale problemer. Særligt kritiseres aktivlinjen, principperne om ret og pligt, kontrol af de ledige, systemet som begrænsende og klientgørende, samt at systemet er blevet for dyrt og bureaukratisk. Ideen er, at borgerløn i kombination med nedsat arbejdstid og et ændret arbejdsbegreb kan løse disse problemer. Med borgerløn menes det, at man kan skabe et system med økonomisk sikkerhed, tryghed, frihed og lighed, som giver borgerne mulighed for selv at bestemme, hvad der er meningsfuldt, samt at realisere sig selv og udvikle sit potentiale.

Borgerlønsideen identificeres ikke at have udviklet sig væsentligt siden dens fremkomst i Danmark. Der er således kun i begrænset omfang sket forandringer i opfattelsen af problemer, årsager til problemerne eller løsningsforslag. Hvor *Ofm* dog primært problematiserede den herskende vækstideologi som årsag til bl.a. den stigende arbejdsløshed, ses dette løbende at være trådt mere i baggrunden. Kritikken af socialsystemet og aktivlinjen bliver fra 1990'erne mere fremtrædende og det, som

borgerløn primært ses at være i opgør med. Derudover er en fremtidig automatisering og robotisering trådt mere i forgrunden som argument for, at borgerløn nu er en nødvendighed. Dette sker i takt med, at den teknologiske udvikling i stigende grad diskuteres i forhold til, hvor mange job vi skal forvente at miste og kunne skabe. Den teknologiske udvikling som årsag til en stigende arbejdsløshed har dog været et emne i borgerlønsideen siden *Ofm*.

Hvad angår løsninger har der igennem tiden været forskellige løsninger for en implementering af borgerløn i spil. Især i 1980'erne og 1990'erne herskede der en opfattelse af, at en trinvis borgerløn ville være nødvendig, for i sidste ende at kunne udbrede borgerløn til alle samfundsborgere. Det resulterede i nogle forslag om at starte med bestemte befolkningsgrupper. Denne opfattelse ses også at gælde i dag, hvor Alternativet foreslår en basisydelse uden modkrav, som på sigt tænkes udbredt til at gælde alle offentlige ydelser og i sidste ende alle samfundets borgere. Derudover er der forslag om at starte med at udbrede borgerløn i en enkelt kommune for derefter at udbrede det i tilfælde af succes.

Grundlæggende fremstår borgerlønsideen stadig som indeholdende en målsætning om at skabe lighed, økonomisk sikkerhed og frihed, der sikres via en borgerløn i kombination med nedsat arbejdstid, deling af arbejdet samt et ændret arbejdsbegreb og evt. andre tiltag.

Hvordan og i hvilken grad kan borgerlønsideen anses som en forandring af den herskende socialpolitik igennem tiden?

Borgerlønsideen identificeres som et opgør med den problemopfattelse, der hersker igennem de skiftende paradigmer, og som ligger til grund for udviklingen af socialpolitikken. Med *Ofm* hersker et opgør med vækstideologien og en politik planlagt ud fra ideen om fortsat vækst, som anses som en fejludvikling, der ikke kan løse arbejdsløshedsproblemerne. Under det neoliberale paradigme er omdrejningspunktet et opgør med en politik, baseret på et menneskesyn som anser arbejdsløshed som selvforskyldt. Det er således et opgør med aktivlinjen og "noget for noget"-tankegangen. I forhold til investeringsstaten tages opgøret med aktivlinjen, ret og pligt-princippet samt socialsystemet som et kontrolsystem op igen.

Inden for hvert paradigme identificeres der at være elementer, som borgerlønsideen kan erklære sig delvist enig i, og som indeholdes i borgerlønsideen: keynesianismens målsætning om et dækkende socialt sikkerhedsnet og dekommodificering; neoliberalismens målsætning om en mindre rolle til staten; og investeringsstatens målsætning om at fremme mennesket som et autonomt, entreprenant og selvansvarligt individ. Selvom målsætningerne er enslydende, ses der dog at være væsentlige forskelle i, hvilke midler der tænkes at kunne føre til målet. Borgerlønsideen ser ikke et socialt sikkerhedsnet og muligheden for at træde ind og ud af arbejdsmarkedet tilstrækkeligt og mener, at mennesket har behov for andet end materiel sikkerhed. Med en mindre rolle til staten menes mindre kontrol og administration af menneskers liv, men stadig en basal forsørgelse. For at fremme menneskers autonomi og selvansvarlighed abonnerer borgerlønsideen på en model, hvor mennesket via frihed og tryghed sættes fri og selv kan tage ansvar for eget liv. Socialpolitikken er derimod bygget op om, at mennesket ansvarliggøres, ved at man stiller krav, og ved at der er pligter forbundet med rettigheder. Alt i alt ses borgerlønsideen altså at indeholde en kombination af elementer fra hvert paradigme.

Borgerlønsideen begynder fra start 1990'erne at omtale borgerløn som et incitament til at arbejde. Dermed taler borgerløn sig ind i socialpolitikkenes herskende værdi om behovet for incitament for at få folk i arbejde.

Borgerlønsideen fremstår overordnet og gennem hele den socialpolitiske udvikling som repræsentant for en tredjegradsforandring, jf. Hall, da borgerløn står for fundamentale ændringer af problemforståelsen, målsætninger og instrumenter. Det etablerede system står fast på princippet om ret og pligt som en grundsten i samfundets indretning, hvilket borgerlønsideen står i opposition til.

Er der noget i sammenhængen mellem borgerlønsideen og socialpolitikken eller i graden af forandring, som kan indikere, hvad der aktualiser borgerlønsideen?

Som min undersøgelse har vist, har borgerlønsideen siden 1980'erne konstant vist sig som et opgør med, hvad der anses at være socialsystemets tvang og kontrol. Undersøgelsen har ligeledes vist, at borgerlønsideen i perioder har været aktualiseret, men igen lukket ned og været passiv. Borgerlønsideen er for alvor dukket op igen fra 2016. Det synes at præge

billedet, at der er konsensus mellem borgerlønsideens kritik af socialsystemet og den feedback på de socialpolitiske programmets utilsigtede konsekvenser, som bl.a. medierne bringer. Dermed synes det sandsynligt, at borgerløn som et opgør med og et alternativ til det sociale system kan tænkes at have vækket genklang hos flere i den brede offentlighed, og at ideen derigennem har vundet aktualitet.

Derudover italesættes borgerløn i stigende grad som en nødvendighed, som følge af at den teknologiske udvikling vil skabe stigende arbejdsløshed, hvis ikke vi tilpasser samfundet til det. Udgangspunktet er ligeledes, at i en situation med større arbejdsløshed vil et i forvejen dyrt bureaukrati og kontrolorgan tage om sig. At den teknologiske udvikling er en trussel mod den eksisterende samfundsorden, medmindre der indføres borgerløn som sikring af den enkelte, er et emne som optager fremtrædende erhvervsfolk, både herhjemme og i udlandet. Der kan desuden henvises til analyser, som peger på, at mange hundredetusinde arbejdspladser vil forsvinde. At den teknologiske udvikling tages op som årsag til en arbejdsløshed, som skal håndteres, forstås ligeledes at medvirke til, at borgerløn har vundet aktualitet.

Borgerlønsideen og socialpolitikken ses at dele målsætning og ønske om at fremme menneskets mulighed for at agere autonomt, entreprenant og selvansvarligt. Til trods for uenighed om målet om, hvordan denne egenskab opnås, ses borgerlønsideen at være mere i overensstemmelse med de dominerende værdier end tidligere, hvilket øger chancerne for, at borgerløn overlever og bevarer sin aktualitet.

At borgerløn har vundet aktualitet synes altså, med udgangspunkt i en socialpolitisk kontekst, at være en kombination af flere ting. Det vil sige en italesættelse af allerede problematiske forhold i det sociale system kombineret med en forudsigelse af øget automatisering og robotisering, som antages at forværre de aktuelle problemstillinger, i og med at de ikke vil kunne løses med eksisterende politiske redskaber som ret og pligt, aktivering og kontrol. Samtidig er der en konsensus om, at mennesket som et aktivt og selvansvarligt væsen bør fremmes.

Hvordan har det sociale arbejde udviklet sig i takt med den socialpolitiske udvikling, hvordan forholder borgerløn sig til det sociale arbejde, og hvilket potentiale for forandring af det sociale arbejde ligger der i borgerlønsideen?

Det sociale arbejde har siden slut 1970'erne udviklet sig i takt med den socialpolitiske udvikling. Under keynesianismen handlede det sociale arbejde, i store træk, om at udbetale sociale ydelser uden modkrav samt give tilbud om rådgivning og vejledning. Under neoliberalismen kom det sociale arbejde til at handle om at sørge for, at borgerne levede op til deres pligter om at deltage i aktive indsatser som incitament til at få flere på arbejdsmarkedet samt i højere grad at anvende økonomiske sanktioner. Under investeringsstaten i dag er det sociale arbejdes rolle at sørge for tilbud om udvikling og læring, herunder at sanktionere dem, som ikke ønsker at tage imod disse tilbud.

Borgerlønsideen har gennemgående stået i opposition til det sociale arbejde og repræsenterer et opgør med det sociale arbejde som et styringssystem. Dette styringssystem menes at kontrollere og administrere de arbejdsløse samt at virke begrænsende og kontraproduktivt for den enkelte og for samfundet. Det er et opgør med opfattelsen af, at man med kontrol og tvang opnår mennesker, som tager ansvar og udvikler deres potentiale. Med de konkrete forslag, borgerlønsideen aktuelt indeholder, skal vi forstå, at det sociale arbejde bør indeholde frivillige tilbud, som skal tage højde for de forskellige behov, den enkelte borger måtte have, så den enkelte får mulighed for at udfolde sig selv. Der er et potentiale for, at udsatte borgere med en generel tryghed og frihed i kombination med et ændret arbejdsbegreb får større mulighed for at blive anset som en del af fællesskabet, idet andre aktiviteter end lønarbejde vil blive tildelt en højere status. Der er ligeledes indikation for at tro, at borgere med svært nedsat arbejdsevne kan opnå forbedringer af deres samlede situation. Der ses dog også at være risiko for, at borgerløn kan bruges til at nedsætte de sociale ydelser og afskaffe/reducere det sociale arbejde. Dette med henvisning til, at folk selv kan finde ud af at forvalte deres frihed, hvormed de borgere, som i forvejen er udsatte, risikerer at blive ekskluderet og isoleret. Hvordan borgerløn potentielt ændrer det sociale arbejde, vil være et politisk valg, som kan gå begge veje.

Endelig konklusion

Det er konklusionen, at borgerløn aktualiseres som en kombination af flere ting. Aktualiteten kan forstås i sammenhæng med den socialpolitiske udvikling, da borgerlønsideen grundlæggende står i opposition til det herskende princip om ret og pligt samt systemet som et dyrt, ulighedsskabende og bureaukratisk kontrolsystem. Et område, der er kommet opmærksomhed på som problemskabende i offentligheden grundet mediernes fokus på dette. Derudover har en kombination af et politisk parti i Folketinget, der har borgerløn som mærkesag; at andre lande begynder at eksperimentere med borgerløn; mediernes opmærksomhed på emnet; en mere mangfoldig aktørgruppe samt diskussioner i samfundet om den teknologiske udviklings indvirkning på samfundet betydning for borgerlønnes aktualitet. Hvordan det sociale arbejde i et borgerlønssamfund vil tage sig ud, må konkluderes at være uforudsigeligt, da dette i høj grad vil være et politisk valg. Til sidst må det ses som afgørende, at borgerlønsideen siden 1978 løbende er dukket op som en modsigelse til det eksisterende socialsystem, ved at politiske entreprenører i perioder har genrejst og holdt liv i ideen ved at fremføre den samt investeret tid, energi og omdømme. Som Kingdon (2011: 143) nævner, er det først efter flere års modning, at en ny ide når dertil, hvor den kan blive taget under seriøs betragtning.

Oversigtsskema

Borgerlønsideens problem-opfattelser	1978: Oprør fra midten	1980'erne	1990'erne	00'erne	10'erne
Problemer	<ul style="list-style-type: none"> * Stigende arbejdsløshed * Ulighedsproblematikker 	<ul style="list-style-type: none"> * Arbejdsløshed. Særligt ungdomsarbejdsløshed * Kontanthjælp bidrager til at gøre arbejdsløshed mindreværdigt * Stigende bureaukrati 	<ul style="list-style-type: none"> * Arbejdsløshed * Aktivering * Rådighedsforpligtelsen * Arbejdsløshedsfælde * Klientgørelse 	<ul style="list-style-type: none"> * Udstødning fra arbejdsmarkedet * Ulighed * Tvangsarbejde og -aktivering * Socialt kontrolsystem 	<ul style="list-style-type: none"> * Arbejdsløshed * Stigende ulighed * Klientgørelse * Dyrt bureaukrati * Sociale udfordringer * Arbejdsløshedsfælde * Fattigdom
Årsager	<ul style="list-style-type: none"> * Vækstideologier * Manglende solidaritet 	<ul style="list-style-type: none"> * Lavkonjunktur – ti års krise * Teknologisk udvikling * Politisk anvendes forkert redskab. 	<ul style="list-style-type: none"> * Fortsat tro på fuld beskæftigelse som grundlag for politiske løsninger * Lappeløsninger * Undertrykkende socialsystem 	<ul style="list-style-type: none"> * Teknologisk udvikling * Rigtigt socialsystem * Det må erkendes, at fuld beskæftigelse er uopnåeligt 	<ul style="list-style-type: none"> * Teknologisk udvikling * Socialsystemet som begrænser og kontrollerer * Globalisering
Løsninger	<ul style="list-style-type: none"> * Borgerløn i kombination med fleksibel arbejdstid, ligestilling af arbejdet i og udenfor hjemmet, solidarisk deling af arbejdet 	<ul style="list-style-type: none"> * Borgerløn kombineret med arbejdsdeling * Trinvis indførelse af borgerløn 	<ul style="list-style-type: none"> * Borgerløn i kombination med ændret arbejdsbegreb og arbejdsdeling * Minimumsindkomst * Trinvis borgerløn 	<ul style="list-style-type: none"> * Borgerløn på den politiske dagsorden * Borgerløn 	<ul style="list-style-type: none"> * Borgerløn i kombination med nedsat arbejdstid, ændret arbejdsbegreb * Basisydelse uden modkrav * Negativ indkomstskat * Arbejdsdeling * Blended learning
Målsætning	<ul style="list-style-type: none"> * Økonomisk lighed * Personlig frihed * Solidarisk løsning af samfundsproblemer * Et humant ligevægtssamfund 	<ul style="list-style-type: none"> * Sikre at borgerløn ikke misbruges til nedsættelse af offentlige ydelser 	<ul style="list-style-type: none"> * Lighed * Frihed * Myndighed 	<ul style="list-style-type: none"> * Økonomisk sikkerhed og tryghed * Frihed 	<ul style="list-style-type: none"> * Lighed * Økonomisk sikkerhed * Frihed * Social bæredygtighed
Aktører	Akademikere	Borgerlønsbevægelsen	Akademikere, politisk parti	Politisk parti, akademikere, BIEN	Politisk parti, akademikere, fagfolk, BIEN, erhvervsfolk, internationale forfattere erhvervsledere, borgere

Referencer

- Allardt, E. (1995). De allmänna välfärdsdimensionerne. I *Att Ha, Att Älska, At Vara - Om velfärd i Norden* (s. 23–35). Argos.
- Alternativet. (2014, april 24). 4. Social bæredygtighed. Hentet fra <https://alternativet.dk/politik/partiprogram/4-social-baeredygtighed>
- Alternativet. (2017, oktober 2). Ubetinget Basisindkomst/Borgerløn. Visionstekst. Hentet 30. marts 2017, fra <https://dialog.alternativet.dk/t/ubetinget-basisindkomst-borgerlon/4680>
- Andersen, J., & Larsen, J. E. (2016). Fattigdom og social eksklusion. I I. Hornemann Møller & J. Elm Larsen (Red.), *Socialpolitik* (4. udg., s. 259–284). Kbh.: Hans Reitzel.
- Auken, G. (2016, juni 16). Borgerløn er førtidspension med glasur. Hentet 31. januar 2017, fra <https://www.information.dk/debat/2016/06/borgerloen-foertidspension-glasur>
- Baunsbak-Jensen, A. (2017, januar 30). Debat: DEMOKRATI: Hvordan svækker vi angsten? - Mediearkiv - Infomedia. Hentet 31. januar 2017, fra <https://apps-infomedia-dk.zorac.aub.aau.dk/mediearkiv/link?articles=e616c941>
- Bengtsson, K., Kjær, A. A., Damgaard, M., Kolding, C., & SFI - Det Nationale Forskningscenter for Velfærd. (2014). *Hvilken forskel gør en tilkendelse af førtidspension?* Kbh.: SFI - Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Bennike, C., Haug, K., & Sindberg, M. (2017, marts 5). Cheføkonom i Saxo Bank: Danmark bør indføre borgerløn. *Information*.
- Beskæftigelsesministeriet. (2002). Aftale om Flere i Arbejde.pdf.
- Beskæftigelsesministeriet. (2012, juni 30). Aftale om en reform af førtidspension og fleksjob.pdf.
- Beskæftigelsesministeriet. (2013, april 18). Aftale om en reform af kontanthjælpssystemet - flere i uddannelse og job.pdf.
- Beskæftigelsesministeriet. (2015, november 18). Aftale om et kontanthjælpssystem hvor det kan betale sig at arbejde - Jobreform fase 1.
- BIEN Danmark. (u.å.-a). Hvad er basisindkomst? – BIEN Danmark. Hentet 7. februar 2017, fra <http://basisindkomst.dk/hvad-er-basisindkomst/>
- BIEN Danmark. (u.å.-b). Vision og strategi. Hentet 11. juli 2017, fra <http://basisindkomst.dk/vision-og-strategi/>

- BIEN Earth. (u.å.). What is basic income? Hentet 30. marts 2017, fra <http://basicincome.org/basic-income/>
- Borgerlønsgruppen. (1983). *Tema: borgerløn og beskæftigelse*. København: Midteroprørets informationscenter.
- Brun, E., & Engelbreth Larsen, R. (2002). *Oprør fra bredden: fra velfærdsstat til borgerløn: en antologi*. Kbh.: Tiderne Skifter.
- Bømler, T. (2011). *Fra welfare til workfare 1990-2011*. Kbh.: Hans Reitzel.
- Baadsgaard, K., Jørgensen, H., Nørup, I., & Olesen, S. P. (2012). Fra klientorienteret arbejde til administrativt arbejde: ændringer i den faglige praksis og kvalificering på det beskæftigelsespolitiske område. *Tidsskrift for arbejdsliv*, 14(4), 30–47, 89.
- Carstens, A. (1998). *Aktivering - klientsamtaler og socialpolitik*. Kbh.: Hans Reitzel.
- Christensen, E. (1993, september 13). Velfærdsydelse eller borgerløn: på vej mod et paradigmeskift i arbejdsmarkeds- og socialpolitikken. *Information*.
- Christensen, E. (2000). *Borgerløn, fortællinger om en politisk idé*. Hovedland.
- Christensen, E. (2016a, januar 25). Basisindkomst – både realistisk og utopisk. Hentet 7. juli 2017, fra <http://modkraft.dk/blog/erik-christensen/basisindkomst-b-de-realistisk-og-utopisk>
- Christensen, E. (2016b, december). Nyt Fokus - Vi må lære af den glemte historie. Hentet 7. juli 2017, fra <http://nytfokus.nu/nummer-8/vi-maa-laere-af-den-glemte-historie/>
- Christensen, E., Kjer Johansen, M., Kvist, K. K., & Torlyn, B. (1995, november 13). Mens vi venter på borgerløn. *Det fri aktuelt*.
- Christensen, E., & Lieberkind, K. (2014, december 25). Debat: BASISINDKOMST: Borgerløn kan skabe større social retfærdighed. *Politiken*.
- Christensen, L. S. (2017, maj 13). Debat: Borgerløn er uundgåelig på lang sigt. *Berlingske*.
- Duedahl, P., & Hviid Jacobsen, M. (2010). *Introduktion til dokumentanalyse*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Egelund, T. (2016). Socialt arbejde. I J. Elm Larsen & I. H. Møller (Red.), *Socialpolitik* (4. udg., s. Kap. 24). Kbh.: Hans Reitzel.
- Eistrup, J., & Christensen, A. B. (2016). De beskæftigelsespolitiske og forsørgelsesmæssige ordninger. I M. Goli & L. Hansen f.1975 (Red.), *Beskæftigelsespolitik og socialt arbejde: i teori og praksis* (2. udg., s. 55–89). Kbh.: Hans Reitzel.

- Ejrnæs, M., & Monrad, M. (2013). Teorier om sociale problemer. I J. Guldager & M. Skytte (Red.), *Socialt arbejde: teorier og perspektiver* (s. 51–85). Kbh.: Akademisk Forlag.
- Elbæk, U., Fock, J., & Gejl, T. (2016, december 19). En basisydelse til alle kan blive redningen, når maskinerne overtager. Hentet 31. januar 2017, fra <http://politiken.dk/debat/debatindlaeg/art5748664/En-basisydelse-til-alle-kan-blive-redningen-n%C3%A5r-maskinerne-overtager>
- Enrum, N., & Socialkommissionen. (1993). *Socialkommissionens reformforslag: resumé*. Kbh.: Socialkommissionen.
- Esping-Andersen, G. (1990). The Three Political Economies og the Welfare State. I *The three worlds of welfare capitalism* (s. 9–34). Cambridge: Policy Press.
- Fock, J. (2016, januar 3). Debat: Både bistand og samfund skal forandres. *Information*.
- Folketinget, C. K. Kt. +45 3337 5500E-mail: folketinget@ft.dk. (2017, oktober 2). Folketinget - B 32 - 2016-17 Forslag til folketingsbeslutning om afskaffelse af kontanthjælpsloftet, 225-timersreglen m.v. Hentet 13. april 2017, fra <http://www.ft.dk/samling/20161/beslutningsforslag/b32/beh1-59/152/forhandling.htm?startItem=>
- Gejl, T. (2016). 09 ubi-nordic.org: Day 1, Torsten Gejl. Hentet fra <https://www.youtube.com/watch?v=oj1naxqt7gg&index=7&list=PLMVhXP4Sf9qrjSKI2UXARN9MHBoHHUwFy>
- Gjerding, S. (2016, april 20). De fattige har brug for penge – ikke kontrol. *Information*. Hentet fra <https://www.information.dk/indland/2016/04/fattige-brug- penge-kontrol>
- Goffman, E. (1978). Stigma og social identitet. I *Stigma* (s. 13–59). Gyldendal.
- Goli, M. (2016). Beskæftigelsespolitik mellem struktur og konjunktur. I M. Goli & L. Hansen (Red.), *Beskæftigelsespolitik og socialt arbejde: i teori og praksis* (2. udg., s. 23–54). Kbh.: Hans Reitzel.
- Graversen, M. (2016, december 12). Kommunen så på Facebook, at Anita havde bagt småkager - Så satte de hendes arbejdstid op. Hentet 1. juli 2017, fra <https://www.b.dk/content/item/1004634>
- Guldager, J., & Skytte, M. (2013). Aktuelle fællestræk og udfordringer for socialt arbejde. I J. Guldager & M. Skytte (Red.), *Socialt arbejde: teorier og perspektiver* (s. 511–521). Kbh.: Akademisk Forlag.
- Hagen, R. (2003). Rational Choice. I H. Andersen & L. B. Kaspersen (Red.), *Klassisk og moderne samfundsteori* (2. udg., s. 219–234). Kbh.: Hans Reitzel.
- Haislund, J. (2016, oktober 26). Forsker om kontanthjælpsloft: Skræmmende. Med risiko for at skabe parallelsamfund. Og ikke gennemtænkt. Hentet 1. juli 2017, fra

<https://jyllands-posten.dk/premium/indland/ECE9101958/forsker-kalder-kontanthjaelpsloftet-et-socialt-eksperiment/>

- Hall, P. A. (1993). Policy Paradigms, Social Learning, and the State: The Case of Economic Policymaking in Britain. *Comparative Politics*, 25(3), 275–296.
<https://doi.org/10.2307/422246>
- Hansen, H. (1993). Borgerløn og Socialkommissionen. *Salt*, 2(4), 1–2.
- Hansen, R. (2016, oktober). Skal alle nyde uden at yde? - Djøfbladet. Hentet 7. februar 2017, fra <http://www.djoefbladet.dk/blad/2016/17/skal-alle-nyde-uden-at-yde.aspx>
- Hardinger, M. (2017, december 3). Debat: Ét ord kan få dig til at leve af at dyrke hvidkål i dit sommerhus. *BT*.
- Haunstrup, T., Christensen, E., Enrum, N., Hildebrandt, S., Blegaa, S., & Jazrawi, T. (2016). Nyt Fokus - Basisindkomst er kommet på dagsordenen. *Nyt Fokus*, 2016(8), 3.
- Haxthausen, T. (2002). Til arbejdet, liv eller død? I E. Brun & R. Engelbreth Larsen (Red.), *Oprør fra bredden: fra velfærdsstat til borgerløn: en antologi* (s. 30–38). Kbh.: Tiderne Skifter.
- Holst, H. K. (2017, maj 23). Stine Bosse har et budskab til danskerne: Hvis vi ikke taler om det her, vil det ramme mine og jeres børnebørn. *Berlingske*.
- Janson, J. (2012). A new politics for the social investment perspective. I G. Bonoli & D. Natali (Red.), *The politics of the new welfare state* (s. 21–39). Oxford: Oxford University Press. Hentet fra <http://dx.doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199645244.001.0001>
- Jensen, K. (2016, juli 17). Kommune om Lottes sengepraktik: Vi blev nødt til det. Hentet 1. juli 2017, fra https://www.avisen.dk/kommune-om-lottes-sengepraktik-vi-blev-noedt-til-det_396771.aspx
- Jensen, P. H. (2014). Konkurrencestaten: Hvad er effekterne for medborgerskabet og beskæftigelsen? *Tidsskrift for Socialpolitisk Forening. Social Politik. Social Politik., Tema: Konkurrencestaten, den moderne velfærdsstat?* (1), 19–24.
- Jensen, P. H., & Born, A. W. (2008). Jobplaner og medborgerskab - et nyt dispositiv? *Uden for nummer*, 8(15), 16–29.
- Jensen, P. H., & Prieur, A. (2015). Menneskesyn i social- og kriminalpolitik i USA og i Danmark. I M. Harder & M. A. Nissen (Red.), *Socialt Arbejde i en foranderlig verden* (s. 145–161). Akademisk Forlag.
- Jespersen, J. (1983). En økonoms tanker omkring borgerløn. I Borgerlønsguppen (Red.), *Tema: borgerløn og beskæftigelse* (s. 37–43). København: Midteroprørets informationscenter.

- Jespersen, J. (1984). Samfundsløn - en menneskeret? *VS bulletin*, 1984(226), 14–17.
- Jespersen, J., Krause, K., & Meyer, N. I. (1983). Arbejdsrapport om Borgerløn, negativ indkomstskat og beskæftigelse. I Borgerløngruppen (Red.), *Tema: borgerløn og beskæftigelse* (s. 15–24). København: Midteroprørets informationscenter.
- Jung, A., Brauck, M., & Straubhaar, T. (2017, februar 22). Borgerløn ruster mennesker, der gerne vil præstere noget. *Politiken*, s. 6–7.
- Juul, S. (2014). Er konkurrencestaten en velfærdsstat? *Tidsskrift for Socialpolitisk Forening. Social Politik.*, (1), 25–30.
- Kela. (2017, januar 13). Objectives and implementation of the Basic Income Experiment. Hentet 12. april 2017, fra <http://www.kela.fi/web/en/basic-income-objectives-and-implementation>
- Kingdon, J. W. (2011). *Agendas, alternatives, and public policies* (Updated 2. ed.). Boston: Longman.
- Knudsen, H. (1993). Lønarbejde: tvang eller frihed?: ret eller pligt? *Salt*, 2(2), 34–37.
- Krause, K. (1986, september 15). En borger er sin løn værd. *Berlingske tidende*.
- Krogh, B. (2015, april 10). 35 personer døde i forløb hos kommunen: Kun 31 fik job. Hentet 1. juli 2017, fra <https://www.mx.dk/nyheder/danmark/story/22879385>
- Kaarsen, N. (2014, april 18). *computere_og_udskiftning_af_jobfunktioner.pdf*. Hentet 1. juli 2017, fra http://kraka.org/sites/default/files/public/computere_og_udskiftning_af_jobfunktioner.pdf
- Larsen, R. E. (1998). Borgerløn. *Faklen: Et stridsskrift for humanister, relativister og erkendelsesterrorister*, 1998(7), 28–32.
- Larsen, R. E. (2001, oktober 9). Frontalt: Sæt borgerløn på dagsordenen. *Ekstra Bladet*.
- Larsen, R. E. (2002). En humanistisk borgerlønreform. I E. Brun & R. Engelbreth Larsen (Red.), *Oprør fra bredden: fra velfærdsstat til borgerløn: en antologi* (s. 119–132). Kbh.: Tiderne Skifter.
- Larsen, R. E. (2005, januar 27). Debat: Partilederne har ordet: Borgerløn til alle. *Jyllands-Posten*.
- Lauridsen. (2012a, maj 3). Krævementaliteten og klientgørelsen har sine historiske grunde. *Kristeligt Dagblad*.
- Lauridsen. (2013, april 5). Debat: Tak til Lene Espersen for at pege på borgerløn. *Jyllands-Posten*.

- Lauridsen, E. (2012b, december 21). Borgerne skal have magten tilbage. *Information*.
- Lauridsen, M. A. (2017, april 5). Saxo Banks cheføkonom: Lad os indføre borgerløn. *Berlingske Business*.
- Lieberkind, K. (2007). Hvem er en byrde for hvem? Reciprocitet efter Van Parijs. I E. Christensen f.1945-06-26, K. Lieberkind, & C. Ydesen (Red.), *Retten til basisindkomst: en demokratisk frigørelse* (s. 290–320). Göteborg: NSU Press.
- Lind, J. (2016). Socialpolitik og arbejde. I Hornemann Møller & J. Elm Larsen (Red.), *Socialpolitik* (4. udg., s. 407–425). Kbh.: Hans Reitzel.
- Loftager, J. (1994). Borgerløn og marginalisering. *Salt*, 3(2), 9–10.
- Loftager, J. (2007). Borgerlighed, Marshall og borgerindkomst. I E. Christensen, K. Lieberkind, & C. Ydesen (Red.), *Retten til basisindkomst - en demokratisk frigørelse* (s. 112–131). NSU Press.
- Lunde, J. (1983). Krisen og behovet for borgerløn. I Borgerlønsguppen (Red.), *Tema: borgerløn og beskæftigelse* (s. 75–80). København: Midteroprørets informationscenter.
- Lübcke, P. (1995). Indledning. I *Politikens bog om politiske ideer: en grundbog om liberalisme og socialisme* (s. 9–14). Kbh.: Politiken.
- Lynggaard, K. (2007). Dokumentanalyse af ideer. I L. Fuglsang, P. Hagedorn-Rasmussen, & P. B. Olsen (Red.), *Teknikker i samfundsvidenskaberne* (s. 222–241). Roskilde Universitetsforlag.
- Lynggaard, K. (2015). Dokumentanalyse. I S. Brinkmann & L. Tanggaard (Red.), *Kvalitative metoder. En grundbog*. (2. udgave, s. 153–167). Hans Reitzel.
- Madsen, J. J. (2016, december 19). Hele verden gør klar til basisindkomst – Mandag Morgen. Hentet 5. april 2017, fra <https://www-mm-dk.zorac.aub.aau.dk/hele-verden-goer-klar-til-basisindkomst/>
- Mehta, J. (2010). The Varied Roles of Ideas in Politics: From “Whether” to “How”. I *Ideas and Politics in Social Science Research* (s. 24–47). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199736430.003.0002>
- Merton, R. K. (1968). Social Theory and social structure. *The Free Press*, 104–109.
- Meyer, N. I. (1992, november 25). Arbejdsløsning. *Politiken*.
- Meyer, N. I. (1993). Borgerløn og samfundsvisioner. *Salt*, 2(2), 31–33.
- Meyer, N. I. (2015, februar 25). Debat: Tvungen arbejdsløshed er umoralsk. *Information*.

- Meyer, N. I., Helveg Petersen, K., & Sørensen, V., f.1929. (1982). *Røret om oprøret: mere om midten*. Kbh.: Gyldendal.
- Meyer, N. I., Helveg Petersen, K., & Sørensen, V., f.1929. (1993). *Oprør fra midten* (2. udgave (1. tranebogsoplag)). Kbh.: Gyldendal.
- Minoritetspartiet. (2005). Frihed til forskellighed. Hentet fra <http://www.kb.dk/pamphlets/dasmaa/2008/feb/partiprogrammer/object63977/da/>
- Morel, N., Palier, B., & Palme, J. (2012). *Beyond the Welfare State as We Knew It? I Towards a Social Investment Welfare State? Ideas, policies and challenges*. (s. 1–21). The Policy Press.
- Munksgaard, U. (2017, januar 13). Debattør: Tiden er inde til et opgør med industrisamfundets arbejdsnormer. Hentet 31. januar 2017, fra <http://www.altinget.dk/arbejdsmarked/artikel/debattor-tiden-er-inde-til-et-opgoer-med-industrisamfundets-arbejdsnormer>
- Mylenberg, T. (2017, maj 29). Det etablerede Alternativet. Hentet 1. juli 2017, fra <http://stiften.dk/artikel/456092>
- Møller, I. H. (1996). Marginalisering på arbejdsmarkedet. *Socialvetenskapelig tidsskrift*, 3(1–2).
- Møller, I. H. (2016). De fire socialreformer i moderne tid. I I. Hornemann Møller & J. Elm Larsen (Red.), *Socialpolitik* (4. udg., s. 93–127). Kbh.: Hans Reitzel.
- Nielsen, M. H. (2016, marts 4). Da Milton Friedman blev pladderhumanist. Hentet 26. januar 2017, fra <http://netudgaven.dk/2016/03/da-milton-friedman-blev-pladderhumanist/>
- Nørmark, D. (2017, januar 14). Debat: Borgerlige bør elske borgerløn - Mediarkiv - Infomedia. Hentet 31. januar 2017, fra <https://apps-infomedia-dk.zorac.aub.aau.dk/mediarkiv/link?articles=e6110da1>
- Nørup, I. (2015, april 15). Kroniken: Iver efter beskæftigelse overtrumfer evidensen. Hentet 7. juli 2017, fra <http://politiken.dk/debat/kroniken/art5573998/Iver-efter-besk%C3%A6ftigelse-overtrumfer-evidensen>
- Olsen, E. R. (2016, juni 25). Giv borgerløn og send kontrollørerne hjem. *Information*. Hentet fra <http://woview.infomedia.dk.zorac.aub.aau.dk/?url=https://www.information.dk/debat/2016/06/giv-borgerloen-send-kontrollorerne-hjem&OpointData=475bd10bbcbebef12229e2944cf4cbb6JmlkX3NpdGU9MzQ4JmIkX2FydGljbGU9MjcyMDQoJmlkX3VzZXI9MjgoMCZpZF9hcHBsaWNhdGlvbjoxMDAwMzU5Jmxhbmc9ZW4=>

- Olsen, T. L. (2017, maj 27). Alternativet gør klar til borgerløn: "Hvorfor tæller det ikke, når man træner nede i lilleputklubben". Hentet fra <http://www.dr.dk/nyheder/politik/alternativet-goer-klar-til-borgerloen-hvorfor-taeller-det-ikke-naar-man-er-traener>
- Oltegal, S., & Hutchinson, G. S. (2006). *Modeller i socialt arbejde* (2. udg.). Kbh.: Hans Reitzel.
- P1 Debat: Skal vi sige ja til borgerløn? (2017, maj 17). *DR P1 Debat*. Hentet fra <http://www.dr.dk/radio/p1/p1-debat/p1-debat-2017-05-17/>
- P1 Morgen. (2017, februar 18). *P1 Morgen*. Danmarks Radio P1.
- Pedersen, P. A. (2017, april 16). Professor: En dag vil vi se tilbage og sige: Hvorfor indførte vi ikke borgerløn tidligere? *Politiken*. Hentet fra <http://politiken.dk/debat/art5913789/En-dag-vil-vi-se-tilbage-og-sige-Hvorfor-indf%C3%B8rte-vi-ikke-borgerl%C3%B8n-tidligere>
- Petersen, J. H., & Petersen, K. (2010). Dansk velfærdshistorie. Et projekt og dets teoretiske ramme. *Historisk Tidsskrift*, 110(1). Hentet fra http://www.historisktidsskrift.dk/pdf_histtid/110_1/210.pdf
- Rafaelsen, C. F. (2017, maj 18). Folk er ikke motiveret af penge eller frygt alene. *Atlas Mag.* Hentet fra <https://apps-infomedia-dk.zorac.aau.dk/mediarkiv/link?articles=e6434825>
- Rasmussen, N. (2016). Socialpolitik - et bud på en definition. I I. Hornemann Møller & J. Elm Larsen (Red.), *Socialpolitik* (4. udg., s. 73–92). Kbh.: Hans Reitzel.
- Rehling, D., & Thorup, M.-L. (2016, februar 15). 'Prekariatet' – nutidens udsatte | Information. *Information*. Hentet fra <https://www.information.dk/indland/2016/02/prekariatet-nutidens-udsatte>
- Reynolds, B., & Healy, S. (2016). *Basic Income. Radical Utopia or Practical solution?* (s. 57–68). Social Justice Ireland. Hentet fra <https://www.socialjustice.ie/sites/default/files/attach/publication/4633/basicincomefullbookdec2016.pdf>
- Ritzau. (2015, august 5). Saxo Bank stopper fast pengestrøm til Liberal Alliance. Hentet 1. juli 2017, fra <http://politiken.dk/indland/politik/art5584610/Saxo-Bank-stopper-fast-pengestr%C3%B8m-til-Liberal-Alliance>
- Ritzau. (2016, maj 6). Et stort flertal i Schweiz forkaster borgerløn. Hentet 26. april 2017, fra <http://politiken.dk/udland/art5624696/Et-stort-flertal-i-Schweiz-forkaster-borgerl%C3%B8n>
- Rold Andersen, B. (2009, februar 2). socialpolitik | Gyldendal - Den Store Danske. Hentet 13. juni 2017, fra

http://denstoredanske.dk/Samfund,_jura_og_politik/Samfund/Offentlig_social_forsorg/socialpolitik

Socialdemokratiet. (1996). Fælles fremtid - fælles mål: Arbejdsprogram 1996 - 2000.

Socialreformkommissionen. (1972). Socialreformkommissionens 2. betænkning. Det sociale trykkesystem. Service og bistand.

Sparre. (2016, maj 9). 65 personer er døde i ressourceforløb - TV 2. Hentet 1. juli 2017, fra <http://nyheder.tv2.dk/samfund/2016-05-09-65-personer-er-doede-i-ressourceforloeb>

Strauss, H. (2016). Socialrådgiveren på beskæftigelsesområdet - professionen i et historisk og teoretisk perspektiv. I M. Goli & L. Hansen f.1975 (Red.), *Beskæftigelsespolitik og socialt arbejde: i teori og praksis* (2. udg., s. 218–249). Kbh.: Hans Reitzel.

Svendsen, E. (2015, august 21). Borgere i flere kommuner sendes i sengepraktik: "Uværdigt". Hentet 1. juli 2017, fra https://www.avisen.dk/kronisk-syge-hanne-i-sengepraktik-det-er-uvaerdigt_339217.aspx

Sørensen, P. (1992, juni 11). Arbejde for at leve, eller... *Jyllands-Posten*.

Thobo-Carlson, J. (2016, december 26). Dansk pendant: Alternativet vil lave forsøg med borgerløn. Hentet 31. januar 2017, fra <http://politiken.dk/indland/art5761650/Dansk-pendant-Alternativet-vil-lave-fors%C3%B8g-med-borgerl%C3%B8n>

Thorup, M.-L. (2016a, januar 2). Borgerløn er svaret på utryghed og mistillid. *Information*, s. 6–8.

Thorup, M.-L. (2016b, januar 26). Tech-eliten får job til at forsvinde - nu taler de om borgerløn. *Information*, s. 12–13.

Thorup, M.-L. (2016c, februar 1). Elbæk: Der skal eksperimenteres. *Information*.

Torring, J. (2004). Det stille sporskifte. I *Det stille sporskifte i velfærdsstaten: en diskursteoretisk beslutningsprocesanalyse* (s. 23–43). Århus: Aarhus Universitetsforlag.

Triantafillou, P. (2016). Analyse af dokumenter og dokumentation. I C. Juul Kristensen & M. A. Hussain (Red.), *Metoder i samfundsvidenskaberne* (1. udg., s. Kap. 8, s. 125–137). Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Villadsen, K. (2004). *Det sociale arbejdes genealogi: om kampen for at gøre fattige og udstødte til frie mennesker*. Kbh.: Hans Reitzel.

Warrer Knudsen, J., & Jespersen, K. (1998, juni 21). Vi måtte lufte ud i systemet. *Jyllands-Posten*.

- Weise, K. (2015, november 13). Cevea - Robotterne kommer - Hvad er den politiske strategi? Hentet 1. juli 2017, fra <https://cevea.dk/debat/29-arbejdsmarked/1722-robotterne-kommer-hvad-er-den-politiske-strategi>
- Westersø, R. S. (2016, september 12). Se, hvordan kontanthjælpsloftet rammer danskerne: "Hvad skal vi nu gøre" - TV 2. Hentet 1. juli 2017, fra <http://nyheder.tv2.dk/samfund/2016-09-12-se-hvordan-kontanthjaelpsloftet-rammer-danskerne-hvad-skal-vi-nu-goere>
- Wisbech, H. (2016, juni 24). Debat: KOMMENTAR: Borgerløn er rugbrød med frihed på. *Information*.
- Wivel, P. (1998, marts 13). Ansvar og krav. *Weekendavisen*.
- Wright, E. O. (2007). Basisindkomst som et socialistisk projekt. I E. Christensen f.1945-06-26, K. Lieberkind, & C. Ydesen (Red.), *Retten til basisindkomst: en demokratisk frigørelse* (s. 132–139). Göteborg: NSU Press.
- Yde, J. (2017, april 24). Stemmedelingen i første valgrunde i Frankrig | Demetra Fondsmæglerselskab. Hentet 26. april 2017, fra <http://www.demetra.dk/finansblog/stemmedelingen-i-foerste-valgrunde-i-frankrig/>